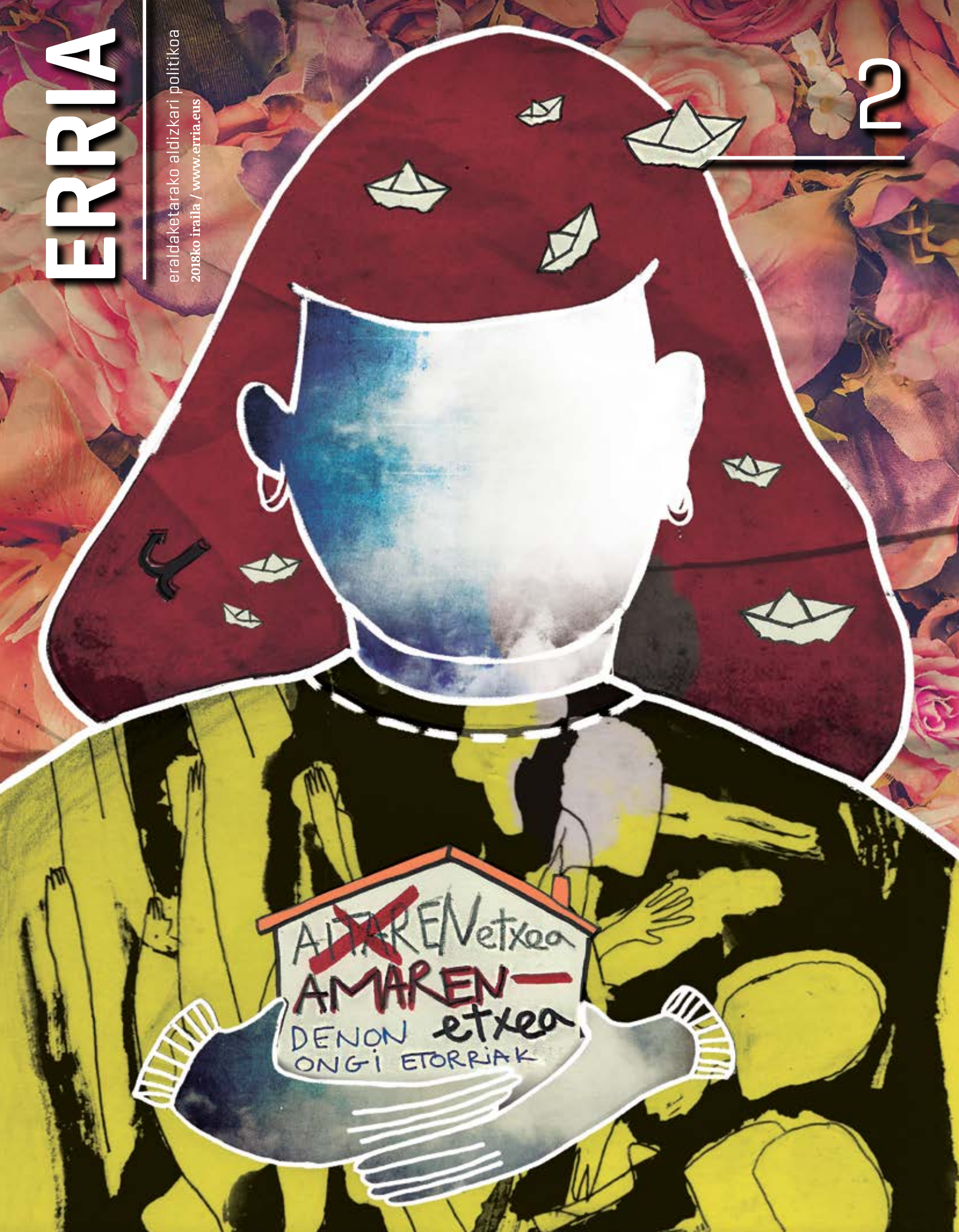

**ederra bada herriagatik hiltzea
zein ederrago herriarentzat bizitzea
herriagatik**

behar baita bizi
behar da irabazi

Joxean Artze

05 EDITORIALA

Iragana ikasgai, aro berri bati
bultzada emateko printzak

14

SAKONEAN

PELLO OTXANDIANO KANPO ETA
ZURIÑE GOJENOLA GOITIA

Sortuko Herrigintza idazkariak

**“Estatu egiturak eta
BOTEREA ERAIKITZEKO**

ANBIZIOA

duen herrigintza
behar dugu”

66

ÉCONOMIE

Le temps des corps nus

10 TXIO-TXIOKA

36

HAUSNARKETA ETA ARGAZKI GALERIA

Jar gaitezen Habanari Begira

Euskal Herria hiriguneetan irabaziko
dugu edo ez dugu irabaziko

50

ELKARRIZKETA

ANAIZ FUNOSAS

“Epe motzeko etekin politikoak
alde batera utzita, luzera begira,
prozesua izan da irabazle”

58

ERREPORTAJEA Urko Aiartza

TRANSIZIOZKO JUSTIZIA

**Egian eta justizian oinarritutako kontratu
sozial berria erakitzeko tresna**

DOSIERRA: ARANTZAZUTIK ARNAGAN BARRU

HAUSNARKETA

76

Txibertatik
estatus berri
baterako
akordiora

Rafa Diez Usabiaga

SINADURA

84

Txabi
Etxebarrieta
y la cultura
política de la
transición

Elixabete Ansa Goicoechea

SINADURA

94

Subiranotasuna
eta artikulazioa:
txanponetik
poliedrora

Andoni Olariaga Azkarate

106

**ESNATU
EGIN GARA**

SINADURA

**Helburu politikoak
feminismo honentzat**

Irati Jimenez Uriarte.
Kazetaria eta
idazlea.

114

ERREPORTAJEA

**Iparraldeko herrialdeen esperientzia
berdintasunaren bidean**

Elena Beloki Resa.
Iratzar Fundazioa.

152

124

ELKARRIZKETA

CAMILO CEJAS

Miembro del MPP de Uruguay

130

SINADURA

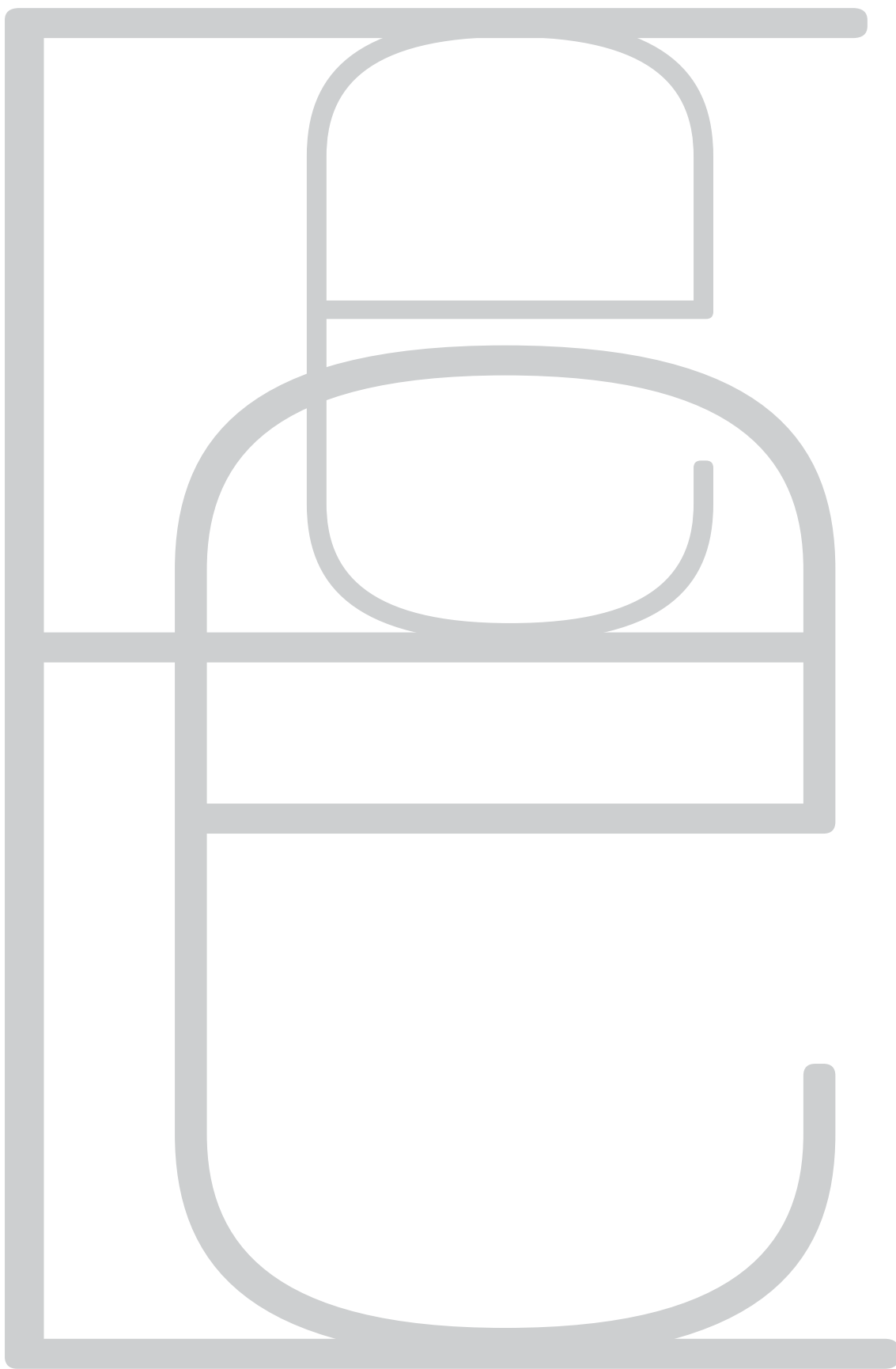
**MULTICULTURALISMO
Y CIUDADANÍA**

Andoni Olariaga Azkarate.
Iratzar Fundazioa.

138

KRONIKA: ESCALA POLÍTICA EN CUBA

GOMENDIOAK

Iragana ikasgai, aro berri bati bultzada emateko printzak

Joxe Anton Artzeren 60ko hamarkadako poema bat dakarkigu ERRIaren bigarren zenbaki honetan hasiera orrialdeetara. Herriagatik hiltzeaz, herriarentzat bizitzeaz. “Behar baita bizi, behar baita irabazi”. Garai berezia da bizi duguna. ETaren desegitearekin ziklo politiko historiko bati amaiera eman zaio eta aldi berean azken urteotan ziklo politiko berri bat irekitzeko lanean ari gara. Ziklo zaharra, ziklo berria. Hori da zenbaki honetako artikulua lotzen dituen hari nagusia.

Azken urteak estrategiak berrikustekoak izan dira; zirkulu ezberdinetan mintzagai izan da zaharra eta berria, zerk balio digun aurrera jarraitzeko eta zer den berrikusi beharrekoa. Birpentsatze ariketan, gure herria bidegurutze historikoan dago, berriz ere. Eta burujabetzaren bidean eta Euskal Estatuaren eraikuntzan urrats kualitatibo berriak emateko baldintzak parez pare ditugu testuinguru historiko honetan.

Lehen orrialdeetan Zuriñe Gojenola eta Pello Otxandiano Sortuko Herrigintzako idazkariei egindako elkarrizketa sakona eta mamitsua aurkituko duzu. Zaharra eta berriaren arteko trantsizioaz mintzo dira, “egin den horretan (...) herrigintza ziklo berri baten osagai nagusiak” egon daitezkeela esanez. Gaur egun, duela 50 urte gertatu zenaren antzeko bultzada politiko eta kulturala behar dugula azpimarratzen dute, horretarako gakoak emanez.

Ez da kasualitatea zenbaki honetan Joxe Anton Artze azaltzea hasieran. Elixabete Ansak Txabi Etxebarrietaren figura aitzakia hartuta, Jorge Oteiza, Mikel Laboa edota Artze bera dakartza bere lerroetara, 60ko hamarkadako testuinguru politikoak, sozialak eta kulturalak elkarren artean izan zuten eragina azaltzeko, herri bultzada kolektibo hura nolakoa izan zen ulertzen saiatzeko. Bide horretan, Noraurrekoetxea eta Laura Ruiz Saenzek “Andonik mezu bat bidali dit” artelanarekin, zein Oier

Zuñigak egindako ilustrazioekin, trantsizio une hau ikuspuntu artistiko batetik pentsatzeko ahalegin xumeak dira. Ansaren lanarekin batera, dossierrean Rafa Diez Usabiagak Txibertatik Kanbora, Lizarra-Garazitik pasata, urte guzti hauetan emandako urratsen gakoak azaltzen ditu guztia soka berean esekiz, zaharra eta berria eskutik doazela gogoraraziz.

Hala ere, garai zaharra ez da erabat itxi, ez eta berria erabat ireki ere. Urko Aiartza abokatuak eta Sortuko kideak iraganeko zauriak ixteko Justizia Trantsizionalak izan dezakeen balioa azaltzen digu munduko esperientziak oinarri hartuta, Euskal Herrian aldebakarrez halako bide bat jorratzeko balizko zirrikituak aztertuz. Anaiz Funosas Bake Bideako kideari egindako elkarrizketak ere gatazkaren ondorioak konpontzeko bidean gakoak ematen ditu Ipar Euskal Herriko esperientziatik abiatuz.

Ezkerrean ditugun eztabaidei so eginez, Camilo Cejas MPP eta Uruguayko Frente Amplioko kideari elkarrizketa bat dakarkigu. Horrez gain, olatu feministaren bueltan, bi lan mamitsu: batetik, Irati Jimenez idazleak hurrengo urteetan lantzeko ildo eta helburu politiko konkretuak proposatzen ditu. Bestetik, Elena Beloki Sortuko kideak iparraldeko Europako herrialdeetako berdintasunaren aldeko estatu politikak aztertu ditu, gure praktika politikorako baliagarriak izan daitezkeen irakaspenak atera nahian. Horiez gain, bi artikulua gehiago: batetik, Joseba Permach Iratzar Fundazioko kideak eta ekonomialariak politika eta ekonomiaren arteko harremanari buruzko hausnarketa interesgarria dakar; eta bestetik, eskuin muturraren eta eskuineko populismoaren gorakada dela-eta, ezkerrean puri-purian dagoen eztabaida bat dakarkigu Andoni Olariagak.

Espero dugu esku artean ditugun erronkak kontuan izanda, aro berriari bultzada emateko printzak aurkituko dituzula. Erria burua!

Aprendiendo del pasado, pinceladas para impulsar un nuevo tiempo

Traemos a las primeras páginas de este segundo número de ERRIA un poema escrito por Joxe Anton Artze allá por la década de los 60. Habla de morir por el pueblo, de vivir para el pueblo. “Behar baita bizi, behar baita irabazi” (“Pues hay que vivir, pues hay que ganar”). Este tiempo que vivimos es especial. Con la disolución de ETA se ha puesto fin a un ciclo político histórico y, simultáneamente, la izquierda abertzale lleva ya algunos años trabajando para abrir un nuevo ciclo político. Viejo ciclo, nuevo ciclo. Ese es el gran hilo conductor de los artículos que conforman este número de la revista.

Los últimos años han sido años para revisar estrategias. Lo viejo y lo nuevo han sido tema de conversación en diferentes círculos. Se ha hablado sobre qué es lo que nos sirve para seguir adelante y qué es lo que hay que revisar. Una vez más, nuestro pueblo se halla en una encrucijada histórica. En este contexto histórico se dan las condiciones para dar nuevos pasos cualitativos en el camino de la soberanía y en la construcción del Estado Vasco.

En las primeras páginas encontrarás una profunda y sustanciosa entrevista con Pello Otxandiano y Zuriñe Gojenola, responsables de la secretaría de Herrigintza de Sortu. Hablan sobre esa transición entre lo viejo y lo nuevo. Dicen que, seguramente, “en eso que se ha hecho están los principales ingredientes de un nuevo ciclo de herrigintza”, subrayando que en el contexto actual necesitamos un impulso político y cultural similar al de hace 50 años y ofreciendo algunas claves para ello.

No es casualidad que este número se abra con Joxe Anton Artze. Tomando como pretexto la figura de Txabi Etxebarrieta, Elixabete Ansa cita a Jorge Oteiza, a Mikel Laboa y al propio Artze para explicar la interrelación que existió entre los contextos político, social y cultural de la década de los 60, en un intento por comprender en qué consistió aquel impulso popular colectivo. En esa misma línea, la obra artística de Nora Aurrekoetxea y Laura Ruiz Saenz que lleva por título “Andonik mezu bat bidali dit” y las ilustraciones de Oier Zuñiga son un modesto intento por pensar este momento de transición desde un punto de vista artístico. Junto con el trabajo de Ansa, en el dossier correspondiente a este número de la revista Rafa Díez Usabiaga explica cuáles son las claves de los pasos que se han dado en todos estos años, desde Txiberta hasta Kanbo pasando por Lizarrar-Garazi, ofreciéndonos una visión global. En definitiva, recordándonos que lo viejo y lo nuevo van de la mano.

Pero el viejo tiempo no se ha cerrado del todo y el nuevo no se ha abierto completamente. El abogado y miembro de Sortu Urko Aiartza nos explica el valor que puede tener la Justicia Transicional de cara a cerrar las heridas del pasado. Tomando como base diferentes experiencias mundiales, analiza qué resquicios puede haber en Euskal Herria para abordar de manera unilateral un camino de ese tipo. Desde la experiencia de Ipar Euskal Herria, la entrevista con Anaiz Funosas, miembro de Bake Bidea, también nos da algunas pistas sobre la resolución de las consecuencias del conflicto.

Siguiendo con los debates que tenemos en la izquierda, entrevistamos a Camilo Cejas, miembro del MPP y del Frente Amplio de Uruguay. En lo que respecta a la ola feminista, dos interesantes trabajos. Por un lado, la escritora Irati Jimenez propone líneas de trabajo y objetivos políticos concretos para los próximos años. Por otro lado, la miembro de Sortu Elena Beloki analiza las políticas estatales de igualdad que se están aplicando en los países nórdicos, al objeto de extraer enseñanzas que sean válidas para nuestra práctica política. Además, otros dos artículos: Joseba Permach, economista y miembro de la fundación Iratzar, nos ofrece una interesante reflexión sobre la relación entre política y economía; por otra parte, debido al auge de la extrema derecha y el populismo de derechas, Andoni Olariaga trae a estas páginas un debate que vuelve a estar candente en la izquierda.

Esperamos que, teniendo en cuenta los retos que tenemos entre manos, encuentres en estas páginas algunas pinceladas para impulsar el nuevo tiempo. Erria burua!

Leçons du passé, premiers pas pour impulser une nouvelle ère

Un poème de Joxe Anton Artze écrit dans les années 60 ouvre ce deuxième numéro d'ERRIA. Il évoque le sacrifice au service du peuple, et de vivre pour celui-ci. “Behar baita bizi, behar baita irabazi” « Car il faut vivre, car il faut vaincre ». La période que nous traversons est particulière. Avec la dissolution d'ETA un cycle politique historique arrive à son terme. Parallèlement, cela fait plusieurs années que la gauche abertzale oeuvre afin d'ouvrir une nouvelle phase politique. Ancien cycle, nouveau cycle. Voici donc le fil conducteur des articles de ce numéro.

Ces dernières années ont été dédiées à une refonte stratégique. Le débat sur le changement de cycle a été mené dans divers cercles. Il a été question d'établir ce qui nous est toujours utile et ce dont nous devons revoir pour avancer. Force est de constater que notre peuple se trouve à la croisée des chemins. Les conditions historiques sont réunies pour réaliser un saut qualitatif dans la voie de la souveraineté et de la construction de l'Etat Basque.

Dès les premières pages tu trouveras une vaste interview avec les responsables d'« Herrigintza » de Sortu, Pello Otxandiano et Zuriñe Gojenola. Ils nous parlent de cette transition entre l'ancien et le nouveau, et précisent que, « probablement, les principaux composants d'un nouveau cycle d'herrigintza » se trouvent dans « ce qui a déjà été fait ». Avant d'ajouter que nous avons besoin d'une impulsion politique et culturelle semblable à celle que nous avons vécu il y a 50 ans.

Ce n'est pas un hasard si ce numéro débute avec un texte de Joxe Anton Artze. En se référant à la figure de Txabi Etxebarrieta, Elixabete Ansa mentionne les artistes Jorge Oteiza, Mikel Laboa ou encore Artze afin de mettre en évidence l'interaction du politique, du social et du culturel dans les années 60. Il s'agit pour l'auteur de comprendre la nature de l'élan populaire et collectif de cette époque. En ce sens, l'œuvre d'art « Andonik mezu bat bidali dit » de Nora Aurrekoetxea et de Laura Ruiz Saenz, et l'illustration d'Oier Zuñiga sont autant de tentatives pour penser d'un point de vue artistique le moment de transition que nous vivons. Dans ce même dossier un article de Rafa Díez Usabiaga complète l'analyse d'Ansa. Rafa Díez Usabiaga décrypte les clefs des étapes franchies ces dernières années, des conversations de Chiberta à Kanbo, en passant par Lizarrar-Garazi, pour ainsi mettre en évidence le fil conducteur de l'ensemble des processus. Il nous rappelle enfin que l'ancien et le nouveau sont indissociables.

Cependant, la phase antérieure n'est pas totalement fermée et la nouvelle n'est pas tout à fait enclenchée. Urko Aiartza, avocat et membre de Sortu, nous explique la portée que peut avoir la Justice Transitionnelle lorsqu'il s'agit de refermer les blessures du passé. Se basant sur les expériences au niveau international, il étudie les possibilités d'appliquer ce concept en Euskal Herria de manière unilatérale. Par ailleurs, l'interview faite à la représentante de Bake Bidea Anaiz Funosas nous donne quelques pistes pour avancer dans la voie de la résolution des conséquences du conflit en se basant sur le chemin parcouru en Ipar Euskal Herria.

Toujours au sujet des débats existant au sein de la gauche, nous présentons une entrevue faite au membre du MMP et du Frente Amplio Uruguayen Camilo Cejas. Quant à la vague féministe, ce numéro comporte deux articles intéressants qui devraient contribuer à l'action de la gauche abertzale dans ce domaine : d'une part l'écrivaine Irati Jimenez propose des voies et des objectifs politiques concrets à mettre en place lors des années à venir ; et d'autre part, Elena Beloki membre de Sortu étudie les politiques d'Etat en faveur de l'égalité existant dans certains territoires du nord de l'Europe. Joseba Permach membre de la Fondation Iratzar et économiste expose ses réflexions sur le lien entre la politique et l'économie. Enfin, Andoni Olariaga s'intéresse à un sujet qui monopolise les débats au sein de la gauche en raison de la montée de l'extrême droite et du populisme de droite.

Nous espérons que, compte tenu des défis que nous avons devant nous, tu trouveras dans ce numéro une source d'inspiration pour impulser cette nouvelle ère. Erria burua.

ERRIA 2

14

50

36

58

67

D1
76

D2
84

D3
94

106

130

114

124

138

TXIO-TXIOKA

2018

Atal honetan azken hilabeteetan gertatutakoen nolabaiteko bilduma bat aurkituko duzu, motzean. Umorea, satira, salaketa eta aldarrikapenak. Esanguratsuak izan dira besteak beste, ETaren amaierari lotutakoak, La Manada eta Altsasuko auziekin gertatutakoak, borroka feministak eman dituenak, Maravillas Gaztetxea eta Nafarroako aldaketarekin lotutakoak zein Espainiar atzeraldi demokratikoarekin gertatu direnak.... eta askoz gehiago...

 oihana llorente
@OihanaLlorente

La ley del aborto no te obliga a abortar si no quieres y el derecho de las mujeres a poder desfilar en el Alarde, tampoco te obliga a desfilar. Te puedes quedar en la acera a mirar.
Lo que no puedes es decidir por mí.
[#EmakumeakAlardean](#)

Translate Tweet

07/09/2018, 11:28

 Arnaldo Otegi
@ArnaldoOtegi

Ellos dicen mierda, y nosotros no diremos amén [#Evaristo](#)

2:41 PM · 27 mai. 18

1.847 Retweets 5.118 Likes

 Jordi Mieltxio™who?/*/*/*
@mikeliriarte

Nola arraio iritsi dira horra?

9:40 PM · 23 mai. 18

144 Retweets 234 Likes

 GARA Iñaki Soto
@gara_isoto

Es fascinante ver a [@XavierDomenechs](#) o [@AdaColau](#) preguntar a [@QuimTorraIPla](#) si cree que hay catalanes de primera y de segunda. ¡Cómo no va a haberlos, si unos no pueden llevar adelante su proyecto legítimo, pacífico y democrático sin ir a la cárcel y otros lo tienen blindado!

2:34 PM · 14 mai. 18

959 Retweets 1.747 Likes

 Jonathan Martinez
@jonathanmartinz

No es que Cataluña se parezca a la Euskadi de los 80. Es que España se parece a la España de los 40.

11:01 AM · 07 mai. 18

9.768 Retweets 18,8K Likes

 michelle oneill
@moneillsf

Momentous occasion as thousands gather to mark the disbanding of ETA and a new chapter for the Basque people. Onus on French & Spanish States to respond positively.

8:01 PM · 19 mai. 18

 Arkaitz Rodriguez @arkar... · 20 mai.

Zorionak Ezker Abertzalearen komunitate osoari aspaldiko ekitaldirik hunkigarriena posible egin izanagatik. Erriberan esango luketen bezala, ¡somos mucho grandes!

[@sortuEH](#)
[@LABsindikatusa](#)
[@ernaigazte](#)
[#M19Miribillara](#)
[#HERRItmoaBIZitu](#)

79 122

 Ekhi Atorrasagasti U
@ekhi_atorra

[#LaManada](#) Sello oficial a la cultura de la violación. Y los chavales de [#Altsasu](#) bien lejos de sus familias y entre rejas.

5:07 PM · 21 eka. 18

TXIO-TXIOKA 2018

 mario zubiaga
@zuribia

Una señora jueza, esposa de un coronel de la guardia civil y condecorada por la Benemérita, condena de 9 a 12 años de cárcel a unos jóvenes por lesionar un tobillo de un miembro de esa misma Benemérita. A esta pestilencia le llaman justicia en España. [#AitsasukoakASKE](#)

1:48 PM · 01 eka. 18

2.888 Retweets 2.981 Likes

 Miren
@miren_zabaleta

Edonor duintasunez eta bakean agurtzea ez da delitua. Maitasuna delitu ez den bitartean, behintzat.

[#KaleraBakealrabaztera](#)

5:17pm · 20 Mar 2018 · Twitter for Android

 Ernal @ernaigazte · 4h

Pablo Casado, máster en caudillismo y tonterías varias.

- "Yo he venido a Alsasua a decir que viva la Guardia Civil"
- "No me dan pena los familiares de los presos de ETA"
- "El euskara no es el idioma de Navarra"

Etorri zaren bezala, bazoaz.
Euskal Herritik kanpora!

 Aitziber Garmendia
@AitzGarmendia

La sentencia de [#LaManada](#) me revienta el coño, el culo, la boca y las tetas. Me gustaría poder expresarme de otra forma, pero no puedo, no puedo no estar en la piel de la víctima. [#YoSiTeCreo](#)
[#JusticiaPatriarcal](#)
[#JusticiaEspañola](#) [#MarcaEspana](#)
[#hastaelcoño](#)

 iker bizkar
@GARA_iberbizkar

Euskal Herriko historia garaikideko mobilizaziorik handienak azken sei urteetan egin dira. Presoen alde, erabakitze eskubidearen alde (GED) eta borroka feministaren harira. Eta beste handi batzuk ere egon dira; hezkuntzan, pentsiodunak... Malenkonia hasperenik ez, beraz.

 Hedoi Etxarte
@hedoi_etxarte

Nik nahi dudan munduan denok dugu omenaldi komunitario eta politikoetarako eskubidea. Ez dute norbait atxilotuko omenaldiak plazetan eta kalean egiteagatik. Eta inolako administrazioek ez du erabakiko zerk bai eta zerk ez duen memoria merezi.

cc [@Gob_eus](#)
[diariovasco.com/politica/aintz...](#)

Aintzane Ezenarro: «Se puede querer...
[diariovasco.com](#)

 Gorka Eljazarrieta
@gorka

Not only that, how many judges, army officials, police officers etc still in their posts, promoted & leading... Remember that d Spanish Constitution is a Francoist law. Spanish king was appointed by Franco himself etc And still some people wonder why we want 2 leave

[#Independence](#)

New York Times World @nytimesworld
Germany has no monument to Adolf Hitler. Italy has none to Benito Mussolini. But Spain has the Valley of the Fallen, a location housing the remains of Francisco Franco. Now, a revised plan to exhume the dictator's remains has touched off a furor. [nytimes2MY0A2](#)

12:15 · 2018 uni. 8

 #HERRItmoaBIZitu
@sortuEH

📌 Ezinbestekoa da Estatu eredu alternatiboa.

Burujabea, autonomia eta solidarioa. Ongizatea lehenetsiko duena eta ez kontsumoa. Aberastasuna banatuko duena.

[#BobJessop](#)
[#PentsioDuinak](#)
[#m8grebafeminista](#)
[#EuskalErrepublikak](#)
[#HERRItmoaBIZitu](#)

 Gabriel Rufián
@gabrielrufian

La inmersión comenzó en Sta.Coloma. Trabajadores andaluces, murcianos, gallegos, extremeños...se dejaron la piel porque sus hijos aprendieran la lengua de la tierra que pisaban. Tuvieron al fascismo enfrente. Ganaron. Ahora sus herederos también lo tenemos. Y también ganaremos.

 Oihana Etxebarrieta
@BetaurrekoMorea

Compañeras argentinas, os acuerpamos en este dolor y seguimos en la lucha. Nadie detendrá la revolución feminista! No nos pararan! Nadie, excepto nosotras, decide sobre nuestros cuerpos! [#QueSeaLey](#)
[#AbortoLegalYa](#)

Tweet your reply

Jaione Sanz
@JaioneSanz

Soy navarra. Crecí en castellano. En la escuela y en mi entorno el euskera no existía. Hoy mi cerebro es menos flexible y mi bagaje cultural, inferior.

Qué tal si aparcamos de una puta vez la política y nos hacemos un favor: [#inmersiónlingüística](#)

#HERRItmoaBIZitu
@sortuEH

Felicidades a Manuel [@lopezobrador_](#). Se abre la posibilidad de un cambio que lleve a México a un nuevo escenario. La solidaridad del pueblo mexicano reside en nuestros corazones. La solidaridad vasca seguirá estando con ustedes. Zorionak!

[#LopezObradorPresidente](#)

Marian
@marianbellia

Siguen negándose a desclasificar los documentos que podrían ayudar a señalar responsables, ofrecer verdad, justicia, reparación a la familia. Señor Marlaska German también es víctima y su pueblo no le olvida. Hoy le recuerda Iruñea. Seguimos, seguiremos en ello [#germangogoan](#)

Josu Juaristi
@Josu_Juaristi

He visto los suficientes campos de refugiados como para suscribir la definición que hizo la escritora australiana Alison Croggon: "The camp is the end of the liberal order, the end of the post-World War II world, the end of human rights".

Don Mitzel Erregea
@DonMitzel_VI

Pues sí que están jodidos en Botsuana

Translate from Spanish

@BrigadaTuitera @BrigadaTuitera

#España se sitúa al nivel Botsuana en independencia judicial, según el estudio del Foro Económico Mundial de septiembre 2017. Posición 58, de 137 países analizados, con un índice del 4,2; por debajo de Kenia, China, Arabia Saudí, Malta o Egipto. Pueden seguir viendo la tele...

Show this thread

GURUTZE IANTZI
Torturada hasta la MUERTE. 24/9/93

Imanol Nieto @ImanolNietoCasa
Manuel Pastrana, guardia civil: «Los vascos son blandos. Cantan cuando se les toca un poquito» [bit.ly/2KCKDxz](#)

Gurutze Iantzi murió por las torturas recibidas en el Cuartel de la Guardia Civil de Tres Cantos (Madrid) en setiembre de 1993. #Tortura #SpainsNotADemocracy [pic.twitter.com/Ov9xy2v6Jl](#)

mikel otero @otero_mikel · 2d
EAJ-ren eredu, beraien arabera, auzolana da.

Baina benetako auzolanean egindako ekimenak aurkezten direnean... erantzuna DEBEKUA da

[#auzolutsa](#)

Errekaleor Bizirik! and 4 others

#HERRItmoaBIZitu
@sortuEH

☺ Gaurko eguna luze gogoratuko dugu Euskal Herrian.

👉👉👉 Zorionak gaur kalera ateratako emakume* guztioi 👉👉👉

🟡 Berdinen arteko Euskal Errepublika baten bidean...

[#HERRItmoaBIZitu!](#)

[#M8GrebaFeminista](#)

Jule Goikoetxea @JuleGo

Peña, mirad, un español q cree q las y los presos políticos vascos y catalanes, incluso quienes han sido torturados e incommunicados, así como sus familiares y amigos, no beben gintonic y no tienen tuit

Le llama turismo carcelario a la dispersión No me digais q no es una monada

AntonioMaestre @AntonioMaestre
Menos mal que que son sus presos y se supone que los respetan. Turismo carcelario, AVE, Gin Tonics y foticos en redes. [twitter.com/emparmoliner/s...](#)

El Oso Ingeri @OsoIngeri

Hoy he gestionado una actividad deportiva con niños. Un 47% quería jugar al basket. Un 43% al fútbol. Un 10% no se definía.

El 57% ha propuesto votar. El 43% ha dicho que ni hablar. Al final he dicho: "Jugamos al fútbol porque lo digo yo".

El 43% ha dicho: "Viva la democracia!"

21 29 · 2018 cu. 9

666 enlazados a esta publicación · 1.338 enlazados a esta publicación

SAKONEAN

PELLO OTXANDIANO KANPO ETA
ZURIÑE GOJENOLA GOITIA

Sortuko Herrigintza idazkariak

* Puedes leer el artículo en castellano en
nuestra página web: www.eria.eus

“Estatu egiturak eta
BOTEREA ERAIKITZEKO
ANBIZIOA
duen herrigintza
behar dugu”

TESTUAK: ERRIA
ARGAZKIAK: FOKU

SAKONEAN
HERRIGINTZA

Urte eta erdi da Pello Otxandiano Kanpok eta Zuriñe Gojenola Goitiak Sortuko Herrigintza idazkaritzaren ardura hartu zutela. Tarte horretan Herrigintzak ziklo politiko eta historiko berri honetan bete beharreko funtzioaz, garatu beharreko estrategiaz eta praktika politikorako ereduaz hausnartzen jardun dute komunitatearekin batera. Aurreko zikloak eman duenaz jabetu, aztertu eta aurrerantzean ere herrigintza Euskal Herriaren askapen prozesuan praktika zentrala izan beharko dela diote.

**“Egin den horretan
daude herrigintza ziklo
berri baten osagai
nagusiak”**

**“Herri honetan
herrigintzako energiak
askatzea posible egin
duen gako nagusietakoa
Estatuekiko
konfrontazioa
eta haustura
demokratikoaren
aldeko hautua izan da”**

Raul Zelikek “La izquierda abertzale acertó” liburuan dio Euskal Herrian herrigintzan egin dugun guztiari ez diogula behar besteko baliorik ematen.

Hori da Durangoko herrigintza tailerrera eraman genuen ideia nagusietako bat. Raul Zeliken begirada horrek laguntzen digu eguneroko dinamikan murgilduta gaudenontzat zaila izan daitekeen perspektiba bat hartzen. Raul ez da bakarra Euskal Herrikan kanpo hemen, azken 60 urteetan, egin den herrigintza balioan jartzen duena. Herri hau gai izan da gizarte premia zentraleri erantzunak emateko herrigintzatik. Ikastolak, komunikabideak, kooperatibak, euskaltegiak, argitaletxeak eta abarrak apenas baliabide instituzionalik gabe sortu ditugu. Esate baterako, euskarak egin duen biziberritze prozesua eredu da beste hainbat hiztun-komunitate minorizatuentzat. Eta hori guztia egin da balio-sistema bat oinarri hartuta: elkarkidetzat, gizarte-kohesioa, komunitatearekiko konpromisoa, eta abar. Uste dugu ez daukagula egin den guztiaren inguruko behar besteko kontzientziarik, ez eta ezker abertzaleak herrigintza honi guztiari egin dion ekarpenaren ingurukorik ere. Hau ez da autokonplazientzia ariketa bat, inolaz ere. Eta hori arazo larri bat da bi

SAKONEAN HERRIGINTZA

zientzutan. Batetik, ziklo aldaketa honetan ezker abertzaleak identitate krisi bat izan dezake. Zer da ezker abertzalea? Zer egin dugu? Zer lortu? Esango genuke ezker abertzalea, batez ere, herrigintza sen eta grina indartsu bat izan duen komunitatea izan dela, Europa mailan aintzindariak izan diren gizarte-eraldaketa prozesuetan ekarpen kualitatibo izugarria egin duena. Horren kontzientzia hartzea ezinbestekoa zaigu, nortasun indartsu bat ematen baitigu. Eta harrokeriarik ez, baina harrotasuna bai eman beharko liguke. Bestetik, ziklo berri baten hasieran gaude eta horrelako trantsizio garaietan inportantea da perspektiba historikoa izatea. Herrigintzari dagokionez herri-ondare historiko izugarri baten jabe gara. Baliatu dezagun! Gaurko eta etorkizuneko herrigintza prozesuak zerotik pentsatzea akats handia litzateke. Memoria ezinbestekoa zaigu, atzera

begiratu behar dugu etorkizuna pentsatzeko orduan. Seguru aski, egin den horretan baitaude herrigintza ziklo berri baten osagai nagusiak.

Zelikek liburuan dio, bere ikuspegi alemaniar ezkerreko-libertariotik, Euskal Herrian kontrahegemonia gramsciar bat sortzeko gai izan dela askapen mugimendua, bere bultzatan antolatu den ekosistemari esker. Gakoa autoeraketarako gaitasunean eta estrategiaren grabitate-zentroa instituzioetatik kanpo kokatzean egon dela baieztatzen du. Zer diozue horri buruz?

Raulen tesia da ezker abertzalearen bertute nagusia autoeraketarako gaitasun hori izan dela hain justu, dagokion neurrian baloratzen ez dakiena; eta ez hainbeste euskal “identitatearen” defentsan erakutsi duen borrokarako grina. Ez gaude erabat ados horrekin, edo gutxienez planteatzeko moduarekin. Izan ere, herri honetan herrigintzako energiak askatzea posible egin duen gako nagusietakoa estatuekiko konfrontazioa izan baita. Haustura demokratikoaren aldeko hautuak ekarri du herrigintzarako gaitasunak askatzea hemen, neurri handi batean. Konfrontazioak aldagai ezberdinak izan ditu: militarra ezaguna zaigu baina, aldi berean, estatuen asimilazio saiakerei aurre

“Euskal Herriaren eraikuntzan zentralak diren prozesuak elikatzeko gai izan behar gara, eta ez soilik dinamika osagarri bat garatzeko”

egiteko ekimen indartsu bat egon da herrigintzatik egin dena, berdin hezkuntzaren esparrutik zein euskararen aldeko borrokatik edota beste hainbatetik. Esan nahi duguna da Espainiaren eta Frantziaren asimilazio saiakeren aurrean herri honen nortasunari eustearen aldeko bulkadatik etorri dela hain zuzen Raulek hainbeste miresten duen herri-gintza aro hain oparo hau. Ezin daitezke auzi nazionala eta soziala askatu. Hori da ezker abertzaleak teorizatu zuena, hori da bere hipotesi estrategikoa, eta gure ustez, etorkizunera begira, hurrengo mobilizazio zikloan, gaurkotasun osoa duena. Beraz, ez gaude ados Raul Zeliketik egi-

ten duen irakurketa horrekin. Kontua ez da atentzio gehiago jarri behar dela batean edo bestean. Bien arteko uztarketan asmatu izana da hain zuzen ezker abertzalearen “inbentoa”; Euskal Herriaren asimilazio saiakereri aurre egin die herri-senez, autoeraketa oinarri izan duen herrigintza prozesu sakon bati ekarpen inportantea eginez.

Leninista-libertario moduko bat izan ote den ezker abertzalea esan izan da...

Autoeraketarako intuizio edo sen hori izan du ezker abertzaleak. Ezker abertzalea diogu komunitate soziopolitiko zabal gisa ulertuz –ez termino organikoetan–,

“Une honetan EAJn bi hautu daude: badira proiektu abertzalea likidatu nahi dutenak, besterik gabe Estatuarekin interlokuzio pribilejiatu bat nahiko luketenak. Eta bada beste jende bat, abertzalea dena, kezkatuta, badakielako hautu hori katastrofikoa dela termino estrategikoetan”

azken 60 urteetan herri hau trakzionatu duten bi tradizio politiko handienetako bat izan dena. Sen horrekin planteatu diren proiektuak gizarte premia zentralei aurre egiteko saiakerak izan dira. Herrigintza hori ez da zerbait testimoniala izan. Ikas-tolen esperientzia, komunikabideak, helduen alfabetatze eta euskalduntzerako euskaltegiak, euskal kulturak beharrezko duen industria sortzeko ahalegina eta beste hainbat egitasmo horren adibide dira. Hemen belaunaldi bat egon da, instituzio autonomikoen ezgaitasun edota kasuan arduragabekeriaren aurrean, Euskal Herriaren etorkizuna bere bizkargainean hartu duena. Inportantea da perspektiba hori izatea. Guk herrigintza prozesu politikoaren erdigunean planteatu behar dugu. Autoeraketaren eta mobilizazioaren bidez Euskal Herriaren eraikuntzan zentralak diren prozesuak elikatzeke gai izan behar gara, eta ez soilik dinamika osagarri bat garatzeko. Herrigintza tailerraren bueltan Iñaki Sotok idatzi zuen “leninismo libertarioa” izan dela ezker abertzalearen ekarpena. Definizio egokia izan daiteke hori. Autoeraketa oinarri hartuta, teorizazio gutxirekin, herri-senez, praktikatik eta herriarekiko loturatik egin du ezker abertzaleak, batez ere. Horren gainean joan da egiten eta pentsatzen, baina beti ere euskal gizartearen premia zentralei erantzun eta Euskal Herria eraiki nahian. Hor datza izaera leninista: boterea eskuratzeko bokazioa eta anbizioa izan du ezker abertzaleak hasieratik. “Leninismo libertario” moduko bat izan da ezker abertzalea, bai, bi aspektu horiek uztartu ditu.

Familia abertzale nagusiei erreparatuz gero herrigintzarako bi eredu egon dira. Bata ins-

SAKONEAN HERRIGINTZA

tituzionala, EAJren tradizioa, eta bestea ezker abertzalearen tradizioari lotua, marko instituzionaletik at. Hori baieztatu liteke? Zein izan da bataren eta bestearen ekarpena?

Euskal Herria eta euskal gizarteak trakzionatu duten bi tradizio politiko nagusi egon dira azken 60 urteetan: EAJ eta ezker abertzalea. EAJk ordezkatzeko duen abertzaletasunaren ibilbidea, XX. mende hasieran jaio zena, eten egin zen altxamendu faxistarekin eta ondorengo Francoren diktadurarekin. Agirre lehendakariaren bueltako jendea akituta hil zen ez zuelako asmatu gerra ondoan Euskal Herriari aurrera biderik eskaintzen. Bidea berrartu zuten 78ko erreformarekin, sistema autonomikoa onartuz, esperantzaz autogobernu sakontzeko aukera emango zuela. Hor badago tradizio abertzale bat –hegoaldeari buruz ari gara hemen– saiatu dena herri-erakuntzan, sinistuz 78ko sistema konstituzionalak horretarako aukerak irekitzen zituela, lurralde-eremu ezberdinetan burujabetzaren aldeko herri-borondantea artikulatu ahala, Espainiarekin paktatuz, autogobernu sakontzea posible izango litzatekeela.

Bestalde, beste tradizio politiko bat egon da erantzun bat eman ziona gerra ondoko eten horri. Abertzaletasunari beste formulazio bat eman zion, ezkerretik. Ezker abertzalea sakonean euskal demokraziaren aldeko hautu erradikal bat egin duen mugimendu soziopolitikoa izan dela esango genuke. Horretarako euskarri ideologiko ezberdinak erabili ditu garai bakoitzean. Ezkerreko ideologia modernoetatik edan du –garaian nagusi izan direnak– baina beti ere heterodoxia emankor bati eutsiz. Iturri ezberdinak hartu eta nahastu egin ditu herri-ikuspegia lehene-

tsiz, Euskal Herrian antzematen zituen erronkei heltzeko behar zituzten egokitzapen guztiekin. Ezker abertzaleak haustura demokratikoaren aldeko apustua egin zuen frankismoan eta ondoren 78ko erreformaren garaian, eta, ondorioz, neurri handi batean, bere ekarpena sistema instituzionaletik kanpokoa izan da. Bere ekimen politikoa-ren grabitate-zentrua sistema instituzionaletik kanpo egon da, ez diolako legitimitaterik airtortu erreformatik eratorri den sistema horri, 78ko erregimena deritzogunari. Ondorioz, bere ekarpena herrigintzatik egin du gehienbat.

Horiek izan dira gatazka politikoaren aro modernoan Euskal Herria traxionatu duten bi tradizio politikoak. Bi paradigma antagonikoak maila askotan baina oinarri-oinarrian, herri-ikuspegi batetik –eta orain, zikloa amaituta, atzera begiratu pausatuago batez analisi hau egiteko moduan egon gaitzeko–,

neurri batean konplementarioak izan direnak. Arzalluzek adierazi zuen hori metafora bidez: batzuek arbola astintzen dute eta besteek intxaurrak jaso. Paradoxikoki, ezker abertzalearen hautuak balio izan du daukagun autogobernu sistema hau erdies-teko –erresistentziarik egon ez balitz frankismoan ez genuke izango kontzertu ekonomikorik, telebista publikorik eta abarrik–, eta balio izan du autogobernu sistema babesteko joera birzentralizatzaileen aurrean. Beraz, hor bada harreman bat bi paradigmen artekoa antagonikoa plano batzuetan baina konplementarioa ere bai zentzu batean.

Ezker abertzaleak 2010ean agortutzat eman zuen bere estrategia. EAJrena ere agortuta dago?

Bai. Ezker abertzaleak Zutik Euskal Herriarekin hasi zuen bere paradigma birpentsatzeko saioa, seguruenik oraindik bukatu ez dena. Euskal demokrazia-

ren aldeko hautu erradikal hori gaurko gizarte baldintzetara, gaurko testuinguru politikora eta gaurko ezkeraren errealitate eguneratzeko ahaleginean ari gara.

EAJko abertzaleek oraindik ez dute ariketa hori egin. Ez dute esplizitatu nahi izan bere paradigma agortu denik. Aurrerakoan ez da posible izango sistema konstituzionalaren baitatik autogobernu sakontzea. LOAPArekin hasten den inertzia zentralizatzaileak sistema autonomikoaren muinari eraso egin dio, eta 155ak eraso hori azken muturreraino eramane du. Ez da posible izango sistema konstituzionalaren baitan Gernikako Estatutuak ematen duena baino autogobernu maila handiagoa lortzerik. Hori horrela, gure us-tez, EAJko abertzaleek irakurketa zintzo bat zor diote herri honi. Une honetan EAJn bi hautu daude: badira proiektu abertzalea likidatu nahi dutenak, besterik gabe Estatuarekin interlokuzio pribilejiatu bat nahiko luketenak. Urrun daude herri honek behar duen lidergo politikotik. Espainiatik datozen politikak hartzen dituzte batere herri-ikuspegi gabe, eta azken 40 urteetako eraldaketa prozesuen errentetatik bizi dira. “Hauxe da dagoena eta konformatu gaitzen”, esango lukete. Euskal gizartea narkotizatzen dute jendearen beldurrekin jokatz. Hori da joera nagusia alderdi barruan. Eta bada beste jende bat, abertzalea dena, kezkatuta, badakielako hautu hori katastrofikoa dela termino estrategikoetan, herri hau zulora doala bide horretatik.

Bi tradizio abertzaleentzat ere antzerako momentua da: XXI. mende hain konplexu honetan, gatazka politikoaren ziklo berrian, herri-estrategiak birpentsatzeko garaian gaude. Bakoitzak berea egiteaz gain beharrezkoa da diagnostiko eta

errelato komun bat egiten has-
tea. Adibidez, Eusko Ikaskuntza
100. urteurreneko Kongresuaren
harira egiten ari den narrati-
ba interesgarria da: herri hau
erronka berrien aurrean dago.
Horiei eusteko bulkada berri bat
behar da, gutxi-asko XX. mende
hasieran eman zenaren antze-
koa lehenengo instituzionali-
zazio saiakerekin eta abar. Hor
bide oso bat dago egiteke.

**Azken urteetan deserrigintza
asko egin dela diozue. Zergatik
diozue agorpen zantzuak na-
bari direla herrigintzan? Zein
dira zantzu horiek? Beste sek-
tore batzuetan konpartitzen da
diagnostiko hori?**

Herri honen oinarri materialak
ahulak dira hainbat esparrutan.
Kulturgintzari erreparatuz adi-
bidez, globalizazio kulturalaren
garaian gaude, estaturik gabe.
Euskal kulturaren transmisio-
rako ez dago bermatuta ekosis-
tema bat. Datu soil bat: eskola
publikoan erabiltzen diren testu-
liburuen %70 Madrilen ekoizten
dira, Euskal Herriaren batere
ikuspeirik gabe. Bestalde, gaur
arteko euskalduntze prozesua-
ren topeak ikusten ari gara, eta
euskararen etorkizuna ez dago
bermatuta. Komunikazio siste-
ma da beste adibide bat: ETBrena
agortutako eredua da, adibidez.
Digitalizazioaren garaian erron-

SAKONEAN HERRIGINTZA

ka itzela da euskal komunikazio
sistema bat eratzearena. Uniber-
tsitateaz ere hitz egin beharko
litzateke, unibertsitate sistema
autonomo bat garatzeko ezin-
tasunak zer ondorio kaltegarri
sortzen dituen.

Adibideekin jarraituz, garapen
eredu propio baten oinarria izan
behar duen industriaren erron-
kak handiak dira etorkizunari
begira. Ez badago lidergo pu-
bliko inportante bat, ez badago
ikuspegi autozentratu bat, eta
etengabe ari bagara Espainiare-
kin konparatzen, Espainiako-
aren geroz eta antza handiagoko
ehun produktiboa izango dugu,
eta Europako erregio sozialki
aurreratuenen arrastoa galduko
dugu. Eta lan-harremanen espa-
rru propiorik ez izatearen ondo-
rioez gehiago hitz egin beharko
litzateke: hegoaldeari dagokio-

nez, gure lan-harreman eredua
espainola da egitura produktiboa
oso bestelakoa denean.

Adibide asko jar daitezke: gizarte
dualizazioa, erronka demogra-
fiko, sozioekologikoa, zaintza
lanen prekarizazioa, hezkuntza
sistemaren porrota, jatorri eta
klase segregazioa gure herri eta
auzoetan eta abar. Sistema ins-
tituzionala bera oso zaurgarria
da egun, eta daukagun botere
erreal oso mugatua da. Hain da
horrela ze badakigun Sanchez
Galanek agindu ziola EAJri so-
zietate zerga jaisteko. Eta hori,
seguru aski, PPren gobernu-
aren enkargu bat izan zen EAJri
adierazteko nork agintzen duen
hemen, eta argi uzteko posizio
soberanistetara hurbiltzeak zer
ondorio izan ditzakeen. Hori es-
kandalu hutsa da!

Jon Sarasuak esan zuen, duela
zortzi urte inguru, kontua ez
dela botila erdi beteta edo erdi
hutsik ikusten dugun, baizik eta
botilak zuloa duela, ura galtzen
ari dela. Euskarari buruz ari zen,
baina uste dugu metafora horrek
balio duela herri honen gara-
penari loturako esparru guztie-
tarako. Azken 60 urteetako he-
rrigintza zikloan aktibatu diren
eraldaketa prozesuen inertziak
kudeatzen ari gara kasurik one-
nean, eta prozesu horietako asko
agortu egin dira. Errentetatik
bizi gara, eta herri honi erronka

**“Hemen herri-bulkada berri bat
behar da, eta horretarako ditugun
tresna guztiak aktibatu behar dira:
herrigintzakoak, instituzionalak,
politikoak, kulturalak eta abar, norabide
batean eta narratiba konpartitu batekin”**

“Euskalerrigintza: Euskal Herria, euskal eskala, erdigunean jartzen duen demokratizazio prozesua da. Hori fase politiko honetan zer da? Estatugintza egitea, naziogintza egitea eta euskararen biziberritze prozesuan aurrera egitea”

SAKONEAN
HERRIGINTZA

berriak eta inoizko konplexue-
nak aurkeztu zaizkio XXI. mende
globalizatuan.

Hori horrela, hemen herri-bul-
kada berri bat behar da, eta ho-
rretarako ditugun tresna guztiak
aktibatu behar dira: herrigintza-
koak, instituzionalak, politikoak,
kulturalak eta abar. Norabide
batean eta narratiba konpartitu
batekin. Aipagarria iruditzen
zaigu dependentziaren kostuak
aztertu dituen EHUKo udako
ikastaroarekin egin den urra-
tsa. Estatuetikiko subordinazioak
Euskal Herriaren garapenari
eragiten dion kaltea aztertu da
lehen aldiz esparru akademiko
formalean, eta bide bat zabaldu
ikerketari berrietarako.

Iruditzen zaigu analisi hau oso
partekatua dela sektore kuali-
fikatueta baina diskurtso pu-
blikoaren erdigunera ekartzea
falta dela, eta ikuspegi holistiko
bat ematea diagnostikoari zein
aurrera begirako herri-erronkei.
EAJ hori ekidin nahian ibili da,
ez zaiolako interesatu. Nahiago
izan du euskal oasiaren erre-
latoa egin eta zentralitatean
kokatu, eta alderdi interesak
lehenetsi.

**Zein da herrigintzaren ekarpe-
na burujabetza prozesuan?**

Herri honek, bere burujabetzan
eta antolaketan aurrera egin de-
zan, ezinbestekoa izango da he-
rri-aktibazio, mobilizazio eta au-
toeraketa ariketa herritar zabal
eta sendo bat. Hori da, seguru
aski, premisa bat aurrerakoan
ere aldatuko ez dena. Aurreko zi-
kloan instituzio propiorik gabeko
egoeran aktibatu ziren herrigin-
tza energiak, autoeraketatik hel-
du zitzaieen gizarte-erronka zen-
baiti, herri-erakunde propioen
gabeziak sortutako beharrei
erantzunez. Bada argudiatzen
duenik egoera oso bestelakoa
dela orain, instituzionalizazio
prozesu oso bat egin dela ordutik
eta protagonismo ia erabatekoa
erakundeena dela orain. Plan-
teamendu instituzionalista huts
bat litzateke honako hau, okerra
erabat. Egoera aldatu da, bai.
Egungo sistema instituzionala
aintzat hartu behar dugu herri-
gintzan, noski. Ezin dugu plan-
teamendu parainstituzionalik
egin, ados. Baina, gauza jakina
da gaurko gizarte-erronkak inoiz
baino konplexuagoak direla edo-
zein ikuspegitik begiratura ere,
eta sistema instituzionalaren
ahalmenak inoizko mugatuenak
direla erronka horiei heltzeko
orduan. Herri-erronka nagusiei
heltzeko baliabide komunitario

guztiak aktibatu beharko dira,
eta inoiz baino beharrezkoagoak
izango dira instituzioen eta gi-
zarte antolatuaren ekimenaren
arteko elkar-elikatze prozesuak.
Hau da, herrigintza inoiz baino
inportanteagoa izango da he-
mendik aurrerakoan.

Bestetik, orain arte erresistentzia
ikuspegiz egin izan da asko, asi-
milazioari aurre egiteko beha-
rretik. Orain, estatu-egiturak
eta boterea eraikitze fasean
gaude. Aspirazio eta anbizio hori
daukan herrigintza behar dugu.
Estatugintzarekin uztartuko den
herrigintza behar dugu, biak es-
kutik helduta joan daitezen.

**Globalizazio neoliberalari eta
atzeraldiko demokratikoari aurre
egiteko, Euskal Herria ardatz
duen proiektu politiko, ekono-
miko eta kulturala beharrezkoa
dela dio Sortuk. Euskalerrigin-
tzaz hitz egin izan da. Zein izan
beharko lirateke demokratiza-
zio prozesuaren ardatzak herri-
gintza ikuspegitik?**

Gure ustez Euskal Herrian de-
mokratizazio prozesuak –edo
emantzipazio prozesuak– hiru
dimentsio dauzka: estatugintza,
naziogintza eta euskalgintza.
Hiru dimentsio dira, elkar elika-
tzen direnak baina bereiztea ere

komeni direnak. Joseba Sarri-
nandiak ere halaxe planteatzen
du “Lapur banden etika ala poli-
tikan”, ezinbesteko irakurgaieta-
ko bat gure iritziz.

Demokratizazio prozesuak estatu
bat eraikitzea eskatzen du, eta
horretarako estatugintza egitea.
Estatugintza nola ulertu behar
dugun Jule Goikoetxeak argitzen
digu ezin hobeto. “Demokrazia-
ren pribatizazioa” liburua ere
irakurgai ezinbestekoa da. Esta-
tuaren teoria kritikoaren beste
erreferentzietako bat Bob Jessop
da, aurten gure artean izan du-
guna. Hor bada nahikoa oinarri
estatugintza ulertzeko. Estatua
ez da gauza bat. Harreman bat
eta praktika multzo bat da. Esta-
tugintza egunero egiten da sarri
sumatzen ez ditugun praktika
askorekin. Batzuetan esaten da
“nik ez dakit estatu bat behar
dugun”. Estaturik gabe ez dago
demokratizazio prozesurik, Ju-
lek ondo azaltzen duenez. Baina
gainera, estatuak izan baditugu,
espainiarra eta frantsesa. Beraz,
kontua ez da estatua bai ala ez,
baizik eta zelako estatugintza,
estatugintzari demokratizazio
agenda bat lotuko zaion ala ez.
Estatu bat egitearekin batera
nazio bat egin behar dugu, ondo
imaginatutako nazio bat, Sarrik
dioen bezala. Hori inportantea
da, bestela oso zaila baita proiektu
politiko sendo bat eraikitzea
elkarri bizkarra emanda bizi di-
ren nazio identitateek zatitutako
gizarte batean. Gainera, aldaketa
sakonak bizi ditugu euskal gizar-
tean.

Hiru aldagai nagusik azpimarra
merezi dute:

Bat/ globalizazio kapitalistak
eragindako gizarte joerak –in-
dibidualismoa, kontsumismoa,
hedonismoa, kultur globaliza-
zioa–.

Bi/ ziklo aldaketaren testuin-
guruan abertzaletasunak erai-
ki duen herri-imaginarioaren
lausotze bat antzematen da,
belaunaldi gazteengan batez

ere. Herri-imaginario hau izan
da azken hamarraldi luzeetako
herri-eraikuntzaren erregaia.
Hiru/ aniztasun kulturala: da-
tozen urteetan kultur eta jatorri
ezberdinetako jende asko etorri-
ko da Euskal Herrira bertan bizi
eta lan egiteko asmoz. Erronka
izugarria da: aniztasun kultural
hori guztia kudeatzeko eredu
demokratiko eta inklusibo bat

eraikitzea.

Euskal Herria bilduko duen ezein
proiektu politikok –kasuan Eus-
kal Errepublikak– ezinbestekoa
du oinarri-oinarrian euskal ko-
munitatearekiko pertinentzia
sentimendu indartsu bat. Euskal
proiektuari plano arrazionalen
atxikitzeaz gain –demokrazia
eredua, ongizate eredua, eta
abar–, plano emozional edo

“Ziurtasunak emango dituen eskaintza bat behar da, independentismoak erantzun sendoak eta konfiantza eman behar ditu jendea burujabetzaren errelatora erakartzeko; eta dialektika emankor baterako proposamen taktikoak egin beharko ditu”

“Soberanismoak eman ezean beste norbaitek emango ditu erantzunak. Euskal Herrian pentsaezina da gaur Marotorenak edo Frente Nazionalarenak bezalako planteamendu xenofoboak nagusitzea, baina hemendik hamar urtera, auskalo”

“Erronka dauden gizarte demanda ezberdinen artean artikulazioak bilatzea da. Horretan indar handia jarri behar da eta gu konbentzitura gaude artikulazio horiek euskal eskalan eraiki behar direla”

“Menperakuntzazko harremanak identifikatu eta izendatu egin behar ditugu, noski, baina praktika politikoan ezin gara purismoan erori, eraldaketarako potentziala automugutzen ariko baikinake”

sinbolikoan ere trinkotuko den komunitate bat osatzea, komunikazio eta elkartasun espazio bat. Bigarren plano horri zentzu emantzipatzaile bat emateko ardura dugu, eta ez nolanahikoa. Izan ere, Euskal Herrian neoliberalismoari eta bere ondorio sozial eta ekonomiko kaltegarriei erantzun progresista bat emateko baldintzetan egon gaitzke datozen urteetan –hori iradokitzen dute pentsiodunen mugimenduak, feminismoak, Altsasuko auziaren aurrean artikulatutako erantzunak, eta abar–, baina inork ezin dezake ziurtatu, erantzun hau garaiz eta ondo artikulatu ezean, espazio hori xenofobiak beteko ez duenik.

Hau ere, naziogintza, ondo ulertu behar dugu. Nazioa ez da bukatuta dagoen zerbait. Nazioa egunero egiten da, etengabe ari da birsortzen. Kontua da zein aldagai jarriko ditugun ariketa horretan eta zein artikulazio sustatuko ditugun. Euskal imajinarioa berritu behar da eta horretarako bulkada berri bat behar da. Kulturegintzatik ekarpen inportantea egin ahalko litzateke horretan. Eta azkenik, beste gauza bat da guk hizkuntza minorizatu bat dugula, zapaldua eta ukatua izan dena urte luzeetan. Euskal Herria berreuskalduntzeko prozesu bat behar dugu, diglosi egoerari buelta emango diona. Hori ere demokratizazioaren parte ezinbestekoa da. Euskara ez da soilik komunikazio tresna bat, hizkuntza minorizatu bat da globalizazio kulturalaren garaian, desagertzera kondenatu nahi den hizkuntza bat, horrek duen esanahi politiko guztiarekin. Guk horri deitzen diogu Euskalerrigintza, fase politiko honetan behar dugun herrigintzaren paradigmari. Zein da elementu komuna eta zentrala? Euskal Herria. Termino interesgarria iruditzen zaigu Euskalerrigintza, ezker abertzalearen tradi-

zio politikoarekin eta hipotesi estrategikoarekin lotzen baita. Euskal Herria, euskal eskala, erdigunean jartzen duen demokratizazio prozesua. Hori fase politiko honetan zer da? Estatugintza egitea, naziogintza egitea eta euskararen biziberritze prozesuan aurrera egitea. Hiru dimentsio dira. Esan bezala, beraien artean elkar-elikatzen dira baina logika propioak dituzten prozesuak dira. Behar duguna da ekimen politiko bat hiru dimentsio horietako bakoitza elikatuko duena.

2018an olatu sozial handiak ikusi ditugu. Energia sortzaile berri bat nabari da. Deserrigintza asko egin da, baina behar den bulkada berria izan liteke hau? Zer ari da gertatzen?

Azterketa sakonak beharko dira. Gure ustez, esan liteke, gutxienez, kuantitatiboki ez-ohikoa dela ikasturte honetan ikusi dugun mobilizazio maila. Hemen gizartea mugitzen ari da. Besterik da mugimendu guzti honen oinarrian zer dagoen. Beharbada oso goiz da konklusio oso biribilak ateratzeko, baina baliteke garai historiko honi dagokion erreakzio baten aurrean egotea. Kapitalismoaren krisi sistemikoaren aurrean bi erantzun mota ikusten ari gara Europan zehar: bata faxismo-tik geroz eta hurbilago dagoen eskuin xenofobo eta populista da, eta gobernu autoritario eta teknokratikoen ugaltzea horren islada.

Bestea kutsu progresista daukan erantzun populista da. M15-a, Nui Debout-a, prozesu independentistak –Eskozia, Katalunia, Kortsika– bere ezaugarri propioekin –estatu gabeko nazioak diren heinean demokratizazio prozesua estatuaren aldarrikapenarekin lotzen da–, Jeremy Corbyn fenomeno, eta abar. Esango genuke jendeari espektatiba batzuk erori zaizkiola,

promesa liberala erori dela: “Lan egiten baduzu pentsio bat izango duzu, ikasten baduzu bizi osorako lan egonkor bat izango duzu, aukera berdintasuna ezagutuko duzu sexu/genero ardatzari dagokionez”, eta abar. Eta orain, gizarte sektore asko ikusten ari dira promesa horiek erori egin direla eta balitekeela gehiago ez bueltatzea, eta horrek haserrea sortzen du. Bestetik, autoritarismoari edo boterearen erabilpen arbitrarioari elkartasunetik ematen zaion erantzuna ere antzeman daiteke, Altsasuko auzian oso garbi.

Hori guztia burujabetza prozesuarekin lotu daiteke?

Hori da gakoa. Hor dagoen magma horrek bide bat edo beste bat egin dezake. Soberanismoak eskaintza politiko bat egiteko aukera dauka egoera ondo irakurtzen asmatzen badu. Diagnostiko zorrotza egitea oso garrantzitsua da. Ez gaude momentu preintsurrekzional batean, jendea ez dago edozertarako prest independentzia edo dena delakoa lortzeko. Aldaketarako gogo bat egon badago, baina beste leku askotan baino hobeto bizi garenaren kontzientzia ere bai, eta daukaguna galtzeko beldurra ere bai. Ziurtasunak emango dituen eskaintza bat behar da, independentismoak erantzun sendoak eta konfiantza eman behar ditu jendea burujabetzaren errelatora erakartzeko; eta dialektika emankor baterako proposamen taktikoak egin beharko ditu –beti egin duen bezala–, gizartean puri-purian dauden identitate kolektibo horien artikulaziorako. EAEko autogobernu ponentzian erdietsi den akordioan egon daitezke XXI. mendeko alternatiba demokratiko baterako eduki politikoak.

Pentsamendu majikoa arriskutsua da. Bada subjektu independentistaren artikulazioa salto kuantiko baten gisara irudi-

katzen duenik: konfrontazioa eta borondatea besterik ez dira behar independentismoa hegemonikoa izan dadin. Hori baino konplexuagoak dira gauzak, zorritzarrez. Dekantazioaz hitz egin zen Abianen, horrek artikulazioa esan nahi du, eta artikulazioak praktika politiko dialektiko bat eskatzen du. Eta batez ere pragmatismo eraldatzaile asko eta idealismo gutxi, Edu Apodakak esan izan duen bezala.

Dagoen magma sozial horrek guztiak aukerak irekitzeaz gain ardura handia ere jartzen du gure bizkar gainean, lehen esan bezala, soberanismoak eman ezean beste norbaitek emango baititu erantzunak. Euskal Herrian pentsaezina da gaur Marotorenak edo Fronte Nazionalarenak bezalako planteamendu xenofoboak nagusitzea, baina hemendik hamar urtera, auskalo.

Ezker abertzalearen kultura politikoan ez dira herrigintza eta ekonomia uztartu izan, Katalunian ez bezala. Gaizki ikusia ere izan da, neurri batean bederen, herrigintza eta ekonomia lotzea.

Hori UEUko ikastaroan aipatu zen. Bai eta ez, esango genuke. Alde batetik, sindikalismo abertzale indartsu bat egon da hemen Katalunian ez bezala, kontraboterezko sindikalgintza izan dena neurri handian, baina hainbat gogoeta egin dituen eraikuntza klabeetan ere, Gaindegia bezalako proiektuak mahaigaineratu dituen, adibidez.

SAKONEAN
HERRIGINTZA

“Indar handia jarri behar dugu dauden gizarte demanda ezberdinen artean artikulazioak bilatzen”

Ezinbestekoa da borroken eta subjektuen fragmentazioa gainditzea, lehia guztiei egitasmo integralen baitan aurre egitea” dio Hamaika Begiraden Go-goeta dokumentuak. Zein izan beharko litzateke minimo komun txikiena? Nola egin aurre ezkerrean horren ohikoa den fragmentazio joerari?

Neoliberalismoa subjektu emantzipatzailea zatitzen saiatzen da. Gure erronka identitate kolektibo ezberdinen artean artikulazioak sortzea da. Horretan indar handia jarri behar da, eta gu konbentzituta gaude artikulazio horiek euskal eskalan eraiki behar direla; edo, hobe esanda, euskal eskalak artikulaziorako aukerak biderkatzen dituela. Euskalerrigintza da emantzipazio prozesurako bidea.

Feminismotik interseksionalitatearen teoria proposatu da artikulaziorako. Eta oso baliagarria iruditzen zaigu botere harremanak identifikatzeko, subjektuak ahalduztzeko eta aliantzak josteko. Gutako bakoitza, eta baita talde gisa ere, nondik abiatzen garen eta, botere harremanei dagokienez, une oro non gauden aztertzeko balio digu. Beti bezala kontua da teoriari zein erabilgarritasun politiko ematen zaion, eta honekin ere egon daitezke arriskuak. Egon daiteke planteamendu bat esaten duena praktika politikoa subalternitateak gurutzatzen diren lekuan bakarrik egin behar dela, toki pribilegiatu horretan non botere harremanak identifikatu, izendatu eta deseraikuntza prozesuak egingo ditugun. Horrela ulertuz gero, ez dago praktika politiko eraldatzailerik.

Adibide bat jartzearen: Gara erosten badut menperakuntzazko botere harremanak erreproduzitzen ari naiz, gaztelera hizkuntza hegemonikoa den neurrian. Logika berari jarraituz, espainolez egiten den estatugintzarik ez dugula nahi esan ahalko genuke. Eta feminismo espainol bat ere ez, noski. Baina datorren urteko Martxoaren 8a, Bilbon, seguruenik, oso espainola izango da, oso hispanozentrista. Zeren gauza bat da mobilizazioa antolatuko duen mugimendu feminista, eta beste gauza bat nork jarriko dion horri marko politiko-mediatiko orokorra. Seguruenik gehiago jarriko diote La Sextak eta Podemosek Bilgune Feministak baino, zoritxarrez. Beraz, joan behar gara ala ez? Esan nahi duguna da menperakuntzazko harremanak identifikatu eta izendatu egin behar ditugula, noski, baina praktika politikoan ezin garela purismoan erori, eraldaketarako potentziala automugatzeko ariko baikinake. Bestela identitate politika hutsak egiten bukatu genezake,

arreta diferentzian jartzen subjektuen arteko artikulazioa ahalbidetzen eta eraldaketa posible egingo duten narratiba konpartituak josten baino, neoliberalismoak hainbeste desio duen subjektuen fragmentazioan sakontzen. Badira zentzu horretan hainbat kritika multikulturalismoaren diskurtsoari, dibertsitatearen ospakizunari, eta abar. Nancy Fraser, Angela Davis eta beste intelektual feminista batzuek %99rentzako feminismoa aldarrikatu zuten martxoaren 8aren bueltan, adibidez.

Mario Zubiagak identitate logika, botere logika eta eragin logika aipatu zituen UEUko “Herrigintza aro berri baterako begiradak” ikastaroan...

Bai, eta praxi politikoaren ikuspegi integral bat hartzen laguntzen digu. Hiru logika, hirurak beharrezkoak. Bata identitate logika; logika honen arabera nik identitate bat daukat, autonomiaz jokatzeko, besteak interpelatzen ditut eta gatazka sortzen dut. Gatazka mugatua da zeren marjinala naiz indar-harreman orokorreari dagokienez, baina gatazka esplizitatu-tzen dut. Gatazka beharrezkoa da demokratizaziorako. Bigarrena, botere logika. Logika honetan demanda ezberdina artikulatzen saiatzen naiz. Gatazka automugatzen da, zeren artikulazio saiakera horretan ezin ditut demanda batzuk nahi beste erradikalizatu. Bilatzen dudana da artikulazio handi bat, adostasun zabal bat boterea lehiatzeko gai izango dena. Eta azkenik, eragin logika: ni niretik saiatzen naiz egiten eta beste eragile batzuk limurtzen nirea onar dezaten. Hiru logikak dira beharrezkoak. Ez dira estankoak, nahastu egiten dira sarri eta tentsioak sortzen dira beraien artean. Arazoa da identitate logikan soilik kokatzea eta praxi politikoaren integritasunari uko egitea. Horren adierazle nagusia ELA da momentu honetan, gutxienez bere diskurtso publikoan. Besterik da logika horretan eraikitzen duen diskurtsoa zenbateraino den koherentea bere praktika sindikalarekin, afiliazio egiturarekin, eta abar. Kontrara, bada beste jende bat identitate logiketan funtzionatzen duena, baina kontziente dena funtzio konkretu bat betetzen duela sistema baten baitan, eta beste funtzio batzuk beteko dituzten eragileak behar direla, argi baitute praxi politikoak logika ezberdinak behar dituela.

Bestetik, Arrasateko esperientzia kooperatiboa ere hor dago. Jende askok ulertu du kooperatiben paradigman bazegoela herri-erai-kuntzarako esparru inportante bat, eta bere ekarpen militantea kooperatibetan egin du. Esango genuke lehen aipatu dugun herri-gintza sen hori lan duinaren sorreran, enpresen demokratizazioan eta abar ere gauzatu dela Arrasateko esperientzian. Bestetik da Mondragonen bilakae-rarekin kritikoak izatea. Baina deigarria da oso Erik Olin Wright bezalako autore batek –erreferentzia dena marxismo analitikoan–, edo Raul Zelik berak “La izquierda abertzale acertó” liburuan esaterako, Arrasateko esperientzia nola baloratzen duten irakurtzea –bere bertuteak eta akatsak kontutan izanik–, eta Euskal Herrian, ezkerreko hainbat sektoretan, esperientzia horren analisi kritikoa egiteko zer perezaz intelektual antzematen den. Edozein kasutan, ekonomia sozialak euskal ekonomian duen pisu espezifikoak salbuspenezko zerbait da mundu mailan, eta horrek, zalantzarik gabe, badu zerikusirik Euskal Herrian egon den autoeraketarako senarekin. Halere, egia da, ezker abertzalearen imajinario kolektiboan, herrigintza aipatzean, euskara, hezkuntza, komunikabideak, kulturgintza, ikastolak datozkigula burura. Euskal kulturgintzaz hitz egiten da –gutxi, esango dute askok– baina euskal kulturgintzak behar duen industriad ia batere ez. Ados gaude, zalantzarik gabe, aldagai ekonomikoa herrigintzan txertatu beharrekin, esparru guzti-guztietan. UEUko “Herrigintza aro berri baterako begiradak” ikastaroan horretaz pixka bat hitz egin genuen. Hemen badugu sindikalgintza abertzale indartsu bat, mugimendu kooperatibo bat hamarkadetako ibilbide eta memoria kooperatiboduna, eta orain, gainera, lanaren buruja-

betza helburu duten esperientzia askotarikoak ikusten ari gara. Belaunaldi gazteengan ikusten da aspirazio bat, gogo bat, lanaren jabe izateko, burujabe izateko lanari dagokionez ere. Ekonomia sozial eraldatzailean badira praktika batzuk –Koopfabrika kasu– hori lantzen ari direnak. Errealitate berri bat dator: lanbaldintzen prekarizazioa, botere sindikalaren galera lan-erreformen eta desregularizazioaren ondorioz, baita bitartekaritza egituren krisiaren ondorioz ere. Bestalde, lanaren burujabetzan sakontzeko gogo bat ikusten da ahal den neurrian. Horrek sindikalgintza zein mugimendu kooperatibo tradizionala interpelatzeko dituen bultzada emango diogu horri batetik eta bestetik? Hori aztertu behar da. Lana-kapitala antagonismoa birkontzeptualizatu daiteke eta borroka hori lantokietara eramanez aukerak dauden lekuetan. Lanaren demokratizazioa modu integralagoan abordatu daiteke: enpresen demokratizazioaren inguruan pentsatzen hasi, langileen parte-hartzearen inguruan –parte-hartzea ez bakarrik kudeaketa edo irabazietan, baita kapitalean ere–, eta horretarako konfrontazio bide bat zabaldu. Hor badago borroka esparru oso bat euskal garapen eredu batekin lotu daitekeena, aberastasuna nola eta zertarako sortu planteatuko duena. Horretan guztian zer dugu gure alde? Euskal Herrian paradigma kooperatiboa garatua dugula bere kontraesan guztiekin, ekonomia sozialak pisu espezifiko handia duela euskal ekonomian. Esperientzia bat badugu eta hortik ikasi daiteke: bere garapenean sor daitezkeen disfuntzioak, egon daitezkeen arriskuak eta abar. Hori gure mesedetan dugu. Bestalde, badugu sindikalismo indartsu bat kontrabotere papera jokatu dezakeena, eta hori osagarritu bestelako ekimen

“Euskal Herrian, hainbat ezkerreko sektoretan, Mondragon esperientziaren analisi kritikoa egiteko perezaz intelektual antzematen da”

“Euskal Herriaren eraikuntzari begirako lan-lerro nagusien identifikazioa modu partekatuan egitea aurrerapausu kualitatiboa da”

“Hizkuntza ereduak ez dute gehiagorako ematen, eta gainera segregazio iturri izaten ari dira. Murgiltze ereduaz hitz egiten hasi behar da”

SAKONEAN
HERRIGINTZA

sindikalkin batekin. Eta hortik hasi gintezke hitz egiten ez soilik aberastasuna nola banatu, baizik baita produkzio ereduaz ere. Estatu proiektu bat pentsatzen hasita, aberastasuna nola sortuko da? Zer sortuko da? Galdera horiei erantzunak bilatzen hasi behar gara.

Beti daude arriskuak. Ekonomia sozialak planteamendu endogeno-korporatiboetan bukatzea izan liteke bat, adibidez. Beraz, estatuak funtzio erregulatzaile eta birbanatzaile argi bat izan behar du ekonomian. Baina badugu oinarri nahikorik alternatiba sozioekonomikoetan anbizio honekin pentsatzen hasteko, gizarte eta produkzio harremanak aldatzeko anbizioarekin.

Aurtengo kurtsoan ekimen esanguratsuak datoz. Eusko Ikaskuntzaren 100. urteurreneko Kongresua inflexio puntua izan liteke. Ze baldintza sortitzake?

Euskalerrigintza aro berri baten mugarri izan daiteke. Euskal Herriaren eraikuntzari begira diagnostiko konpartitu bat eta aurrabideen inguruko lan-lerro batzuk adosten ari dira. Liburu zuri baten idazketaz hitz egiten ari da, eta horrek anbizioa erakusten du, nahiz eremu akademikora mugatzen ari den neurri handi batean. Euskal Herriaren ikuspegi nazionala duen horrelako diagnostiko bat eta Euskal Herriaren eraikuntzari begirako lan-lerro nagusien identifikazioa modu partekatuan egitea aurrerapauso kualitatiboa da. Eta ariketa hori Eusko Ikaskuntza bezalako instituzio batean kokatzea interesgarria iruditzen zaigu aurrera begira ireki ditzakeen aukerei begira.

Euskal lurraldeen arteko lankidetzaren dinamiketan sakontzeko baldintzak inoizko onenak dira gaur egun: Lurralde Elkartea martxan da, Nafarroan aurrera urrats handiak eman dira erre-

gimenaren destituzioan. Gaur, Euskal Herria bere osotasunean aintzat hartuko dituzten dinamika autozentratuetan sakontzeko baldintzak badaude, eta probestu egin behar dira datozen urteetan. Horrek ipar adostu bat behar du, agenda bat, eta Eusko Ikaskuntzaren liburu zuriak eman lezake hori.

Olatu berriei begira, euskalgintzan ere badatorrela dirudi. Zer eman dezake Euskaraldiak?

Hor ematen du olatu bat badatorrela, ikusten da tokian toki indarra duela. Iruditzen zaigu Euskaraldia euskalduntze prozesuaren momentu berezian kokatzen dela, euskalduntze fase oso bat agortu den garaian. Orain 40 urte euskararen biziberritzearako antolatu ziren baliabideek –D eredu, euskarazko telebista publikoa, hizkuntza politika ofizialak, eta abar– ez dute gehiagorako ematen. Datuak mahai gainean daude: ezagutzak ez du erabilera ziurtatzen eta erabileraren orain arteko goranzko joera eten egin da. Bi ikuspegi egon daitezke orain: Bat/ hau da hizkuntzaren biziberritzeak eman zezakeena eta bizi gaitzen honekin ahalik eta euskaltasun sinpatikoena erakutsiz. Bi/ euskararen etorkizuna ez dago bermatuta. Asko da egin dena hizkuntzaren biziberritzeari dagokionez eta orain bigarren euskalduntze fase bat irekitzea dagokigu.

Bigarreanean kokatzen gara gu zalantzarik gabe, eta uste dugu bigarren euskalduntze fase batek ibilbide estrategiko berritu bat behar duela; eta baliabideak, tresnak eta egiturak berregokitu egin behar direla horretarako. Hasteko eta behin, herri-erabaketa bat behar dugu bigarren euskalduntze fasearen langa non kokatu beharko/ahalko litzatekeenaren inguruan. Noraino eraman behar dugu normalizazio soziolingüistikoa? Noraino

“Hik Hasik hezkuntza eredu hobereenen onena jasotzen duen proposamena aurkeztu digu ikasturte honetan. Orain horretan sakontzea dagokigu geure eredu propioa asmatuz”

“Sistema politikotik deskonektatuta egoteari ematen zaio balioa hain justu. Kontraboterearen ikuspegi mugatu hori oso kamutsa dela deritzogu”

“Hemen izan dezakegun tokiko botere instituzionala eta izan ditzakegun baldintzak eragile komunitarioen arteko sinergiak eraikitzeko itzelak dira”

SAKONEAN
HERRIGINTZA

ezagutza? Noraino erabilera? Eta gero, zer tresna behar dugu horretarako? Gauza batzuk begibistakoak dira. Adibidez, hizkuntza ereduak ez dute gehiagorako ematen, eta gainera segregazio iturri izaten ari dira. Murgiltze ereduak hitz egiten hasi behar da. Uste dugu, adibidez, inor gutxi jartzen duela zalantzan ETB goitik behera birfundatu behar dela. Eta horrela euskalgintzaren atal guztien errebisio estrukturala egin beharko litzateke. Iruditzen zaigu balizko euskalduntze fase berri bati begira badirela bi gako azpimarra merezi dutenak. Batetik, euskalduntze fase berriak burujabetza eskatzen du. Espainiaren inboluzio demokratikoa euskararen biziberritzerako oztopo nabarmena baita, eta izaten jarraituko baitu. Euskalduntze fase berriak behar dituen baliabideak antolatzeke burujabetza estatus bat beharko dugu. Euskararen etorkizuna eta burujabetza politikoa uztartuta ageri dira, inoiz ez bezala. Bestetik, lehen fasean gertatu bezala, euskalduntzearen bigarren fasean aktibazio soziala klabea izango da. Euskararen geroa herri-gogo berri batekin lotuta ikusten dugu inoiz baino gehiago, eta hitzun komunitate ahaldunduaren inpultsoa determinantea izango da horretan, zalantzarik gabe. Eta horretan uste dugu Euskaraldiaren ekarpena inportantea izan daitekeela, euskaldunak ahalduntzeko balio dezakeen neurrian, eta konturatzeko hizkuntza eskubideen jabe garela eta eskubide horiek urratu egiten direla egunerokotasunean.

Eta hezkuntza esparruari buruz, zer diozue?

Euskal hezkuntza sistemak –dagoenak, orain arte garatu denak– porrot egin du. XXI. mendeko erronken aurrean XIX. mendeko hezkuntza ereduak daukagu. Hiru hezkuntza sistema

–espainolak eta frantsesa– eta, hemen guztian sakontzea ezinezkoa bada ere, porrotaren ebidentzia batzuk oso nabarmenak dira.

Batetik, hezkuntza sistemak ez du espero zen neurrian euskaldundu; hizkuntza-ereduen agorpena ukaezina da. Oraindik orain, ipar euskal herritarrek, esaterako, Bordeleko errektoretzaren aurrean kateatu behar dira Brebetako azterketak euskaraz zuzenduak izan daitezen exijitzeko.

Baina horrez gain, erabat zaharkituta dauden hezkuntza sistemak dira ditugunak, eredu arkaikoenen parekoak: zentralistak; pedagogia eredu zaharretan betikotuak; irakasle-goa gaur hara eta bihar bestera txontxongiloak bezala darabiltenak –haien ekarpen potentziala erabat mugatuta–; sexu arteko bereizketa ahalbidetzen dutenak; erlijio, jatorri, klase, edo dena delako arrazoiengatik segregazioetan sakontzen dutenak, eta abar. Eta hori gutxi balitz, diseinatu diren helburuetan gero eta emaitza kaskarragoak ematen dituztenak –begira bestela PISA azterketen azken emaitzak–. Diagnostiko zehatz baten premia dugu. Gero eta herri anitz eta konplexuagoa da gurea eta, globalizazioaren fenomenoari erreparatuta, hemendik urte batzuetara errealitate hori areagotu egingo da. Herri kohesionatu eta aurrerakoia izan nahi badugu horretan lagunduko duen hezkuntza sistema bat behar dugu. Finlandiak edota Estoniak esaterako eredu interesgarriak erakusten dizkigute: komunitatean txertatutako ikastetxeak, eredu pedagogiko aurrerakoiak, inor bazterrean uzten ez dutenak, herri-hezitzaile filosofian ardaztutakoak, eta abar. Hezkuntza proiektu solidoak inondik ere. Hik Hasik eredu horien onena jasotzen duen proposamena aurkeztu digu ikasturte hone-

tan. Orain horretan sakontzea dagokigu geure eredu propioa asmatuz.

Baina horretarako egun daukagunetik abiatu behar garela onartzea ezinbestekoa da. Hemen urteetan administrazioeko sistema publiko bat garatu da, eta aitortza zor diogu horri. Herri-bulkada batetik sortutako ikastolak ere badaude, eta horri ere badiogu zer aitortua. Baina behin honaino iritsita, badaukagu herri-anbizioarik bestelako helburu handiagoetara iristeko? Horrela bada, elkarlanetik eta konfluentziaz etorri beharko da hori. Herri honek behar duen mailako hezkuntza sistema eraikitzeke bidea egin behar dugu, eta bide horretan egun ditugun urgentziazko erronkei –segregazio egoera larriari eta abar– aurre egiteko urrats ausartak ematea dagokigu. Konpromiso historiko berritua behar da denon partetik. Bai ikastolen aldetik eta bai administrazioaren aldetik ere; eta batez ere, horretan sinisten dugun herritarren partetik.

Kultura politiko berriaz hitz egin izan da. Eskema abangoardista alboratu eta lidergo demokratikoan oinarritutako den lan eskemaz hitz egiten da Zohardian. Zein izan behar da Sorturen interbentzio eredu herrigintzan?

Guk herrigintza euskalerrigintzaren paradigman kokatzen dugu. Badago jendea beste motako herrigintza bat egiten duena, ez daukana zer ikusirik euskal estatuaren proiektua hauspotzearekin, erabat errespetagarria dena. Ezker abertzaleak fase honetan sustatu behar duen herrigintza euskalerrigintzan kokatzen da: estatu bat eraikitzean, nazio bat egitean eta euskara berreskuratzean. Plaza Hutsarekin egin dugun lehen ziklo honetan –herrigintza aro berri baterako hamaika begiradak, elkarriketak, udako ikastaroa–

marko orokor hori kokatzen saiatu gara. Zein da gure ekarpena herri-gintzan? Gure balio erantsia zein izan daitekeen hausnartu behar da horretarako. Batetik, gu Euskal Herriaren burujabetze egitasmoarekin konprometitu-tako eragilea gara, Euskal Herri osoan hedatua eta interbentzio politikoaren ikuspegi zabal bat izan dezakeena. Bestetik, herri-gintzan autoeratu den komunitate bat ordezkatzeko dugu, ezker abertzalea den komunitate so-ziopolitiko, herrigintza tradizio baten jabe dena, herrigintzarako sena duena, herrigintza praktika askotarikoetan ari dena. Herri-gintzari egin diezaiokegun ekarpen handiena komunitate hori saretzea, ahalduntzea, trebatzea eta estrategikoki norabidetzea da. Prozesu komunitario eraldatzaileak –izan tokiko mailan, eskualdean zein nazio mailan– ekintzaileak behar dituzte –nahi bada sustatzaileak, integratzaileak edota dinamizatzaileak–. Ezker abertzalearen corpus militantea ekintzaile komunitarioa izan beharko litzateke batez ere, eta Sortu ekintzaile komunitarioen fabrika bat.

Plaza Hutsa ekimena abiatu zen aurreko urte politikoan, herrigintzaren egoerari buruzko hausnarketak partekatu eta saretze berriak bultzatzeko. Zer eman du? Eta zer egiteko bidea ireki du?

Zohardian esaten genuen kontua ez dela komunitate guztia antolakundearen baitan sartzea, baizik nola artikulatzen dugun ezker abertzalea den komunitate hori. Sortu komunitate hori sartzeko eta antolatzekeo tresna da, eta horretarako espazio horizontalak artikulatu behar ditu. Guk sumatu duguna da herrigintzan diharduen ezkerreko eta abertzaleen komunitatea oso zabala dela, eta espazio horizontalak eskatzen dituela. Hausnar-

ketarako, esperientziak konpartitzeko, elkar ezagutzeko, tresna berriak jasotzeko eta abar. Hori da Plaza Hutsaren ideia: ezkerreko independentismoaren topagunea izan nahi du herrigintzaz hausnartzeko eta herrigintzan trebatzeko. Espazio digital bat eta espazio fisiko bat izango ditu. Aurreneko ziklo honetan marko orokor bat jarri dugu eta orain, azaroko taillerrean, ziklo berri bat jarriko dugu martxan. Plaza Hutsa tailer hau instituzionalizatu egin nahi dugu, urtero ospatuz, udazkenean. Datorren urteko erronkak identifikatzeko balioko digu, batez ere. Kurtso politiko honetan euskalgintzan, hezkuntzan, euskal imajinarioaren birsortzean eta esku-hartze komunitarioarako moldeetan sakonduko dugu besteak beste, eta ekarpen kualitatiboak egiten saiatuko gara.

“Herrigintzari egin diezaiokegun ekarpen handiena komunitate hori saretzea, ahalduntzea, trebatzea eta estrategikoki norabidetzea da. Ezker abertzalearen corpus militantea ekintzaile komunitarioa izan beharko litzateke batez ere, eta Sortu ekintzaile komunitarioen fabrika bat”

“Plaza Hutsak ezkerreko independentismoaren topagunea izan nahi du herrigintzaz hausnartzeko eta herrigintzan trebatzeko”

SAKONEAN
HERRIGINTZA

“Ez gara jabetzen udalgintzak gizarte eraldaketarako duen potentzialaz”

Aurtengo kurtsoan udal-hauteskundeak etorriko dira. Udalgintzak ze ekarpen egiten du herrigintzan? Ikuspegiak berritzea komeni da eremu horretan ere? Txomin Poveda Plaza Hutsan zioen Ipar Euskal Herrian herri ekimenetik sustatutako instituziogintza formula arrakastatsua izan dela. Eredugarria da Ipar Euskal Herrian nola asmatu den uztartzen herrigintza eta estatugintza. Sortu diren tentsioak ere aztertu beharko dira, baina zalantzarik gabe oso emankorra izan da. Tokiko instituzioen –Herriko Etxeen– eta autoeraketa komunitarioaren arteko txertaketaz mintzo da Txomin Poveda Plaza Hutsan, eta oso ikuspegi interesgarria ematen du. Maila askotan ari da izaten Ipar Euskal Herria eredugarri. Funtsean, euskal dinamika politiko autozentratuak gizarte eraldaketan duen potentziala ari da erakusten. Herrigintza aipatu eta jende askori burura datorkiona herri-mugimendu klasikoak dira, edota autoeraketa puruan oinarritutako proiektuak, instituzioetatik erabat aparte; eta horri ematen zaio balioa hain justu, sistema instituzionaletik deskonektatuta egoteari. Kontraboterearen ikuspegi mugatu hori oso kamutsa dela deritzogu eta Ipar Euskal Herriak bestelako bide bat erakusten digula, Txomin Poveda ondo azaltzen duen bezala. Udal hauteskundeak datoz bai, urte politiko honetan hegoaldean eta hurrengoan iparraldean. Garai aproposa udalgintzari zor zaion balio politikoa aitortzeko eta urrats berriak emateko udalgintza eredu berri baten lanketan. Otsaileko herrigintza tailerraren bueltan esan genuena berresten dugu: ez gara jabetzen udalgintzak gizarte eraldaketarako duen potentzialaz. Durangon hainbat esperientzia erakutsi genituen, baina horiek lagin txiki bat baino ez dira: Oleretako gazteentzako etxebizitza komunitarioak, Bakion egin den prozesu komunitarioa garapen estrategia bat diseinatzeko, Gares egiten ari dena energia burujabetzaren bidean... baina horrela hamarnaka prozesu eraldatzaile izendatu genitzake: Urduñako tokiko garapen estrategia agroekologiari garrantzia emanez, Baztango garapen estrategia, Azpeitiko kultur mahaia eta San Agustin proiektua, Oñatiko esperientzia; nola ez, Iruñeko Udalean egindako lana lau urte hauetan zehar... Ezagutzen al dira? Horren inguruan idatzi al da? Zenbat halako esperientzia eraldatzaile garatu dira Euskal Herrian

azken zortzi urteetan? Transition towns, Fearless cities edota CUPen udalgintza gehiago ezagutzen da gure udaletan egiten duguna baino, eta kasu batzuetan ez du parekorik.

Jabetu behar dugu Euskal Herria esperimentazio eremu aintzindaria izan daitekeela Europa mailan eraldaketa proiektu komunitarioei dagokienez –batzuek berrikuntza soziala deritzotena, beste batzuek tokiko iraunkortasuna, Ipar Euskal Herrian eraikuntza dinamika alternatiboez hitz egiten da–. Hemen izan dezakegun tokiko botere instituzionala eta izan ditzakegun baldintzak eragile komunitarioen arteko sinergiak eraikitzeko itzelak dira. Hor pauso bat aurrera ematea falta zaigu. Izan ere, tokiko eremua estrategikoa da gizarte eraldaketan. Lehenago esan bezala, gaurko gizarte-erronkak inoiz baino konplexuagoak dira eta edozelako prozesu eraldatzailek eragile komunitario askoren aktibazioa eskatzen du, interbentzio komunitario sakonak, behetik gorako egitasmoak. Komunitarismoaren –komunitatean egiten den esku-hartze eraldatzailearen– kontzeptualizazio berri bat behar dugu, esku-hartze horren nolakotasuna ondo ulertu eta batzuen eta besteen funtzioak ondo definitu. Udalgintza herrigile bat –edo komunitario bat– klabea da horretan, baina bere balio erantsia zertan eskaini dezakeen ondo definitu behar da: dena ezin da tokiko eremutik aboratu baina zenbait esparru lantzeko estrategikoa da. Zeintzuk dira esparru horiek? EH Bilduk bere udalgintza eredu berri beharko luke: egiten dena balioan jarri, diskurtso indartsu bat eraiki eta udalgintzaren ildo estrategikoak definitu; eta bere instituziogintzaren zutabe nagusietakoa bilakatu. Udalgintza prestijiatu behar dugu, kanpoko eredurik kopiatu gabe, geure baitara begiratu; Euskal Herrian badugu tradizio munizipalista indartsu bat, HBren esperientzia eta Udalbiltza horren adibide dira.

San Inazio, Bilbo.

HAUSNARKETA ETA ARGAZKI GALERIA

Jar gaitezen Habanari Begira

Euskal Herria hiriguneetan irabaziko dugu edo ez dugu irabaziko

Munduko biztanleriaren %50 baino gehiago hirietan bizi da. Munduko 600 hiri handienetan Barne Produktu Gordinaren %80 sortzen da. Tendentzia hori gora doa eta Euskal Herria ez da salbuespena. Bere biztanleria ere hirietan pilatzen da nagusiki. Heren bat Bilbo metropolitanoan, hain zuzen ere. Seguru asko gure herriaren botere faktiko, mediatiko eta ekonomikoak bertan pilatzen dira.

Nerea Gijarrubia eta Karlos Renedo.

Kontseilu Nazionaleko eta Bizkaiko Herrigintza lan-taldeko kideak.

Argazki erreportajea: FOKU

Hirietan proiektu eta prozesu eraldatzaileak sortzeko potentziala badago. Alde batetik, masa kritikoa handiagoa delako; eta, bestaldetik, komunikazioa eta hedapena azkarrago doalako. Horregatik garatu ahal dira hobeto Goiener, Izarkom edo Labore moduko proiektu eraldatzaileak.

Bilbo da euskaldun gehien dituen hiria. Eredu urbanoetan Korrika masa-fenomenoa bilakatu den bezala, eremu horietan planteamendu eta praktika egokiekin belarriprest eta ahobizi uholdeak ere sortu ahal izango dira.

Gazta zatia besapetik askatu eta Barakaldoko Galiziar Etxera eramaten dugunean, identitate euskaldun berri bat sortzen ari gara: anitza, subjektiboa, urbanoa, migratzailea eta eskubideetan oinarritua.

Zenbait pentsalarik adierazten dute mende honetan klase borroka lantegitik at garatuko dela batik bat; gatazkak territorialak izango direla, David Harveyren hirirako eskubidearen ildotik; eta gatazka horiek populazio handieneko eremu

urbanoetan sortuko direla. Euskal Herriko azken espresioak (borroka feminista eta pentsiodunena) hortik joan dira.

Ezker abertzaleak herrigintzaren praktika berritzeko beharra du. Hiriguneak arnas propioa du, bere tekla propioak, diskurtsoa eta iritzia sortzen dituzten pertsona eta eragile konkretuak. Ezin gara periferian kokatu, tekla horiek abertzatzen joan behar gara. Hiriguneak eraldatzeko “palanka” propioak sortu behar dira, gehiengoak ukitzen dituzten palankak aktibatu behar ditugu. Eta palanka horiek aktibatzeko motorra militanteok gara, ahalduz prozesu bat garatu behar dugu, plan kolektibo bat, makina oloztatzeko baliabide komunikatiboak, eta hori guztia egiteko tamainako errekurso ekonomikoak behar ditugu.

Munduko iraultza gehienak hirietan jokatu dira. Santiagotik Habanara abiatu zen Fidel, garaipena hiriburuan sartutakoan soilik aldarrikatu ahal zuela jakinda.

Miribillan esan genuen fase berri honetan konpromisoa, elkarlana eta konfiantza behar dugula. Horri anbizioa gehitu beharko genioke, Bilbo metropolitanoa irabazi nahi baldin badugu behintzat.

Bolueta, Bilbo.

Breuer hiria, Baiona.

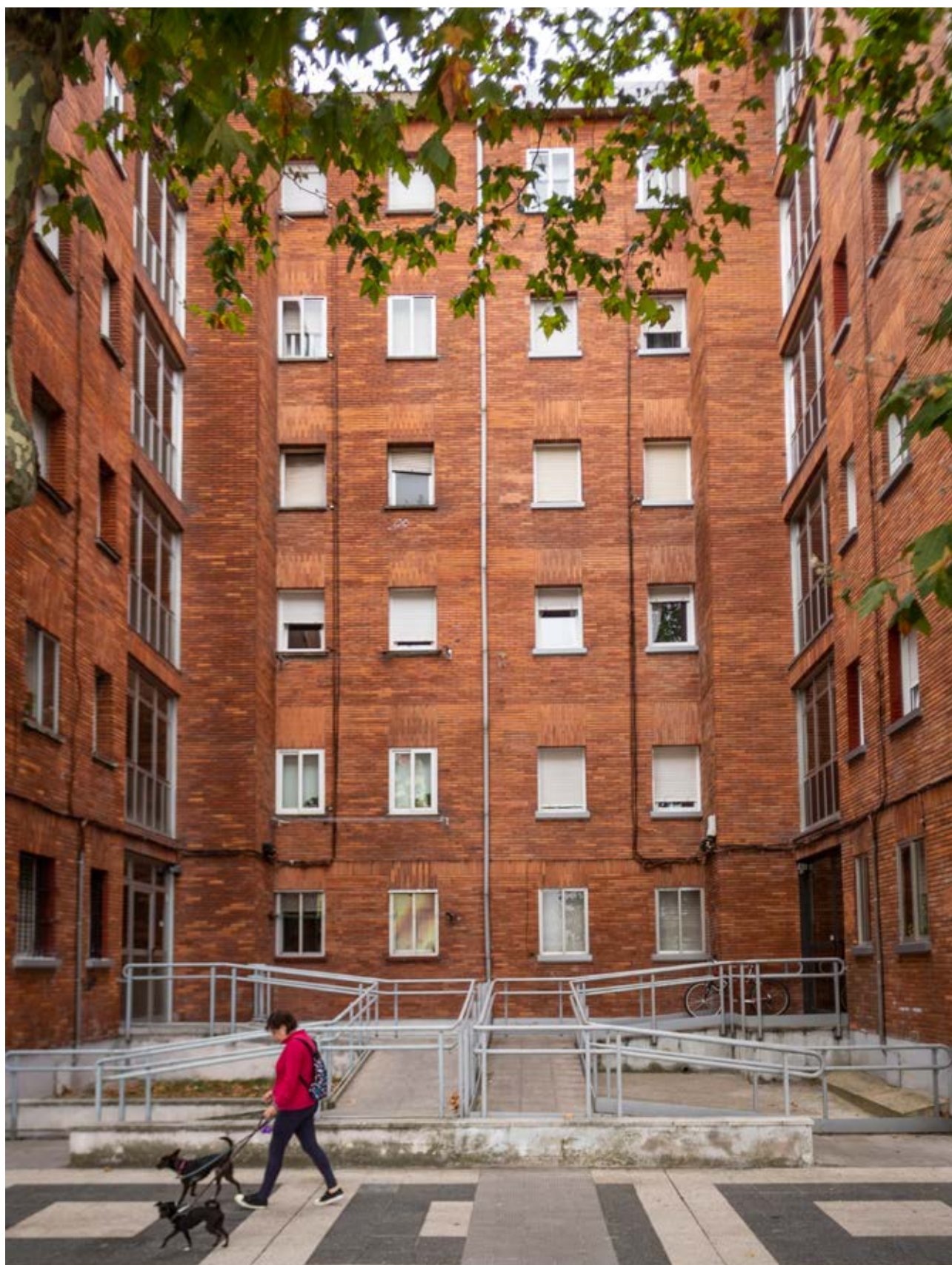
Breuer hiria, Baiona.

San Vicente dorreak, Barakaldo.

Zaramaga, Gasteiz.

Bidebieta, Donostia.

Irun.

Anaiz Funosas: “Epe motzeko etekin politikoak alde batera utzita, luzera begira, prozesua izan da irabazle”

Ipar Euskal Herrian, errepresio kolpeak
aktibo politiko bihurtzen asmatuta,
Aieteko konferentziak
“indarrak askatzea”
ekarri zuen.
Orain, Aieteren garapenaren
sekuentzian daude,
Bake Bideako
presidentearen ustez.

Argazkiak:
FOKU

Elkarrizketa:
Nekane Zinkunegi

“Aurore Martinekin eman zen pauso kualitatibo indartsua edukietan, baita arriskatze eta inplikazio politikoan ere. Denok dugu gogoan lehen atxilotze saiakera hartan pertsonaz osatutako harresia egin zutela, horrek pauso kualitatiboa ekarri zuen”.

Frantziak errepresio estrategia aldatu eta militante politikoen aurkako erasoei ekin zienean, Ipar Euskal Herriko abertzaleek asmatu zuten, eraso horiek palanka bilakatu eta gizarte zibila aktibatzeaz gain, pentsamolde askotako politikarien babesa biltzen. ETaren armagabetze eta desegite prozesuan, zein Frantzian preso dauden euskal herritarrek gerturatzeko lanean, bete-betean aritu da Anaiz Funosas (Baiona, 1979), Bake Bideako presidentea. Azken urteotako prozesuaren gakoak aztertu eta ateratako ikasgaiak zehaztu dizkigu elkarriketan.

Gizarte zibilaren aktibazioaren jatorrian, Frantziaren errepresio estrategia gogortu izana dagoela esan izan duzu.

Jendarte zibilaren parte hartzea prozesu luze eta sakon baten ondorioa izan da Ipar Euskal Herrian. Egia da kasu konkretuek aitzinatzea eta parte hartzea bultzatu eta, batez ere, parte hartzearen ulermena lagundu dutela. Gure kasuan, 2004tik aitzina, frantses estatutik etorri zen eraso politiko eta juridikoa. 2004an, euroaginduak jarri zituzten Segiko hiru militanteren aurka. Aurrekari ikaragarria, Europa mailan lehen aldikotz aplikatu zelako neurri hori militante politikoen kontra. 2004ra arte izan ziren eraso errepressoak ETako kideen eta haien laguntzaileen aurka baziren,

Argazkiak: IDOIA ZABALETA/ FOKU

ordutik aurrera, estrategia aldatze sakona izan zen. Eta aldatze horren muina, nik errango nuke, dela frantses estatuak pauso bat eman zuela garaian [Baltasar] Garzonek teorizaturako “dena da ETA” horretan. 2004an hasi zen euroaginduekin, eta horren ondoren Ipar Euskal Herrian gazteriaren eta hainbat proiekturen —Batasunaren, As-katasunaren...— aurka egingo ziren eraso horiek guztiak izan ziren guretzat palankak biltzeko, abertzaleetatik eta mugimendu ezkertiarretatik harago joateko.

Uste dut adostasun batera iritsi ginela: arazoa ez zegoela gure artean, baizik eta Parisek euskal gatazkaz egiten zuen kudeake-

tan. Eta gehienek aldarrikatu genuen aterabide demokratiakoak atzematea. Egia da Aurore Martinekin eman zela pauso kualitatibo indartsua edukietan, baita arriskatze eta inplikazio politikoan ere. Denok dugu gogoan lehen atxilotze saiakera hartan pertsonaz osatutako harresia egin zutenean, horrek pauso kualitatiboa ekarri zuela. Egia da estatuak maila goian ezarri zuela, Auroreren aurretik Jon Anzaren desagerpena izan genuen. Uste dut horrek denak ere eragin zuela independentismoari beldurra ziotenek ere esatea ez zeudela dena onartzeko prest. Bertako hautetsiak gaizki zeuden, gobernuarekin lerrokatutako hautetsiekin biziki konfrontatzen ginen. Gure artean, kontzientzia hartze hori izan zen, arazoa politikoa zen heinean, politikoki bideratu behar zela, terroristen eta demokratikaren dikotomian erori gabe.

Frantzia erabat lerrokatua zen Espainiaren teoriei eta praktikei. Paraleloki terrorismoaren aurkako borrokaren izenean espainiar aparatatu juridikoari, polizia eta armadari kristoren indarra eman zitzaion. Bi estatuen arteko Carcassoneko gailurrak eman zion kristoren aldaketa estrategia horri, Frantzian botere handia eman arte Guardia Zibilari eta Espainiako Poliziari, eta horren ondorioa zen Anzaren kasuan. Beraz, hemen ez da onartzen “dena

da ETA"-ren izenean nahi den guztia egitea. Ipar Euskal Herria txikia da, denok elkar ezagutzen dugu eta hautetsi batzuek horren neurria hartu zuten: geroz eta jende gehiago jota, geroz eta kalte handiagoa dela Ipar Euskal Herriko. Jazarritako militanteen aldeko enpatia sortu zen, beraz, eta zabaldu egin zen Martinen kasuan, frantses estatutua guztian. Batasunaren ideien aurka zirenek ere ezin zuten onartu emazte militante bat presondegiratua izatea prentsaurreko batzuk emateagatik eta bilera batzuetan parte hartzeagatik.

Ipar Euskal Herrian lortu dugu kolpe errepresibo guztiak aktibo politiko bilakatzea. Hori da urteotako lanetik atxikitzen dudana. Gu ere pixkanaka ohartzen joan gara zer den erantzuna, zer den herri aktibazioa, zer den herria. Pauso hori eman izanak eragin zuen 2011n Aieteko konferentzia egin zenean hemen indarrak askatzea. Eta denentzat aukera bat bilakatu zen, denek bageneukan ekarpena egiteko aukera horretan.

Aieteko konferentzia Hego Euskal Herrian egin bazen ere, ezarri zuen mugaria Ipar Euskal Herrian.

Ipar Euskal Herrian zurrumbilo batean geunden Aieteren garaian. Gogoeta sakon batean geunden, publikoa ez zena. Hainbat eragile eta hautetsiak diskretuki hitz egiten hasiak ginen: egoera horri aterabide politiko eta demokratikoa eman behar zitzaiola eta hori zer zen zehaztu behar genuela. Orduan, sartu ginen halako prozesu batean, bi baldintzarekin: iragana ez izatea abiapuntu eta errespetua mantentzea. Bilkura denboran bakoitzak erran nahi zuena errateko eta bakoitzaren egituraren erritmoaren arabera aritzea bermatzen genituen. Mahai ho-

rretan egon ziren posizio hartze batzuk, eta bagenekien eragile batzuek ezin zutela posizionatu, onartu behar zirelako haien barne eztabaidarako mekanismoak. Gakoa izan da prozesua lehenestea beti, bidea egitea eta horretarako behar zen denbora hartzea. Gu gogoeta horretan ginen, denon arteko adostasun bat behar genuela eta mobilizatzea ezinbestekoa izango zela bagenekien. Eta orduan etorri zen Aiete.

Garrantzitsua izan zen Ipar Euskal Herriko. Lehen aldiz, Ipar Euskal Herriko arduradun politikoak gonbidatuak zirelako halako marko batean parte hartzera. Eta frantses estatua ere izendatua izan zelako deklarazio hartan. Frantzia Espainiaren maila berean lerrokatu zen. Ipar Euskal Herrian, arduradun politikoentzat une garrantzitsua zen, nazioarteko pertsonalitate esanguratsuak bertan zelako, eta horrek eragiten zuelako. Frantses estatuaz gain, bake prozesuan aktibo egon behar zuten eragile guztiak ere izendatuak izan ziren deklarazioan: estatuak, ETA, eragile politikoak eta jendarte zibila. Eta, gainera, jendarte zibila jarrita prozesuaren garapenerako berme gisa. Horrek baieztatu egin zituen genituen gogoetak, eta lehen aldiz sentitu genuen paper bat genuela. Horren ondoren, segidan etorri zen ETA erakundearen erantzuna. Orduan, oso naturalki, deliberatu genuen ez genuela itxarongo bigarren puntua betetzera, laugarren puntuan sartzea eta eragitea erabaki genuen.

Bake bidearen sorrera etorri zen ondoren, 2012an.

Aiete 2011ko urriaren 17an izan zen eta gu segidan bildu ginen, baita politikariak ere. Sentsazioa genuen ez genuela esku-biderik ez erantzuteko deialdi horri, zordun ginelatzen

zitzaigun, egoera berri horretan heziko zen belaunaldiari begira. Ondorioak ere oso presente genituen, noski, eta aterabide bat eman behar zitzaien, baina ororen gainetik belaunaldi berri hori genuen gogoan. Bake prozesua egiazkoa izateko dena egiten ez bagenuen, uste genuen geuk sortuko genituela gatazka berriz sortzeko aukerak. Hori da beti gogoan atxiki duguna eta baturik atxiki gaituena.

Oraindik Aurorarena kudeatzen ari ginen, ekainean irten zen, atxilotzen saiatu ziren eta berriz gorde zen hainbat militante eta hautetsiren etxeetan. Aietekoa gertatu zenean, ari ginen ikusten nola ekidin Auroraren Espainiaratzea, baina, batez ere, haren aurkako euroagindua azkena izan zedila eta ahalik eta koste politiko handiena sorzezala. Manifestazio bat egin genuen horretarako eta ondoren bueltak ematen hasi ginen: zer erran nahi du jendarte zibilaren parte hartzeak? Aktibo izatea eta parte sentitzea nahi bagenuen, ulertu behar genuen zer zen bake prozesu bat, zeri erantzun behar zion, zein ziren oztopoak... eta hor ginen talde hori ahal bezala formatzeko hasi ginen, laguntza ukan genuen Conciliation Resources eta Berghof fundazioengandik.

Orduan, aktibismotik heldu ginenak geunden eta erabaki genuen gorputz berri bat ematea jendarte zibil horri eta parioa egin genuen egitura berria sortzeko, ez plataforma bat, mugimendu zibil bat izan nahi zuen. Noski, eragileek izenean jendea egongo zen bertan. Hala, urriaren hastapenean, Bake Bidea sortzera zihoala esan genuen, eta lehen unea 2012ko abenduan antolatutako foroa izan zen, Lokarriekin antolatu genuena. Bi helburu zituen: lehenik, Ipar Euskal Herrian ulertaraztea zer

“Ipar Euskal Herrian, instituzio publikorik ezean behartuak izan gara geure tresnak sortzera. Mobilizazioen bidez egin dugu aurrera eta horiek eragin dute hautetsien engaiatzea. Askoz naturalagoa izan da jendarte zibilaren eta hautetsien elkarlana”.

“Frantses estatua ohartu da betiko bidetik segitzen bazuen haren aurka etorriko zela, eta hobe zuela armagabetzea egiten uztea. Uste dut Frantziak Espainiari “aski” esan diola, armak haren lurraldean zirelako eta berak kudeatzea erabaki zuelako”.

“Lortu dugu Ipar Euskal Herria benetan sartzea prozesuan eta aktibo bat izaitea. Askari babestuak ginen lehen Hego Euskal Herrian zeuden tentsioengandik, eta orain bagira afektatuak. Horrek erran nahi du lurralde kontzientzian ere aurreratu dugula”.

izan zen Aiete, nola iritsi ginen horra eta zer zen bide orri hark proposatzen zuena; eta bigarren helburua zen gonbidatzea Ipar Euskal Herriko jendarte zibil anitz hori eta partekatzea lehen momentu hori. Anfiteatroa bete genuen, Paueko eta Baionako unibertsitateek babesa eskaini ziguten, prestigioa eta neutral-tasuna eskaini ziguten eta Bake Bideari indarra eman zion.

Ipar Euskal Herrian lehen aldia zen nazioartetik aditu batzuk etorri zirela eta horrek ere asko ekarri zuen, jendeak sentitu zuen egiten ari ginenak biderik ez bazuen, nazioarte-ko jendea ez zela etorriko. Eta foro horren baitan Aieten egon ziren Ipar Euskal Herriko arduradun politikoek testu bat egin zuten publiko, gero Baionako deklarazioa bilakatu zena.

Nola asmatu duzue, aldi be-rean, jendarte zibila aktibo eta arduradun politikoak kon-prometituta mantentzen?

Egia da Ipar Euskal Herrian jendarte zibilaren eta hautetsien arteko harremanak ez direla Hego Euskal Herrian bezalakoak, instituzio publikorik ez genuen behartuak izan garelako geure tresnak sortzera. Beti mobilizazioen bidez egin dugu aurrera eta mobilizazio horiek eragin dute hautetsien engaia-tzea. Askoz naturalagoa izan da jendarte zibilaren eta hautetsien arteko elkarlan hori. Mesfidan-tza batzuk egoten dira, baina oro har elkarri konfiantza egiten diogu. Hautetsi horiek, ariketa aurrera eramateko, behar zuten jendarte zibil aktiboa. Eta jen-darte zibilak ere behar zituen tendentzia guztietako haute-tsiak, gure gogoetari babesa eskaintzen ziotenak. Foro horre-tatik aitzina gauzak konpartituz eta adostuz joan gira, hori izan da gure indarririk handiena.

Aieteren ondoren zenbait urrats berehala espero ba-ziren ere, urteak behar izan dira prozesua azkartzeko. Luhusoko armagabetze aha-lerinera arte, esaterako, bost urte behar izan ziren.

Blokeoa zen Paris eta Madril ez zirela mugitzen. Guk beti kon-tsideratu dugu hori hala izanik aterabidea herritik etorriko zela. Aldebikotasuna denok espero ge-nuen, eta hori nahi zen, mahai batean ETA eta estatuak ondo-rioen irtenbidea atzemateko. Lurralde bezala gogoetatu dugu eta joan gara gure artean ados-tera zer den eta zer izan beharko lukeen eta zer zen Parisek egin beharko lukeena. Aho batez joa-tea deliberatu genuen eta hori zen klabea, aldebikotasun hori aldatu zen, eta ondorioztatu genuen Aiete eta gero gurekin hitz egin behar dutela, eta egin behar genuena zela agenda bat osatu eta hori betearazi.

Luhusoko armagabetzean, be-rriz, bakegileen perfilari esker, lurrikara sortu zen. Ipar Euskal Herrian eta estatuaren baitan. Baionako deklarazioan ados-tasun politikoa jasota geratu zen, jendarte zibila inoiz baino zabalagoa zen Ipar Euskal He-rrian eta Frantziari, eta Asan-blada Nazionaleraino eraman genuen auzia. Estatutik bueltan ezer ez etortzeak mespretxua hedatu zuen, eta hori gogorra zen hautetsientzat, haiek ema-ten dizkiote kontuak herriari. Beraz, Luhusokoa gertatu ze-nean, bazen konbentzimendua horretara iristeko, estatuak ho-rretara behartu gintuelako, ez gaitezen tronpatu. Horrela egin zen, ez zegoelako beste biderik.

Horren ondoren etorri zen Baionako armagabetzea, Fran-tziak gertatzen utzi zuen eta Espainiak ere ez zuen oztopatu.

Badakigu iniziatiba gaizki

hartua izan zela ere, baina ho-rrela egin zen, ez zelako beste biderik, izan balitz, aspaldi har-tuko zen. Ipar Euskal Herrian bagenekien denek Luhusoren ondoren, gure erantzukizunen aurrean jarrita ginela eta bat eginda lor zitekeela. Eta lortu da. Frantses estatua ere ohartu da betiko bidetik segitzen bazuen haren aurka etorriko zela, eta hobe zuela egiten uztea. Egia da tenkatze momentuek ekartzen dutela kontzientzia hartzea. Uste dut Frantziak Espainiari “aski” esan diola, armak haren lurraldean zirelako eta berak kudeatzea erabaki zuelako.

Behin armagabetzea eginda, argi eta garbi ezarri zenuten zein zen hurrengo lehentasu-na: Orain presoak, zenioten, eta Luhuso armagabetzean izan zena, Paris presoen au-zian izatea nahi zenuten.

Argi geneukan estatuari toka-tzen zitziola pausoa ematea, prozesuari ziurtasuna eta guri konfiantza ematea. Bake proze-suan engaiatuak ginenek behar genuen, baita presoek ere. Ipar Euskal Herrian ez da sekula di-soluzioa baldintza bezala kontsi-deratu, zerbaiten ondorioa zen. Horretara iristeko, bidea lagundu behar zen eta presoen gaian pau-soak eman behar ziren. Prozesu normal batean negoziazio bat egongo zen, bake akordioa, ho-rren baitan armagabetzeak pro-zesua lagunduko zuen, errepre-saliatuen itzulera eta biktimen aitortza, eta disoluzioa. Gurean, gauzak ez dira arrunt normalak, baina armagabetzea eginda, bermatu nahi genuen edozein prozesutan bermatzen zena. Bagenekien disoluzioa ez zela azken elementua izango, baina lagundu behar zela eta lagun-tzeko presoan eremuan pausoak eman behar zirela. Frantziak ulertu du bere legea errespetatu

eta bidea egin behar duela. Beraz, desblokeatu da egoera eta ez da gutti, nondik gatozen ikusita, bi estatuetatik bat mugitu izana.

Eta orain, zein fasetan gaudela esango zenuke?

Errango nuke Aieteren garapenaren sekuentzian gaudela Ipar Euskal Herrian. Uste dut armagabetzea egin zenean denok genekiela zibilki egitera behartuak izan ondoren, bide horrek jarraituko zuela, engaiamendua hartu genuen prozesua bururaino eramateko. Bi estatuak lerrokatuta egotetik, bat deslotzea lortu nahi genuen. Behin lortuta, deslotze hori handiagoa izango delako denboran zehar. Deslotzea ez da erabatekoa, bestela, preso guztiak gerturatuak izango lirateke, emazteentzat irtenbidea atzemana izango zen, baldintzapeko askatasunak emanak izango ziren... baina bagira fase horretan, eta orain sakondu behar dugu.

Parisekiko kontaktua etengabea da, ministeriorekin eta eragileekin. Egia da gauzak ez doazela aski fite, baina ber momentuan, esparru hori plantan jarri da joan den urriaren 19an. Denbora gutxi da, baina bai, segitzen dugu. Delegazioak beti argiki hitz egin du, irtenbide globala atzematearen bidean, salbuespenezko neurri guztiei aterabide bat eman arte jarraituko duela lanean. Azpimarratzekoa da nola planteatu dugun elkarrizketa esparru hori. Metodo berritzailea eta inportantea da, delegazioak esku artean du Baionako deklarazioa, baina presoen kolektiboarekin hitz eginez eraikitzen du esparru hori. Hori onartu da ministerioan ere. Elkarrizketa hirukoitzean ari gira aitzinatzen.

Beraz, espazio bat ireki da, balorean jarri behar da, presoak hurbilduak izan dira, hastapen bat da, etorkizuna duen espazioa da. Lehen mugimendu horretan borondate baten adierazpena ere egon da, izan zitezkeen soilik biz-

pahiru hilabete falta zitzaizkien hurbilketak. Ez da hori soilik izan, eta jakin behar da baloratzen.

Baina bagira fase batean oztupoak dituguna ere, badira lobby ikaragarriak, hasita biktimengandik. Lortu dugu Ipar Euskal Herria benetan sartzea prozesuan eta aktibo bat izaitea. Eta horrek ekarri ditu bere tentsioak. Eta aski da ikustea eragile batzuen posizioa Ipar Euskal Herrian egiten den lanarekiko, eta Euskal Elkargoko lehendakariarekiko. Etorri gira gauzak inarrostera ere. Ipar Euskal Herrian aski babestuak ginen lehen Hego Euskal Herrian zeuden tentsioengandik, eta orain bagira afektatuak. Horrek erran nahi du lurralde kontzientzian ere aurreratu dugula.

Lobby lana, presioak, oztupoak... Arnagako konferentzian falta zirenez ere asko hitz egin da.

Zenbaiten ausentziak bete-betean eragiten du, egia da bilanak egiterako unean ez dela lortu behar zen uneetan bateratasun instituzionala izaten.

Ikasgai bat baino gehiago aterra daitezke prozesu honetatik. Zerekin geratzen zara zu?

Hasteko, gure bideak argi utzi digu ezinbestekoa dela jendarte zibilaren aktibazioa eta parte hartze zuzena. Kolonbiako negoziazio prozesuan, erreferenduma egin zutenean eta aurkakoa aterra zenean, ohartu ginen: adostu daitezkeela gauzak eragileen eta instituzioen artean, baina jendeak ulertzen ez badu, ez bada parte sentitzen, ez dugula biderik egingo, edo laburra egingo dugula.

Lan egiteko manera bat utzi du honek guztiak Ipar Euskal Herrian. Lortu dugu kultura politikoa berri bat garatzea: elkarrizketa, denak mahai baten inguruan jartzea, manifestaldi baten egon behar denean egotea, epe motzeko etekin politikoak alde batera uztea. Zailena hori da, bakoitza

arriskatu gara, alde guztiak. Alde bat arerioarekin biltzen zelako eta beste alde terrorismoa babestu dutenekin biltzen zelako. Bide eta elkarrizketa hori justifikatu ahal izateko, tentazioa izaten da ariketa norbere aldera eramateko, baina ez da hala gertatu. Kontzientzia hartze hori izan da niretzat indartsuena, epe luzean prozesua irabazle ateratzeko epe laburreko etekin politikoak baztertzea.

Lurralde ikuspegi bat ere irabazi dugu, uste dut denak kontent garelako, bederen bide horretan sartu garen guztiak, Ipar Euskal Herria errekonozitua izateaz. Eta, ororen gainetik, gu ere parte garelako, zeren eta bazirudien Ipar Euskal Herrian ez zela gatazkarik. Egia da ez dela hainbeste hildako egon, eta bake prozesuaren beharra aldarrikatzen genuenean jendeak ukatzen zuen hemen gerlarik bazenik. Beraz, bai, onartu da gatazka politikoa baten konponketan ari garelako. Biziki konplikaturik da Hego Euskal Herriko gomen-dioak ematea. Baina uste dut badihala irakaspenak denentzat: adostasun politikoa eta jendarte zibil aktibo eta antolatua direla prozesuaren garapenaren bermea. Bi horiek funtsezkoak dira.

TRANSIZIOZKO JUSTIZIA

Egian eta justizian oinarritutako kontratu sozial berria erakitzeko tresna

2011ko udazkenean ezker abertzaleak Konponbide Haizea Dabil agiria eman zuen argitara. Lehendabiziko aldiz bakea gure herrira ekartzen lagunduko lukeen trantsiziozko justizia baten beharra aipatzen zen. Bertan indarkeria eta zapalkuntza egoeratik bidezko bake iraunkorrerako igaroaldiaren inguruko bere hausnarketa eta posizio politikoa azaldu zuen. Irabazleen eta galtzaileen eskematik kanpo, bakea eta berradiskidetzea lortzen lagunduko lukeen justizia eredua.

Urko Aiartza. Senatari ohia eta abokatua.

Berehala altxa ziren ezker abertzalearen adierazpenaren aurkako ahotsak. Trantsiziozko justizia zer den zehazki jakin gabe ere, ahots horiek planteamendua guztiz arbuiatu zuten, horren aurrean zigorrezko justizia (hobe esanda bindikatiboa) aldarrikatuz, teoriarik biktimen ondoan legokeen justizia gisa azalduz. Normala da sektore batzuek trantsiziozko justizia ukatzea. Gatazkaren izatea bera ukatzen dutenak dira. Hauen logika, makurra izan arren, sinplea da: ez da gatazkaririk egon, beraz ezin da bake prozesurik egon eta, ondorioz, trantsiziozko justiziak ez du zentzurik hemen, ez baita inolako eta ezertarako trantsiziorik egongo. Ho-

rien aburuz, Espainiako Estatuak gaizkile batzuen aurka aritu da, eta ari da, eta horiei dagokien bakarra zigorra da. Ahal den zigorrak latzena.

Gainera, logika makur hori bururaino eramanez, zigorlatzenek eta krudelenek soilik errepara ditzakete biktimak. Talionaren legea litzateke biktimen erreparazio bidea, mendekuan dago sendabelarra. Era berean, ordea, sektore horiek dira, Espainiako Trantsizioa deitutako horretan, erregimen hartako partaideen zigorgabetasun osoa babestu eta aldarrikatu izan dutenak. Eragile horiek aldarrikatzen duten justizia horrek Espainiako Estatuak behar duen garaileen eta garaituen

Mary Burton Hegoafrikako apartheid-aren aurkako aktibista eta Truth and Reconciliation Commission-eko (TRC) kidea. Eredu izan da beste gatazken konponbide prozesu batzuetan Egiaren Batzorde hau.

behar politikoari erantzuten dio. Ez die ez biktimei, ez gizarteari, ez bakeari erreparatzen. Eskarmentua da helburua, euskaldunoi argi gera dakigun berriro ere, gure DNAn sartuta behar bada ere, zer dagoen inperioaren aurka zutituz gero.

Beste batzuk, berriz (kontra programadoreak), justizia erreparatzaileaz hitz egiten hasi ziren, nolabait biktimen protagonismoa berreskuratzea bilatzen duen eta justizia erretributibo edo zigortzaile hutsa kritikatzeko duen paradigma berri hori trantsiziozko justizia delakoarekin kontrajarri nahian. Berriro ere hitzen borroka abian. Ez da borroka hutsala, ordea, hitzen esanahien atzean beti ere gertaeren ulermena baitago. Justizia erreparatzaileak biktimengan eta horiek eragin dituztenek (biktimari deituak) hauekiko duten erreparazio erantzukizunean (material zein sinbolikoan) jartzen du indarra.

Printzipioz, eta aurrerago ikusiko dugun bezala, justizia trantsizionala eta erreauratiboa ez dira inolaz ere kontrajarriak. Bigarren hau justizia trantsizional zabal baten pean edo ildoan kokatzea ezinbestekoa da, gainera. Aldiz, justizia erreauratiboaz soilik arituta, testuinguru soziopolitikoa alboratzea bilatzen da, trantsiziozko justiziaren kontzepzioa eta ulermena baztertuz, berriro ere. Biktiman/biktimarian zentratutako politika kriminal bat soilik garatzea da gakoa, eta

horrek berdina balio du politikoki eragindakoak diren delituentzat zein delitu arruntentzat.

Justizia erreauratiboa Kanadan sortu zen, delitu komun baten harira. Gazte batzuek gau batean txikizioak egin ostean, beraien baldintzapeko agenteak Ontarioko epaile bati prozesu erreauratzaile bat proposatu zionean sortu zen. Justizia trantsizionala alboratuz hori soilik proposatzen dutenek, gatazkaren izaera bera ukatu nahi dute, gertaera kriminalitate hutsera mugatuta. Biktimen erreparazioa ez dute mendeku hutsean ikusten, ordea.

Biktimaren erreparazioa, aldiz, batzuetan beren interese politikoaren helburuekin lotzen dute. Biktimen beharren oro jakitun bihurtzen dira. Horrela, biktimak erreparatzeko beharrezkoak diren eskakizunen maila etengabe igotzen dute. Ez da nahikoa kaltea eragin duenak egindako kaltea onartzea eta kaltea jasandakoarekiko errespetua eta enpatia agertzea: bere iragana erabat gaitzetsi behar du, eta bere iragan osoari uko egin behar dio. Barkamena damuari lotuta soilik dator. Eragileak bere ekintzak gaizki egindakotzat eta bidegabetzat hartzen baditu, damua eta errua azalduz, orduan bakarrik balio du barkamena eskatzea. Ez da aski egindakoarekiko erantzukizuna hartuz eskatzea barkamena.

Moral bat eta gertatukoaren ikuspegi politiko bat da

“Justizia trantsizionala gerra edo gatazka egoeratik bake egoerara edo diktadura egoeratik demokrazia egoerara trantsizioa egiten ari diren kasuetan garatu ohi da.”

“Gaur egun, munduko hainbat lekutan eta gatazketan (Kolonbian, esaterako) biktimen Egia, Justizia, Erreparazioa eta Berriro Ez Errepikatzeko Eskubidea prozesuaren zentroan izango dituen trantsiziozko justizia ereduak garatzen ari dira.”

inposatu nahi dena. Berriro ere ez da biktimaren erreparazioa soilik bilatzen, horren aitzakipean errelato baten inposaketa baizik. Esan bezala, marko diskurtsiboa desberdina da, baina gatazkaren ukazioa du horrek ere oinarri.

Zer da baina justizia trantsizionala?

Justizia trantsizionala gerra edo gatazka egoeratik bake egoerara edo diktadura egoeratik demokrazia egoerara trantsizioa egiten ari diren kasuetan garatu ohi da. Ivan Orozco horrela definitu du: “Iraganean egindako krimen politikoei eta masa-krimenei dagokienez gizarte estatalek aurreratzen dituzten kontu-emate prozesuak dira. Gerratik bakerako eta diktaduratik demokraziarako trantsizioetan berezkoak diren turbulentzia politikoko egoeretan garatzen dira”. (I. Orozco: Justicia Transicional en tiempos del deber de memoria, Bogota Temis Universidad de los Andes 2009, 9. or.).

Jorge Luis Garayk zehatzago definitu izan du: “Justizia trantsizionalaren oinarri nagusietako bat oreka bilatzea da. Orekatu egin nahi ditu demokraziarantzko edo gatazka armatuaren bukaerarantzko trantsizio prozesuan parte hartzen duten eragileen interesak (zigorren arloko onurak nagusiki) eta biktimek erreparazio egoki eta proportzional baterako daukaten eskubidea. Hala, justizia trantsizionalaren eginkizuna justiziaren dimentsio operazionalakoren bat malgutzea da, trantsizioa egiten laguntzeko. Horretarako abiapuntu gisa, ezinbestekotzat jotzen da biktimen unibertsoaren eta eragindako kaltearen onarpen ahalik eta zabalena egitea eta ekitatezko erreparazio integral baterantz aurrera egiteko konpromisoa hartzea”. (J. Garay: Memoria y Reparacion Elementos para una justicia transicional pro victima. Bogota Universidad Externado 2012 62-63. or.).

Kolonbiako Gorte Konstituzionalak, berriz, honakoa

ere zehatzu izan du: “Justizia trantsizionalaren helburua da justiziaren eta bakearen artean sortzen diren tentsio gogorrak, biktimen eskubideak bermatzeko betebeharrak juridikoaren eta borroken amaiera lortu behar diren arteko tentsioak konpontzea. Horretarako, ezinbestekoa da borrokak geldiaraztea eta indarkeriara itzultzeko aukera prebenitzea (bake negatiboa) eta, aldi berean, bakea sendotzea alde guztiak barne hartuko dituzten erreforma estruktural eta politikoen bidez (bake positiboa). Justizia trantsizionalaren xedea oreka zail hori lortzea da”. Kolonbiako Gorte Konstituzionala, C-579 epaia, 2013koa.

Justizia trantsizionala, beraz, errealitate zehatz batetik abiatzen da: gatazka baten izaera aitortzen du, eta hortik abiatuta oreka bilatu nahi du, gizarteak duen bakerako eskubidearen eta gatazkaren biktimek dituzten eskubideen artean. Hori egin daiteke, baina ez inpunitatea eskainiz edo inpunitate trukeak eginez (diktaduratik demokrazia formaletara eginiko hainbat trantsizioetan gertatu den bezala), baizik eta biktimek eta beraiei erreparazioa eztabaidaren erdian mantenduz. Ez dira inolaz ere kontrajarriak.

Gaur egun, munduko hainbat lekutan eta gatazketan (Kolonbian, esaterako) biktimen Egia, Justizia, Erreparazioa eta Berriro Ez Errepikatzeko Eskubidea prozesuaren zentroan izango dituen trantsiziozko justizia ereduak garatzen ari dira. Trantsiziozko justizia eredu hauek hiru justizia mota hartzen dituzten beraiei baitan.

Batetik, justizia erretributiboa edo punitiboa, egia argitzen lagundu nahi ez dutenei zuzendua. Horiek trantsiziozko justiziaren garapenari oztopoak jarri nahi dizkietenei zuzenduta daude gehienetan. Adibidez, Hegoafrikako Egiaren Batzordera joateari eta beraz zekitena azaltzeari uko egin ziotenei aplikatu beharrekoa; Kolonbiako Bakerako Justizia Berezira joateari uko

EH Bilduk aurten Martxoaren 3ko biktimei egindako omenaldia Gasteizen. Hilketaren eta poliziaren kargen arduradunak inpune jarraitzen dute oraindik, 1977ko Amnistia Legearen ondorioz besteak beste.

egiten diotenei aplikatzen zaiena edo gezurra diotenei aplikatzen zaiena da hau. Bestetik, justizia erreparatzailea edo erreparatiboa dago. Biktimen erreparazioa bilatzen duena da, baina gertatutakoaren testuinguru politikoa alboratu gabe. Azkenik, prospektiboa esaten zaion justizia ere biltzen du Kolonbiako ereduak.

Justizia prospektiboa

Justizia prospektiboaren kontzeptua ere garrantzitsua da. Kolonbian oso kontuan eduki dute. Uruguaiako Juan Llanbias de Acevedo juristak 1949an azaldutako kontzeptu berritzailea da. Gatazka larri eta muturrekoak bizi izan dituzten gizarteetan etorkizuneko belaunaldiak ere kontuan edukitzea eta horri begira gatazka atzean uzteko gorrotoa eta samina gaintitzea ere beharrezkoa dela dio, egungo belaunaldien edo aurrekoen baloreetara soilik mugatu gabe. Azken batean, etorkizuneko belaunaldien eskubideak ere kontuan hartuta. Horrek zerikusia du euskal gatazkarekin ere. Beste kasu batzuetan bezala, gure historian zehar gerrate edo gatazka garai asko garaileen dekretuen edo legeen bidez itxi izan dira, eta ez gatazka hauek errepikatzea ekidingo luketen konpromisoen bidez. Justizia prospektiboak belaunaldi berrien oinarritzko eskubi-

deak aitortzen ditu, aurreko belaunaldiek eginikoaren erantzukizunetik belaunaldi berriak libre gelditzea eta berriro ere ez gertatzearen bermea xede izanda.

“Komunitate politikoa, garaian garaiko belaunaldien arteko batasuna ez ezik, denboran kateatzen diren belaunaldien arteko lotura ere bada. Justizia prospektiboaren ikuspegitik, garai bakoitzak eragina du ondorengoetan. Justizia prospektiboak oraingo baliokak errespetatzen ditu eta, aldi berean, etorkizuneko belaunaldien eskubideak aintzat hartuz, gatazkak konpontzea eta ez betikotzea du helburu”. (Habanako Akordioa)

Ikuspegi horretatik trantsiziozko justiziak (biktimen zentralidadea mantenduz), etorkizuneko belaunaldiak izan behar ditu kontuan, jaio ez direnak, eta hauek duten eskubidea mendeku eta gatazkarik gabeko gizarte batean bizitzeko, gertatutakoaren memoria galdu gabe. Justizia prospektiboak, beraz, beste etorkizun bat bizitzeko eskubidea bilatuko duen akordio sozio politiko bat edukiko du kontuan, bakerako eskubidea, sintesiko eskubide gisa, giltzarri izango duena.

Justizia prospektiboak ez du gertatutakoaren tabula rasa bilatzen. Guztiz bateragarria da biktimek egia, justizia, erreparazioa eta berriro ez gertatzeko berme-

“Trantsiziozko justiziaren kontzeptua zabaltzen joan da denborarekin, eta gaur egun bere barnean biltzen ditu epaitegi berezien sorrerak, lege eta prozedura judizial bereziak, egia batzordeak, neurri administratiboak, erreparazioak, bai eta egia bilatzea, berradiskidetzea eta oroimenaren kultura garatzea helburu duten ekimen politiko, sozial zein instituzionalak ere. Gatazken konponbideak azken batean ikuspegi holistiko baten beharra erakusten du. “

rako duten eskubidearekin. Hau gabe ezin da eman, baina era berean, ez ba bateragarria batzuen zigor edo erretribuzio hutsarekin, horrek zapuztu egingo bailuke etorkizuneko belaunaldiak mendeku goserik gabe bizitzeko eskubidea.

Trantsiziozko justizia batek, beraz, egoera gatazkatsu batetik egoera baketsu baterako igarobidea egiten lagundu beharko luke. Hau, noski, gizarteak duen Egirako eta Bakerako eskubidearekin, eta biktima guztiek dituzten eskubideekin oreka bilatuz egin beharko litzateke.

Zigor handiagoa ez da justizia zuzenagoa

Logikoena, beraz, bi kontu horiek prozesu honen erdigunean kokatzea litzateke: bakea eta biktimen egia, eta justizia eta erreparaziorako eskubidea. Arazo nagusia, ordea, justiziarako eskubidea zigorrarekin nahasten denean sortzen da. Are gehiago zigorrerako azken hitza biktimei edo, hobe esanda, biktima batzuei eman nahi zainean.

Egia da gaur egungo gizarte mediatiko honetan hein batean korrontearen aurka joatea dela hori, gaur egun gero eta gehiago lotzen baita justizia zigorrarekin, eta badirudi zenbat eta zigor handiagoa orduan eta justizia zuzenagoa lortzen dela. Badu zer landua hor ezker abertzaleak, askotan hainbat gizarte gertaera lazgarriren aurrean horrelako jokabideak gailentzen baitira oro har gure artean ere.

Trantsiziozko justizia aplikatu ohi den gatazken konponbide prozesuetan, oro har, zigor penala nazioarteko zuzenbidearen aburuz guztiz arbuigarriak eta lazgarriak diren kasuetarako gorde ohi da. Hala, gizateriaren aurkako krimenak, gerra krimenak edo nazioarteko giza eskubideen zuzenbidearen urraketa larriak diren kasuetarako gorde ohi dira zigorrak. Egungo korronteei jarraituz, kasu horietan soilik ez da posible amnistiarik eta, ondorioz, ezinbestean gertaera hauen egileak zigortuak izan behar dira. Horrek ez du esan nahi kasu hauetan zigorrak kartzela zigorra izan behar duenik ezinbestean. Kolonbiako kasuan, adibidez, Bakerako Justizia Bereziak, askatasun mugatua ezartzen

du zigor gisa halako kasuetan, beti ere zigortuak justiziarekin kolaboratu badu egiaaren argitzeko.

Ikuspegi holistikoa

Nabarmendu dugun moduan, trantsiziozko justiziaren kontzeptua zabaltzen joan da denborarekin, eta gaur egun bere barnean biltzen ditu epaitegi berezien sorrerak, lege eta prozedura judizial bereziak, egia batzordeak, neurri administratiboak, erreparazioak, bai eta egia bilatzea, berradiskidetzea eta oroimenaren kultura garatzea helburu duten ekimen politiko, sozial zein instituzionalak ere. Gatazken konponbideak azken batean ikuspegi holistiko baten beharra erakusten du. Alex Boraine iritziz, bost zutabetan oinarritu beharko litzateke ikuspegi holistiko hori: erantzukizuna, egia berreskuratzea, erreparazioak, erreforma instituzionalak eta berradiskidetzea (Alex Boraine (2006) *Transitional Justice. A holistic interpretation*. *Journal of International Affairs* 60, 1, 17-27). Horrela, eta oro har zabaldua dagoen ikuspegiari jarraituz, badira batetik ezinbestean erantzun gabe gelditu ezin diren gertaera lazgarriak; gizateria beste aldera begira utzi ezin dutenak inolaz ere. Gerra krimenak, gizateriaren aurka-koak, genozidioa, eta nazioarteko giza eskubideen zuzenbidearen bortxa larriak lirateke horrelakoak. Horiek ezinbestean erantzukizun penala eskatzen dute. NBEk argi esana du kasu hauekiko ezinezkoa dela aministiarik edo indultu orokorrik adostea bake prozesuetan. Egia berreskuratzeari begira Borainek biltzen ditu egia forentsea (giza eskubideen urraketa eta pertsona desgertuen ingurukoa), egia narratzailea (audientzia publikoei zuzendutako gertaeren eta esperientzien kontakizuna, biktimen aldetik eta kalte egileen aldetik), egia soziala edo elkarrizketatik ondorioztatzen dena (esperientziaren bidez eta elkarrizketen bidez eraikitzen doan egia), eta egia errestitutiboa edo sendatzaileria (egia bildu jakinarazi eta errekonozitzea biktimei duintasuna berrezartzeko asmoz). Erreparazioak ere (ekonomiko zein moralak) garrantzia du, beti ere egia-

Goian/ 2017-12-14 Arrasate. "S(u)a)minetik Bakera" ikuskizuna Iñaki Peñak gidatua, Olatz Etxabe eta Sandra Carrasco-ren testigantzak jaso ditu. Irudiak ikuskizuna. Ezkerrean/ 2018-06-04 Kanbo. Jonathan Powell Arnagako Adierazpena irakurtzen ETaren desagitearen ondoren. Eskuinean goian/ 2016-04-29, Errenteria. Bakea eta elkarbizitzaren alde Errenteriako talde anonimo batek egindako agerraldia, Julen Mendoza alkatearekin. Eskuinean behean/ 2018-03-03. Martxoaren 3ko biktimei lore eskaintza Gasteizen.

“Egiari erreparatuz gero, argi dago iraganari buruzko irakurketa desberdinak daudela eta egongo direla. Ezin da ikuspegi bat inposatu. Baina egia desberdin horietatik gure herrian gertatutakoaren marko orokor bat eraiki daiteke. Egia osoa eta egia guztiak barne bilduko dituen. Izaera errestituatiboa izango duen egia.”

ren aitortzarekin badoa, egiazkoa izan dadin. Institutuzio erreformek helburu lukete etorkizunean gertaerak ez errepikatzeke mekanismo edo neurriak ezartzea, besteak beste. Berradiskidetzeak bere baitan bilduko luke iraganaren aitortza, erantzukizunak onartzea eta aurrrera begirako konfiantza eraikitzea.

Trantsiziozko justizia Euskal Herrian

Euskal Herrian garatu beharreko trantsiziozko justiziak, beraz, kontuan eduki beharko lituzke zenbait ildo. Batetik, gatazkaren biktima guztiek duten egia, justizia, erreparazioa eta berriro ez gertatzeko bermerako eskubidea. Bestetik, baita Euskal Herriak eta etorkizuneko belaunaldiak bakean eta berradiskidetuta bizitzeko duten eskubidea ere. Azken horrek iraganari buruzko irakurketa adostu bat baino, etorkizuneko bizikidetzarako kontratu sozial berri bat eskatzen du. Kontratu horretan herritarron eskubide guztiak bermatuko lirarteke eta herri honetako ezein ikuspegi politikok demokratikoki eta oztoporik gabe berdintasunean garatzeko eskubidea izango luke.

Egiari erreparatuz gero, argi dago iraganari buruzko irakurketa desberdinak daudela eta egongo direla. Ezin da ikuspegi bat inposatu. Baina egia desberdin horietatik gure herrian gertatutakoaren marko orokor bat eraiki daiteke. Egia osoa eta egia guztiak barne bilduko dituen. Izaera errestituatiboa izango duen egia. Maita horretan eta erreparazioari begira EH Bilduk, ezker abertzaleak zein ETak berak egiari ekarpena diren adierazpenak egin dituzte. Erreparazioa bilatzen dutenak. Azken elkarrizketa liburuan ETak egiari begira, gertaera batzuen inguruan hainbat zehaztasun ematen ditu. Sarri aipatzen dute biktimen elkarte batzuek ETaren 300 kasu baino gehiago daudela argitzeke. Argituta ez dagoen kontu bakarra autore materialaren ingurukoa da ordea. Gertaera horiek ETak, ETApM-k, ETAm-k, CCAA-k edo beste baten batek eginak direla ezaguna da, zioa ere bai gehienetan, erakunde horiek beraien parte hartzea aldarrikatzerakoan azaltzen baitzuten. Ezagutzen ez dena, gehienez, autore materiala da. Horiek argitzeko eskaera justizia erretributibo edo punitiboaren eskematik egiten dutenek jakin badakite

konponbiderik gabeko aldarria egiten ari direla. Bestalde, tortura kasuetan, eta Espainiako estatuko indar armatuek eginiko bestelako giza eskubideen bortxaketan kasuan, oro har egia ere ez da ezaguna. Ez dago, egileen aldetik bederen, gertatutakoaren eta beraien esku hartzearen errekonozimendurik, ez dago helburu errestituatiboa duen ekimenik oraindik.

Egiari dagokionez, gainera, egitateen ezagutza osoaz gain, gertaera horien guztien sorrerako testuinguruaren arrazoiak eta bilakaeraren inguruko perspektiba edo ikusmolde oso desberdinak daude. Oro har, hiru pentsamolde nagusi laburbildu daitezke. Batetik, hemen gatazkarik egon ez dela dioten ikuspegia. Kriminalitate soila da hemen bizi izan dena eta, beraz, hori da soilik eta nagusiki judizialki ikertu beharrekoa (ikusmolde horren aldaera erradikal batek kriminalitate horren jatorria abertzaletasunaren sorreran bertan jartzen du eta, beraz, hau ere bere modalitate guztietan borrokatu beharra dago). Bestetik, beste ikuspegi bat litzateke gatazka politikoa egon dela eta gatazkak oraindik ere irauten duela dioten ikuspegia, baina horrek ez zuela ezinbestean gatazka armatu edo bortitzarekin loturarik. Hau da, azken hau ez zela aurrekoaren ondorio nahitaezkoa. Azkenik, euskal gatazka bortitzaren oinarria politikoa dela ulertzen dutenena, eta gatazka armatua edo bortxazkoa gatazka politikoa ondo gisa azaltzen duten ikuspegia dago. Ikuspegi ezberdin horiek gatazkaren sorreraren eta bilakaeraren inguruko irakurketa desberdinak edukitzea ere badakar noski eta, beraz, hau egiaren garapenari begira mugatzeko zailtasuna dakar horrek. Hala ere, ez da kasu berezia Euskal Herria, eta oro har nahikoa arrunta da. Horri aurre egiteko, Kolonbiako Bake Prozesuan, adibidez, Gatazkaren eta Biktimen Batzorde Historikoa sortu zuten, eta bertan bi aldeek unibertsitateko irakasleek eta intelektualek osatutako multzo bat izendatu zuten, gatazkaren inguruko ikusmolde desberdinak biltzeko. Ariketa horrekin, azken batean, gertaeren inguruko ikusmolde desberdinak (egia desberdinak) biltzen eta egia bakar baina pliedrikoa eraikitzen saiatu ziren.

Gure herrian, beraz, bide luzea dago egiteko oraindik.

2014-10-13. Donostia. Justizia Trantsizionalari buruzko II. Jardunaldia Aiete Jauregian. Argazkian ezkerretik eskuinera Marina Bidasoro, Martin Garitano eta Felipe Gomez.

Batetik, egia guztia eta egia guztiak bildu behar dira, eta urte luzeetan ezkutuan egon den egia bat argitaratzen jarraitu beharra dago. Torturaren egia hasi da azaltzen. Oraindik, hala ere, erakunde politiko eta instituzionalen torturarekiko erantzukizuna zein izan den argitu gabe dago. Guda zikinaren erantzukizun politiko instituzionalak ere argitzeke daude. Zeresanik ez "tirar a matar" politikaren ingurukoak, eta indar armatuen bestelako giza eskubide bortxaketen ingurukoak. Lehen esan bezala, talde armatuek gure herrian egindako gehiegikerien inguruko egia nahikoa ezaguna da, eta falta diren kasuak argitzea posible da, horretarako baldintzak sortuz gero.

Beraz, garrantzitsua da herriz herri eta eskualdez eskualde gatazkaren egia osoa biltzen joatea, errekonozitzea. Horrela, etorkizunean baldintzak sortu ahala, Euskal Gatazkaren Egiaren Batzordeari begirako aurre-lanak eginak izateko. Herriz herri gatazkaren biktima guztiei begirako erreparazio neurriak hartzea. Lan handia egin behar da gatazkaren inguruko ikusmolde desberdinak bildu ditzakeen marko poliedrikoa osatzeko. Zaila da, baina ez da ezinezkoa. Argi dago iraganari buruzko ikuspegi desberdinak daudela gure

herrian. Logikoa da, horregatik dugu gatazka bat. Ados bageunde ez genuke izango. Hau onartu beharra dago. Gakoa ez dago iraganaren inguruko ikuspegi desberdinak izatean, hortik abiatuta gutxienik etorkizunari begira ikusmolde desberdin horiek elkar bizi ahal daitezen ereduia ezartzean baizik, etorkizuneko bizikidetzari buruzko kontratu sozial berria eraikiz, berriro ez errepikatzeke berme gisa.

Azken gogoeta bat

Justizia trantsizionala garatzeko muga nagusia gure herrian, Justizia gatazkaren existentzia bera ukatzen dutenen esku egotean datza. Trantsiziozko justiziaren aldeko aldarri eta lanak ezin du inolaz ere aditzera eman, behar hori lortu ezean besterik egin behar ez denik. Gatazkaren ondorioz preso edo ihesean direnekiko bidegabekeria handiena hauek etxeratzea beste egun bakar batez atzeratzea litzateke. Trantsiziozko justizia baten aldarria ez dago kontrajarrita egungo marko legalak (justizia punitibo eta salbuespenezkoak) eskaintzen dituen aukera eta zirrikitu guztiak probestearekin, eta era berean ahal den neurrian horiek higatzeko lanean jarraitzearekin.

2008-09-16. Effondrement de Lehman
Brothers. Photographes freelance,
journalistes TV et camions satellites le jour
de l'annonce de l'effondrement de la banque.
©Patrick Stahl. CC-BY-SA

*
Irakurri artikulua euskaraz
gure web orrian: www.eria.eus

ÉCONOMIE

Le temps des corps nus

On dit souvent que si on a peur de parler en public il suffit d'imaginer ce public nu. Je n'ai jamais fait le test, mais je comprends bien ce que cela signifie: nu, on est tous pareil, tout est plus horizontal et donc la peur qui elle, est verticale, ce réduit.

S'il s'agit d'un article sur l'économie, vous vous demanderez certainement pourquoi j'ai écrit le paragraphe antérieur. Je l'ai écrit car il est temps de mettre à nu le discours des *experts en économie* et mettre à jour ce qu'il y a sous ce langage confus. Il est temps, si l'on veut vivre plus libre, d'établir une relation plus horizontale entre les économistes et la citoyenneté

* Irakurri artikulua euskaraz
gure web orrian: www.eria.eus

Joseba Permach. *Economiste membre de la
Fondation Iratzar.*

Nous avons dit que l'espace de la peur est verticale. Cependant le discours de ces *experts* recherche justement cela: construire un niveau d'incompréhension aux yeux de la base sociale afin qu'elle se retrouve sans ressources et démunie. Pour aller droit au but, voici notre hypothèse: *l'économie* s'habille d'un discours incompréhensible afin que les citoyens ne comprennent pas son fonctionnement et nous faire croire que l'oppression du système est propre à elle et immuable. De ce fait, on nous empêche d'agir sur celui-ci. Dans l'interview réalisé à Berria en 2016, Ha-Joon Chang, l'économiste hétérodoxe d'Oxford disait que l'économie est deve-

nue l'idéologie du modèle social que nous vivons" (Chang, 2016). Autrement dit, le discours économique dominant rempli, face à la société, la même fonction que l'idéologie, c'est-à-dire, la légitimation du système capitaliste et patriarcal. Le discours économique dominant est fonctionnel pour le système. Et c'est justement pour cela qu'il est si important de faire des recherches, de mettre à nu et dévoiler ceux qui veut être caché. Comment pourrions-nous résumer le message qu'on nous transmet à travers le discours économique dominant? En deux mots, il nous dit quelque chose dans le genre: "l'économie est une science. Tu ne peux pas la

comprendre, car la science, c'est difficile. Mais ne t'inquiète pas, car le système capitaliste et patriarcal ainsi que sa dernière version qu'est le néolibéralisme n'ont pas d'alternatives. Le marché libre est le seul système naturel, le reste c'est de l'utopie, une rêverie". Voilà ce que la majorité des *experts en économie* nus disent lorsqu'ils parlent sous leur discours confus et sombre. En le rendant naturel, ils éloignent toute possibilité d'un horizon alternatif.

Mais est-ce ainsi réellement?

Nous voulons ici partager une réflexion. Mais avant de parler du discours utilisé autour de la crise économique actuelle, nous

Siège de la Banque Centrale
Européenne (BCE).
©Solvency li Wire.

2012. Lisbonne. Mobilisation contre la Troika. "Fuck the Troika. We want our lives back". @Pedro Ribeiro Simões. CC-BY-2.0

Au lieu d'expliquer ce qu'il c'est passé et de reconnaître que le marché et le paradigme économique libéral ne fonctionnent pas, ils ont construit, ces dernières années, un nouveau discours métaphorique.

allons présenter les racines de celle-ci.

Jusqu'à nos jours, le libéralisme économique a été le paradigme dominant des sciences économiques et le marché libre en est sa base. Si nous prenons comme référence *L'Homo economicus* (typologie de personne qui prend toujours des décisions rationnelles), chacun devrait prioriser son intérêt personnel dans ses activités quotidiennes. Ensuite *La main invisible* du marché va agir en médiateur entre l'offre et la demande. Ainsi, l'équilibre pourra être établi au bénéfice de tous de même que l'économie

se développera pour le bénéfice de la société. Comme la main invisible fera bien son travail, Le libéralisme économique pourra rejeter la main mise de l'Etat. Voilà donc en résumé les deux piliers du libéralisme économique qui soutiennent la base idéologique du système capitaliste: le marché à la capacité de s'autoréguler et donc l'Etat doit s'impliquer le moins possible. Adam Smith fut le créateur du libéralisme économique. C'est à lui que nous devons la métaphore de la *main invisible*. Si nous voulons analyser le discours des économistes, il nous

est indispensable de prendre en compte cette métaphore. Les métaphores ont une grande importance dans notre vie quotidienne, dans notre discours et par conséquent dans notre manière d'interpréter la réalité. Blumenberg, spécialiste dans l'étude des métaphores dit que l'être humain est un *symbolicum*. Selon lui, il imagine et remplace sans cesse le monde par autre chose de familier afin de le dominer. Il éloigne le regard de ce qui lui est inconnu et s'adresse à ce qu'il connaît. (Blumenberg, 1999) Adam Smith est connu par la plupart comme un économiste.

2014-03-03, Bilbo, Guggenheim.
Global Forum Spain. Arrivée des
officiels, dont le président de la CAV
Iñigo Urkullu, le roi Juan
Carlos de Borbon et la présidente du
FMI Christine Lagarde.

L'objectif est cependant le même, nier les défaillances du système actuel, donner un caractère naturel à la crise et en cacher les responsables, justifier les politiques économiques injustes et pendant ce temps parler au citoyen comme si nous étions des imbéciles.

Il fut pourtant, aussi, professeur de rhétorique. Ainsi il pu facilement établir le remplacement dont parle Blumenberg: couvrir de la *main invisible* le mécanisme du libre marché, qui nous semble si compliqué. Ainsi nous passons de la main omniprésente de Dieu à celle de la *main invisible*. En voilà une science!

Mais pourquoi a-t-elle duré si longtemps la métaphore de Smith? Selon les spécialistes en la matière il y a deux raisons: d'un coté la main permet d'établir une métaphore avec la nature (plus précisément avec

l'anatomie) et ce type de métaphore est très effective à l'heure d'illustrer une fonction idéologique. Nous développerons cette idée plus tard. Et d'un autre côté, elle est *invisible*. Dire que le mécanisme qui guide l'économie est invisible rend plus difficile son analyse.

Dans la mesure où le processus de l'équilibre entre l'offre et la demande est invisible, il nous est inutile de chercher à la comprendre. De même que la main de Dieu, la *main invisible*, reflète un caractère magique. Et on nous invite non pas à comprendre mais à croire.

Mais que se passe-t-il vraiment dans la réalité?

Quoi qu'en dise le discours du libéralisme économique, la *main invisible* n'a montré aucune capacité à équilibrer le marché. Comme Marx l'avait prédit, le capitalisme est un système qui va de crise en crise, surproduction ou bulle financière.

Voyons-en les conséquences : Un système économique qui produit sans cesse des crises, provoque et diffuse de manière durable la pauvreté, le chômage et la précarité. Il condamne les femmes au travail reproductif et au secteur les plus précaires,

agrandi la fracture sociale, exploite de plus en plus les ressources naturelles sans aucun contrôle ni garantie et construit le développement du Nord sur la misère du Sud. C'est une réalité depuis longtemps et la globalisation et le néolibéralisme des dernières décennies n'ont fait que l'accroître et l'aggraver.

Comment est-ce possible donc de dire qu'un système qui provoque de telles crises et de telles conséquences est un système stable? Comment est-ce possible que le discours de la majorité des économistes ne mette pas en doute ce système? Comment est-ce possible qu'encore dans les facultés d'économies on continue à faire des analyses basées sur le mirage de la *main invisible*?

Max Neef, l'économiste hétérodoxe Chilien explique que si l'économie était une science, les économistes agiraient de la sorte; ils mettraient de côté toute théorie défailante et se mettrait à en chercher une autre (Max-Neef y Smith, 2011). Or, il n'en est rien.

Qu'ont fait par exemple les experts en économie lors la dernière crise, lorsqu'on a clairement vu que la *main invisible* (le libre marché) ne fonctionnait pas? Au lieu d'accepter les défaillances du système, on a inventé un nouveau discours qui rend le problème naturel et le fétichise (avec une vie propre). Pourquoi faire? Pour continuer à légitimer le système.

Dix années se sont écoulées et nous pouvons diviser en trois phases les discours de ces experts.

Lors de la première phase, on nous parlait de la crise comme un phénomène météorologique ou naturel.

Tsunami financier, turbulences ou tremblement de terre, termes utilisés pour naturaliser la crise et en cacher les responsables. Si c'est un phénomène naturel il n'y a pas de responsables. Nous avons pu constater encore une fois, que le libre marché ne fonctionnait pas mais, plutôt que de l'accepter, les économistes orthodoxes ont caché les défaillances de la main invisible avec des métaphores de la nature. Après celui de la catastrophe naturelle, vient la seconde phase du discours. Qu'y a-t-il après une catastrophe naturelle? L'opération de sauvetage évidemment; et ainsi on a pu légitimer, par exemple, le plus grand transfert (vol) d'argent des mains publiques aux mains privés jamais réalisé, l'opération de *sauvetage* des banques. Nous avons dit que le libéralisme économique refuse, en théorie, la main mise de l'Etat, mais dans la situation d'exception de la catastrophe, les libéraux et les néolibéraux ont défendu une main mise durable de l'État.

Et lorsque la métaphore du sauvetage n'est plus assez forte, on va fétichiser l'économie et on va lui donner vie en disant qu'elle est malade et qu'il faut, pour la guérir, des interventions chirurgicales et des ordonnances.

Le discours économique s'habille ainsi de métaphores médicales. Qui va refuser l'aide à un malade? Ainsi toute aide est justifiée. Voici le but de cette métaphore.

Celui qui fut responsable d'économie du PSOE disait ceci en parlant du sauvetage des banques: "El Gobierno abrió en canal al sistema financiero para intervenirlo quirúrgicamente, pero aún no sabía ni cuáles eran los órganos dañados ni el instru-

mental quirúrgico que disponía" (Rodríguez Piñeiro, 2012). Il est lui-même *économiste* même si il parle comme un médecin. Il est socialiste, mais vu la quantité qu'il avait offert aux banques, il semble être plus un néolibéral.

Et finalement, la troisième phase du discours dure jusqu'à nos jours. Et le but en est de rendre la maladie chronique. Pourquoi?

Pour pérenniser l'intervention de l'État dans la logique de la maladie. Lagarde, la haute responsable du FMI parlait ainsi dans une visite faite à Bilbo: "les cicatrices de la crise sont profondes et il faudra des années pour les guérir" (Lagarde, 2014) et appelle dans la foulée à une main mise de l'État. Le voilà le libéralisme économique!

Une toute autre affaire est de savoir envers qui, et dans quelle direction on effectue cette intervention. Dans la logique de la maladie l'argument reste valable pour par exemple, continuer le vol permanent des caisses publiques vers les mains privées. Et pourtant, nous ne trouverons pas d'explication à ce phénomène de la part des experts en économie dans les médias.

Nous avons de manière rapide et succincte analysé les métaphores majeures utilisées par les économistes. Au lieu d'expliquer ce qu'il c'est passé et de reconnaître que le marché et le paradigme économique libéral ne fonctionnent pas, ils ont construit, ces dernières années, un nouveau discours métaphorique. L'objectif est cependant le même, nier les défaillances du système actuel, donner un caractère naturel à la crise et en cacher les responsables, justifier les politiques économiques injustes et pendant ce

2013. Manifestation á Lisbonne
"Que se Lixe a Troika". ©Bloco de Esquerda

Avec la main invisible l'économie a englouti la politique. Le discours économique nouvellement reconstruit veut légitimer des politiques qui nous empêchent d'avoir une vie digne.

temps parler au citoyen comme si nous étions des imbéciles. Pour la énième fois, le système a craqué et nous en avons subi les lourdes conséquences. Au lieu de l'accepter, ils on reconstruit le même système avec un discours métaphorique sur la nature et la médecine et continuer ainsi à légitimer leurs institutions (par exemple le marché).

Avec la *main invisible l'économie* a englouti la politique. Le discours économique nouvellement reconstruit veut légitimer des politiques qui nous empêchent d'avoir une vie digne. Pendant que les *économistes* orthodoxes masquent leurs incapacités, les conséquences de la crise sont subies sur des milliers et des milliers de corps nus. Nous l'avons déjà oublié, l'économie

à pour but des conditions de vie dignes, de vies dignes qu'il faut construire sur ces corps nus. Le temps des corps nus et de la vie digne est pourtant sur le point d'éclore. Nous sommes de plus en plus nombreux et nombreuses à mettre en doute le paradigme dominant de l'économie, à revendiquer qu'il faut faire tomber ce discours dominant, à penser qu'il n'y a pas de production sans reproduction, à être persuadés que puisque la terre n'est pas inépuisable, qu'il faut en finir avec ce système. Nous sommes oui, de plus en plus à défendre la souveraineté des peuples et des citoyen(ne)s. En fin de compte, nous sommes de plus en plus à revendiquer, face au discours déguisé et capriceux du capital, les besoins et les demandes des corps nus.

Remarque: le contenu de cet article est basé sur le livre " Esku Ikusezinaren itzal luzea. Ekonomilarien erretorikaren kritika" publié par UEU. Vous y trouverez le contenu de cet article ainsi que d'autres thèmes de manière plus développée.

A large, stylized letter 'D' in white with a rounded top and bottom, set against a solid orange background. The 'D' is composed of a thick white outline and a solid orange interior.

DOSIERRA:

D₁ *

hausnarketa:

RAFA DIEZ USABIAGA
Txibertatik estatus berri
baterako akordiora

D₂ *

sinadura:

ELIXABETE ANSA GOICOECHEA
Txabi Etxebarrieta
y la cultura política
de la transición

D₃ *

sinadura:

ANDONI OLARIAGA AZKARATE
Subiranotasuna eta artikulazioa:
txanponetik poliedrora

ARANTZAZUTIK
ARNAGAN BARRU

Txibertatik estatus berri baterako akordiora

* Puedes leer el artículo en castellano en
nuestra página web: www.erria.eus

EAJk eta EH Bilduk EAErako estatus politiko berriaren oinarrien inguruan lortu duten akordioa esanahi eta garrantzi politiko handiko urratsa da. Euskal Herriaren zati bati soilik dagokion arren, une politiko honetan ezker abertzalearen estrategia nazional independentistan izango duen eragina ukaezina da.

Rafa Diez Usabiaga. Sortuko Kontseilu Nazionalako kidea eta Norabidetze Estrategikorrako Guneko arduraduna / Argazkiak: FOKU

hausnarketa

Jose Miguel Beñaran "Argala" eta Telesforo Monzon. Txibertako elkarriketen sustatzaile eta protagonistak izan ziren.

“Garai hartan planteatu zen arkitektura instituzionala ez zen izan “erreforma” negoziatu zuten alderdien lana, baizik eta beren borroka politiko eta sozialaren bidez frankismoa higatu eta baldintzatu zuten erakundeen eta gizarte sektoreen lorpena.”

Akordioaren garrantziaz ohar gaitezen, ezaugarri bertsuak dituzten bi koiuntura aipatuko ditugu. Batetik, frankismoaren agonia eta trantsizioaren hasiera. Koiuntura hartan, akordioak eta konpromisoak bilatu ziren trantsizio horretarako oinarri sendo batzuk adoste aldera (askatasun demokratikoak eta Hegoalderako autonomia, euskal nazioa eta eskubide nazionalak aitortuz). Bestetik, gaur egungo koiuntura, zeinean nazio aitortzarako eta burujabetzarako marko bateranzko trantsizioa abiatu dugun, hiru faktore nagusiren eraginez: Hego Euskal Herriko autonomia-amejoramendu markoaren agorpena, ezker abertzalearen aldaketa estrategikoa eta ETaren desagertzea. Halaber, eta estrategia nazional baterako oso garrantzitsua den balio erantsi gisa, Euskal Elkargoa sortu da eta lehen urratsak egiten ari da. Euskal Herri kontinentalak azken 200 urteetan lehen aldiz lortu duen marko instituzionala da eta, haren jar-

duera esparrua mugatua den arren, eragin nabariko aktore politiko gisa legitimatu da. Horri dagokionez, nabarmentzekoak dira Kanboko goi bileran izandako inplikazio “instituzionala” –ETaren erabakiari proiektzioa emanez– eta Frantziako Estatuan presoan inguruan egindako kudeaketa politikoa.

Frankismoaren bukaera – trantsizioaren atarikoa – Txiberta

Frankismoaren garaian, belau-naldi berri bat EAJren geldikeriaren eta kontserbadurismo ideologikoaren aurrean altxatu zen eta borroka nazionala garai hartako pentsamendu korronteekin uztartu zituen mugimendu emantzipatzaile bat garatzeari ekin zion, Kuba, Aljeria eta nazio askapenerako beste mugimendu batzuk eredutzat hartuz. Ia bi hamarkada iraun zuen borroka horren ostean, frankismoak trantsizio prozesu bat diseinatu zuen, helburu argi batekin: indar sozialen korrelazio berriek

“Orduko ezker abertzalea herri akordio bat lortzen saiatu zen (Txiberta), frankismoaren aurkako borrokan metatutako giza kapitala xahutuko luketen bide “erreformistak” eragotzi nahirik, baina EAJk borroka horren “intxaurreak” jaso nahi zituen.”

bultzaturik Hego Euskal Herrian nahiz Espainiako Estatuan “aldaketaren” alde altxatzen ari ziren olatuak neutralizatzea.

Erreformaren eta hausturaren arteko dialektika une politiko hartako ezaugarri nagusia izan zen, eta zeharo markatu du Estatu aparatuek –polizia, judikatura, botere ekonomikoak, he-dabideak...– orduz geroztik izan duten bilakaera. Demokrazia formal batera egokitzeko “bir-

moldatu” baziren ere, funtsean aparatu horiek guztiek frankismoaren oinordeko gisa jardun dute gaur egunera arte. Bestetik, PSOEk, PCEk, EAJk eta CIUk erreformaren aldeko hautua egin izanak zaintzapeko trantsizio ordenatua erraztu zuen. Frankismo politiko-soziologikoa, berriz, itxuraldatzen joan zen eta alderdi berriak osatu zituen: UCD, AP eta, azkenik, nola ez, Fragaren Alderdi Popularra (PP).

Funtsean, garai hartan planteatu zen arkitektura instituzionala (konstituzioa eta estatutuak) ez zen izan “erreforma” negoziatu zuten alderdien lana, baizik eta beren borroka politiko eta sozialaren bidez frankismoa higitu eta baldintzatu zuten era-

kundeen eta gizarte sektoreen lorpena. Hau da, sistema hala-beharrez iritsi zen konstituzio “horretara” eta “egungo” estatutuetara, bere borondatearen kontra, ia bi hamarkadako borrokaren ondorioz kontzientzia nazional eta sozialak egindako aurrerapena asimilatzeke asmoz. Norbaitek uste al du, esaterako, trantsizioa berdina izango zela Carrero Blancorekin? Norbaitek uste al du ENAMen borroka tartean egon ez balitz frankismoaren oinordekoek gogo onez onartuko zituztela estatutuak, hasieran “kafea guztientzat” eta azkenean “deskafeinatua guztientzat” eredia ezarrita ere? Gaur egungo estatutu markoa arrakalaz josita eta oso murriztuta dagoen arren, EAJk inolako

lotsarik gabe aldarrikatzen du bere negoziazio “abileziaren” eta apustu historikoaren fruitua dela, baina, egiari zor, eduki haiek ENAMeko erakundeok EAJren eta haren buruzagien absentsia ia erabatekoarekin egin genuen borrokaren eta bultzatu genuen indar korrelazioaren ondorio izan ziren.

Abagune historiko hartako bidegurutze politikoan, orduko ezker abertzalea herri akordio bat lortzen ahalegindu zen (Txiberta), frankismoaren aurkako borrokan metatutako giza kapitala xahutuko luketen bide “erreformistak” eragotzi nahirik, baina EAJk borroka horren “intxaurrak” jaso nahi zituen eta uko egin zion haustura de-

Antton Karrera, Joseba Egibar, Ritxar Irazusta, Arnaldo Otegi eta Rafa Larreina besteren artean, Lizarra-Garazi garaiko agerraldi batean.

“EAJri kohesioa eta borondate politikoa falta zitzaizkion Estatuaren aurrean zeukan ‘statu quo’-a arriskuan jarriko zukeen konfrontazio demokratiko bati ekiteko. Bestetik, zaila zen ezker abertzalearen kultura politiko-militarra epe laburrean bideratzea eta egokitzea.”

Manex Pagola, Mertxe Colina eta Jakes Bortairu. Hasieran Lizarrako Ituna zena, gero Lizarra-Garaziko Ituna bilakatu zen, izaera nazionala hartuz.

mokratikoaren aldeko ezein konpromiso hartzeari. Honako hauek izan ziren euskal esparru nazionaletik haustura demokratikoari begira proposatu ziren konpromisoen oinarriak: preso politikoen askatasuna, erakunde independentisten legeztapena, autodeterminazioa eta lau herrialdeetarako estatutua.

Beraz, Txibertako elkarriketak abertzaletasunaren bi “arimen” arteko konbergentzia taktikorako lehen saiakera izan ziren. Haien osteko dibergentzia politikoak 80ko hamarkada osoa eta 90eko hamarkadako urte gehienak markatu zituen, harik eta beste inflexio puntu bat iritsi zen arte: Lizarra-Garazi.

Lizarra-Garazi: alferrik galdutako aukera

Hego Euskal Herriko agertoki politikoaren etorkizunari begirako bi estrategia ezberdin elkartu ziren Lizarra-Garazin. EAJk EAE mailako “kudeaketaren” eta “instituzionalizazioaren” aldeko hautua egin zuen (sektore postfrankistek PSOE-ri inposatu zioten lurralde zatiketa onartuz), loapizatuta eta bere gauzatze praktikoan guztiz baldintzaturik zegoen autonomia estatutu baten bidez. Instituzionalizazioak bi helburu nagusi zituen: gure herriaren nerbio garrantzitsuenetan aurrera egitea (euskara, kultura, industria) eta, horrekin batera, egitura “administratibo” osoaz jabetzea, ENAMen estrategiari gorputza ematen zion mugimendu sozial eta sindikala neutralizatzen joateko. Horri dagokionez, gogorazi beharra dago “erreformaren” sindikatuak ez zirela CCOO eta UGT soilik. Izan ere, ELAk Gernikako estatutua babestu zuen eta monopolio erregimenean instalatu zen administrazio publiko berrian.

Hala ere, garai hartan, oinarritzko eduki politiko batzuen

inguruan bi eremu abertzaleen arteko konbergentzia lantzeko aukera sortu zen. Bi izan ziren abagune horretara eraman gintuzten faktore nagusiak: batetik, eredu autonomikoaren inguruko inboluzio gero eta handiagoa Estatuaren aldetik –transferentzien izoztea, lege organikoen eta Auzitegi Konstituzionalaren bidezko higatzea...–; bestetik, ENAMen erresistentzia, nazio aitortza eta burujabetza aldarrikatuz eta, horrela, EAJk bere egin zuen Konstituzio-Estatutu-Amejoramentu diseinua baldintzatuz. Lizarra-Garazin gaude.

Lizarra-Garazin planteatu ziren oinarriek erreferentzia nazional bat ireki zuten, lehenbiziko aldiz, mugimendu abertzalearen estrategian, eta konbergentzia puntu nahikoa ziren etapa politiko berri bat irekitzeko, baina azkenean, aurreko hogeitreetan bi sektoreak ezaugarritu zituzten joerek akordioa zapuztu zuten. Batetik, EAJri kohesioa eta borondate politikoa falta zitzaizkion Estatuaren aurrean zeukan ‘status quo’-a arriskuan jarriko zukeen konfrazio demokratiko bati ekiteko. Ez zegoen horretarako prestatuta. Bestetik, zaila zen ezker abertzalearen kultura politiko-militarra epe laburrean bideratzea eta egokitzea. Hau da, Txibertan sortutako estrategia dibergenteen ostean eraiki ziren joerek pisu handia izan zuten, Lizarra-Garazik XX. mendearen amaierako “eredu katalan” moduko bat irekitzeko zeukan ahalmena baino indartsuagoak izan ziren.

Lizarra-Garaziko saiakeraren porrotaren ostean, autonomismoaren eta burujabetza markoaren arteko trantsizioa gelditu egin zen. Testuinguru horretan, EAJk eta ezker abertzaleak beste “saiakera” batzuk egin zituzten,

zeinek bere aldetik, hala nola, hurrenez hurren, Ibarretxe Plana eta Loioa. Lizarra-Garazik utzi zituen txingarretatik piztutako suak izan ziren, baina ez ziren euskal muskulu sozial osora hedatu. Gizarterik gabeko prozesuak izan ziren, instituzionalak edo isilpekoak, eta, azkenean, fase politiko bat agortu zuten. Gutxienez, ezker abertzalean hala ikusi genuen aldaketa estrategikoari ekin genionean.

Aiete-Kanbo.

Aldaketa estrategikoa

Aldaketa estrategikoa egitera eraman gintuen hausnarketa konbentzimendu sendo batetik abiatuta egin zen: ezinezkoa da autonomiaren eta burujabetzaren arteko trantsizio politikoa egitea estrategia politiko-militar baten markoan. Horretarako, ezinbestekoa da beste etapa bat irekitzea borroka politikoaren euskal agertokian. Autonomismoaren kontrako borrokaren uztza jasoz, euskal gizarteak indar korrelazio berri bat artikulatu behar du, nazio aitortza, erabakitze eskubidea eta burujabetza politiko eta ekonomikoa helburu eta oinarri. Horrekin batera, indartu egin behar da ezker abertzalearen proiektu estrategikoa, hau da, Euskal Errepublika sozialista, euskalduna eta ez-patriarkala.

Aietetik Kanboraino ETak hartutako erabakiekin batera, ezker abertzale osoaren erabaki autonomoak forma eman dio fase politiko berri honi. Hego Euskal Herrian, mapa instituzionala sakonki aldatu da. Gaur egun, ezker subiranista-independista EAJren alternatiba bakarra da EAEn, eta erregimena bota duen aldaketaren gehiengoaren funtsezko kidea Nafarroan. Ipar Euskal Herrian, testuinguru politiko berriak aldarrikapen bate-

ratuak indartu ditu eta, besteak beste, hiru herrialdeen lehen aitortza instituzional-administratibo bat egitera behartu du Paris. Bestetik, borroka armatua euskal ekuazio politikotik desagertu izanak Estatuaren estrategiaren bizkarrezurra hautsi du, kohesio sozialari eusteko eta subiranismo politikoa neutralizatzeko tresna gisa erabiltzen baitzuen borroka antiterrorista. Azkenik, Kataluniako prozesuaren bilakaerak eta Estatua erantzun politiko bat emateko gai ez izateak inork espero ez zuen irismena hartu duen “fronte” bat ireki dute Katalunian.

PP eta EAJ aldaketa politikoa- ren prozesua geldiarazten saiatu dira. Horretarako, Estatuak bahu gisa erabiltzen ditu presoak, eta EAJk inboluzio politikoa bultzatu du arlo nazionalen eta inboluzio kontserbadorea termino ideologiko-sozialetan. Horren ondorioz, aldagai instituzional horien garapena ez zen uztartzen ari dinamika sozial konbergente eta progresibo batekin. Baldintzak emanda zeuden. Teorikoki, antolakuntza subjektuak ere bai. Baina, berriro ere, EAJ ez zen ausartu Estatuari aurre egitera goraka ari zen ezker subiranistaren eskutik, eta beste eragile batzuk –haien artean ELA– egoera berriarekin espekulatzen aritu ziren, beraien interes espezifikoek kalte egingo zien beldurrez.

Horren guztiaren ondorioz, bizpahiru urtez nolabaiteko nahasmena eta zailtasunak egon ziren autonomismoaren osteko fase honi ekiteko. Orain, berriro dugu, 77-79ko trantsizioaren antzeko bidegurutze batean gaude. Berrogei urte geroago, sakontasun politiko handiko dekantzioen bidegurutze batean gaude, pairatzen ari den lurralde krisia

Arnaldo Otegi Anoetako Proposamenaren aurkezpenean. Alternatiba Demokratikoan sakonduz, gatazkaren konponbiderako negoziaketa metodoa proposatzen zuen. Ondoren 2006-2007ko negoziaketetarako oinarria izan zen konponbiderako bi karrilen planteamendua.

D1*

“Ibarretxe Plana eta Loiola gizarterik gabeko prozesuak izan ziren, instituzionalak edo isilpekoak, eta, azkenean, fase politiko bat agortu zuten.”

konpontzeko eskaintzarik eta terapia estrategikorik ez daukan Estatu baten aurrean.

Horri dagokionez, Txiberta berri bat ekiditeko tenorean gaude. Konbergentzia bat artikulatzeko aukera dugu, Euskal Errepublika eratze bidean jauzi kualitatibo bat egitea ahalbidetuko diguten oinarri sendo batzuen gainean: nazio aitortza, erabakitze

eskubidea, euskal eskala demokratiko eta sozial baterako bote-re-funtsa, gure autogobernu-burujabetza markoen blindajea, eta euskal eta nafar subjektuen eta Estatuaren arteko aldebikotasuna marko konfederal batean.

EAJk eta EH Bilduk EAEn adostu duten Oinarri eta Printzipioen akordioa Txibertan ezinezkoa izan zen eta Lizarra-Garazin, Iba-

retxe Planean edo Loiolan garapenik gabe utzi genuen elkar-gune historiko hori izan daiteke, nahiz eta Podemosek “zikin” jokatu duen, eredu plurinazional eta konfederal bati uko eginez. Ezker abertzaleak horizonte kolektibo hori bultzatu eta eraiki nahi du, arlo instituzionalean nahiz sozialean herri honek jauzi politiko bat egin dezan Euskal Errepublikarantz aurrera egiteko

estrategian. Garrantzi handiko “eskailera maila” politiko bat igo ahal dugu, gure mapa nazionala jostearekin batera.

Egoera onean iritsi gara une eragakigarri honetara: behar adinako indar korrelazio instituzionala, jauzi politikoaren bizkarrezurrean –erabakitze eskubidea– posizio irmoak di-

tuen mugimendu soziala, euskal eskalan txertatzen ari diren eta ardatz nazionala indartzen duten dinamika sektorialak eta, horizonte kolektiboa berreskuraturik, ahalmen ikargarria daukan erakunde sarea.

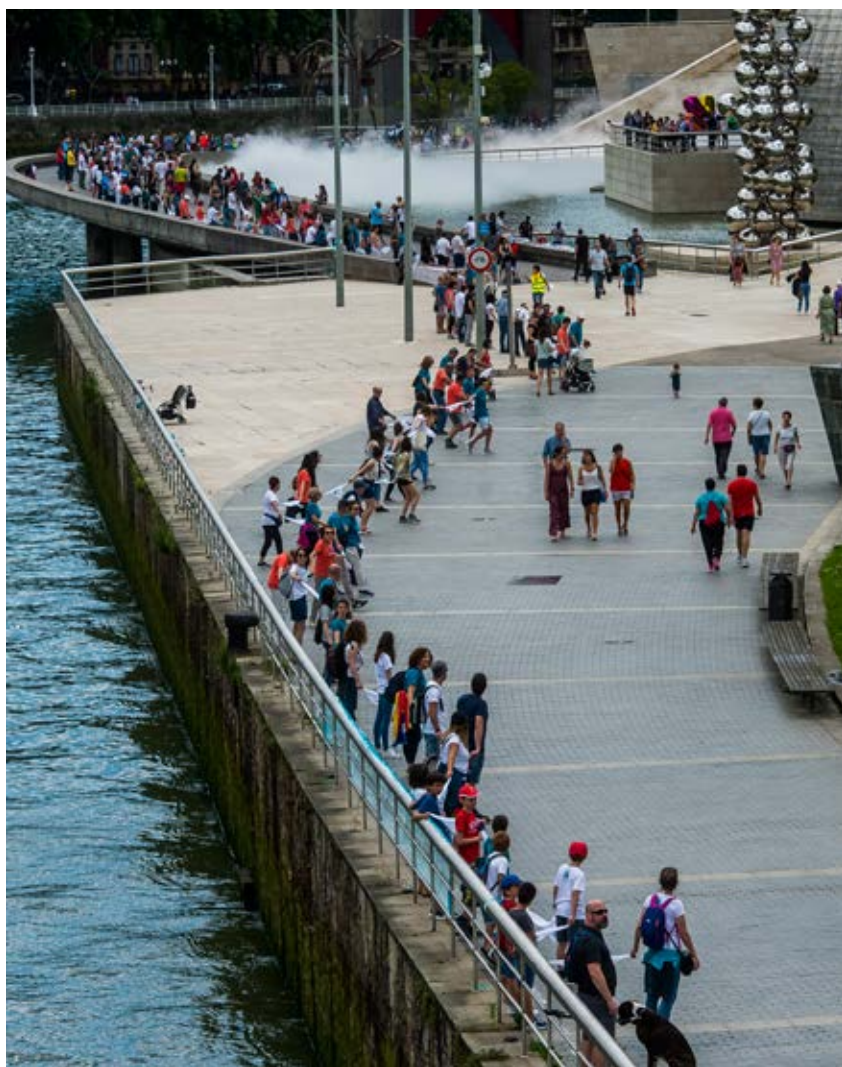
Aurrera egiteko unea da.

“Orain, 77-79ko trantsiziokoaren antzeko bidegurutze batean gaude. Berrogei urte geroago, sakontasun politiko handiko dekantazioen bidegurutze batean gaude.”

“EAJk eta EH Bilduk EAEn adostu duten Oinarri eta Printzipioen akordioa Txibertan ezinezkoa izan zen eta Lizarragarazin, Ibarretxe Planean edo Loiolan garapenik gabe utzi genuen elkargune historiko hori izan daiteke.”

2018ko ekainaren 10ean Gure Esku Dagok Euskal Herrian inoiz egin den mobilizazio erraldoiena egin zuen, 175.000 lagun batuta giza katean. Eusko Legebiltzarrari estatus berrian erabakitze eskubidea jasotzeko mandatu eman genion herritarrok.

D₁ *

Txabi Etxebarrieta y la cultura política de la transición

El recuerdo de Txabi Etxebarrieta viene casi simultáneamente acompañado de una imagen; la fotografía de un joven estudiante de Economía, con chaqueta y corbata, que sostiene entre sus manos lo que parece ser un sobre. Es una foto muy alejada de ninguna figuración demonizada del “etarra” como empezaron a denominar despectivamente a todos los militantes de ETA por igual. Tras su muerte a los 23 años, siendo líder de la organización, la foto se convirtió en una imagen icónica. Hay un uso y circulación de esta imagen que nos sirve como excusa para pensar la figura de Etxebarrieta y la producción cultural vasca de los sesenta.

Elixabete Ansa Goicoechea. Doctora en filosofía.

sinadura

Oteiza busca en el fantasma de Etxebarrieta desordenar el facilismo con el que se interpreta la historia de la violencia política en el País Vasco.

En 1964, quizás por la influencia que tuvo el ensayo de Jorge Oteiza *Quosque Tandem...! Interpretación estética del alma vasca* (1963) o el poemario *Harri eta herri* (1964) de Gabriel Aresti, es ETA la que establece la necesidad de vincularse más con los autores de la producción cultural vasca del momento.

Lo haremos prestando atención a la forma en la que se presenta, de modo fragmentario, al modo de un *collage*. Nos referimos a un *collage* que incluye Jorge Oteiza en una conversación biográfica que sostiene con Miguel Pelay Orozco. Allí Oteiza relaciona la cabeza del hijo muerto a los pies de la *Pietá* que en 1968 subiera al friso de la Basílica de Arantzazu con la fotografía de Etxebarrieta, la figura del joven líder muerto el 7 de junio de 1968 por las denominadas “Fuerzas de Orden Público” de la dictadura (FOP). En este mismo artículo, unas páginas más adelante podemos ver la reproducción fotográfica de la *Pietá* que realizara un grupo de simpatizantes como respuesta a la muerte de otro militante de ETA, Josu Zabala, el 8 de septiembre de 1976. 1 A pie de página de las imágenes que podemos ver en este artículo, la explicación que ofrece Oteiza es la siguiente: “7 de junio, sacrificado en Benta-aundi, el primero de nuestra Resistencia última... cuando subo el 1 de noviembre [de 1968] a Arantzazu, ya he decidido que pondré en lo alto del Muro, el Hijo muerto, a

los pies de la Madre, que estará mirando al cielo, hablando, no sé...”. Quisiera plantear las relaciones entre Etxebarrieta y lo que denominamos la cultura política de la transición como un nudo problemático en el que la evocación de Oteiza busca en el fantasma de Etxebarrieta desordenar el facilismo con el que se interpreta la historia de la violencia política en Euskal Herria.

Etxebarrieta y la ETA de la V Asamblea

Según el economista Joseph Harrison, en la década de los sesenta del siglo pasado, cuando aún quedaba más de una década para la muerte de Franco, el Plan de Estabilización Económica aprobado en 1959 supuso el primer paso en la flexibilización de la economía estatal a través de tres cambios importantes: 1) una baja protección en las medidas de liberalización del mercado, 2) la exportación de bienes manufacturados (devaluando la peseta en 1959) y 3) la financiación externa de la industria española. Este plan de liberalización económica tuvo sus momentos inestables a lo largo de los 60 y Harrison confirma que para ha-

cer frente, por ejemplo, a la recesión de 1966-7, los reformistas liberales se beneficiaron de las ayudas económicas del Fondo Monetario Internacional, el Banco Mundial, la Organización de Cooperación y Desarrollo Económico, el Mercado Común Europeo, la Organización Mundial del Comercio y el Acuerdo Europeo de Libre Comercio. No se puede entender la fundación de ETA y la figura de Txabi Etxebarrieta sin tener en cuenta estos orígenes de la liberalización económica española y, por tanto, sin lo que significó posteriormente la llamada “ola de derechización” de Occidente (Kohl, Thatcher, Reagan) que culminó con la destitución de los imaginarios revolucionarios de la izquierda. En Euskal Herria la resistencia a esta tendencia en los años sesenta encuentra en la clase obrera una fuerza opositora importante. La recuperación de la economía supuso triplicar el Producto Interior Bruto entre 1960 y 1973, enfrentar un excesivo crecimiento demográfico, especialmente en Bilbao, y el aumento exponencial de disconformidad y huelgas por parte de los trabajadores. Esta

disconformidad es liderada en buena medida por Comisiones Obreras, un sindicalismo clandestino surgido en Bizkaia en 1962, en el que la influencia comunista del imaginario de izquierda era importante aunque no única. Juan Pablo Fusi precisa el malestar con datos duros:

Gipuzkoa fue la provincia más conflictual del Estado español en 1964: registró el 16 por 100 del total de huelgas, estimado en 484. Bizkaia fue en ese año la tercera provincia más conflictiva y en 1965, la segunda (con el 19 por 100 de las 234 huelgas que se produjeron). En 1966, hubo en el Estado 103 huelgas: de ellas, 20 tuvieron lugar en Bizkaia; en 1967, 341, y de ellas 71 en Bizkaia y 4 en Gipuzkoa. Entre 1968 y 1972, se registraron 525 conflictos en Gipuzkoa, 402 en Bizkaia y 121 en Navarra.

El desarrollo de ETA a fines de la década de los sesenta se relaciona con este panorama social llegando a tener entre sus filas lo que Gurutz Jauregi denomina como “la hegemonía de la tendencia obrerista” desde octubre de 1965 a abril de 1966, y desde abril de 1966 a diciembre del mismo año donde se plantea una colaboración más estrecha con Comisiones Obreras. Sin embargo, la tendencia “obrerista” (encabezada por Patxi Iturrioz) no es la única en la organización. Jauregi identifica dos grupos más: a los “etnolingüistas” (liderados por Txillardegui y Benito del Valle), más preocupados por el anclaje cultural y nacional vasco, y los “tercermundista” (con José Luis Zalbide a la cabeza), interesados en pensar la lucha social vasca dentro de los procesos de libera-

ción nacional a nivel internacional. La tensión principal entre estos grupos viene marcada por la necesidad de instalar la lucha nacional como un esfuerzo que combata los malestares sociales y económicos del capitalismo, pero a su vez, no desatienda la opresión cultural y social vasca. Debido al alejamiento que incentivan con respecto al panorama nacional vasco, la tendencia obrerista es expulsada de la organización en la primera parte de la V Asamblea (diciembre de 1966) y la etnolingüista se da de baja en abril de 1967: “al no admitir algunos de los principios fundamentales del Marxismo-leninismo, ni respecto a su filosofía ni a su ejecutoria política, hemos decidido abandonar la organización E.T.A.”. A partir de la V Asamblea, tanto el eje nacional como el horizonte anti-

capitalista y anti-imperialista serán consustanciales a la lucha nacional vasca de ETA desde 1967 hasta 1970. En uno de los estudios más recientes sobre la época, “Abertzaletasun esenzialistatik dialektikora: Nazionalismo iraultzailea” (2010), Unai Apaolaza explica precisamente cómo a partir de la V Asamblea de ETA se desprende el trazo esencialista que tradicionalmente acompañó a la ideología nacionalista vasca, para reorientarse hacia una lucha nacional y simpatizante con los movimientos de liberación nacional internacionales. Este cambio es el que Apaolaza denomina “nacionalismo dialéctico” para explicar el propósito común que a partir de la V Asamblea se afianza en ETA de unir ideológicamente nacionalismo y socialismo. Txabi Etxebarrieta es quien lidera esta asamblea y quien firma varios de los escritos de la organización publicados en la revista Zutik inmediatamente antes de su muerte. Lo que impide el cierre nacionalista en la Asamblea que lidera Etxebarrieta es el internacionalismo y el anti-imperialismo inscrito en las organizaciones políticas y sociales de la década del sesenta.

La cultura política de la transición

Es difícil establecer la relación entre ETA y la producción cultural vasca del momento. La década de los sesenta vive un momento sin precedentes en los ámbitos del arte, el teatro, la literatura, la canción popular y el cine vascos. En la producción de

El resurgir económico de un estado que produce un contexto social y laboral caótico en las principales urbes vascas y que a largo plazo, constituye el germen de una tendencia liberal en la economía. El auge demográfico en las ciudades vascas no sólo activa el rechazo racista de vascos conservadores, sino también, un replanteamiento de la noción de pueblo vasco a la hora de pensar la resistencia política en ETA.

este auge cultural ETA no figura como un referente primordial. Es al revés cómo habría que pensar dicha relación. En 1964, quizás por la influencia que tuvo el ensayo de Jorge Oteiza *Quous-que Tandem...! Interpretación estética del alma vasca* (1963) o el poemario *Harri eta herri* (1964) de Gabriel Aresti, es ETA la que establece la necesidad de vincularse más con los autores de la producción cultural vasca del momento. Es así cómo en 1964, ETA publica su “Carta a los intelectuales” pidiendo que tanto científicos, sacerdotes como artistas se unan a la “lucha por la liberación de un pueblo”. Gurutz Jauregi y Joseba Zulaika mencionan que el ensayo de Oteiza es un texto muy influyente entre los militantes de ETA. ¿Qué es lo que une, entonces, en esta época a artistas, en su sentido más amplio, y políticos por igual? ¿Cómo entender el gesto de Oteiza frente la muerte de Etxebarrieta? ¿Qué podríamos rescatar de aquel gesto en la actualidad?

En un polémico ensayo que analizaba de manera transversal y dialógica la producción cultural y política vascas Jon Juaristi sentenciaba que no ha habido expresión literaria vasca que, en su alusión a la nación, no haya caído en un romanticismo (martirológico) incentivando a la larga un sentimiento de empatía en los vascos por la violencia de ETA. Es más, la figura de Etxebarrieta se convocaba en aquel ensayo, titulado *El bucle melancólico* (1997), como el lugar principal de dicho romanticismo que

aunaba en un solo personaje poesía y militancia política: “Los terroristas de ETA... ejecutarán un guión que ha sido escrito por otros hace ya mucho tiempo. Y reescrito muchas veces: por Krutwig, por Mirande, por Txillardegí y —lo siento por todos nosotros, mis queridos muchachos de los Escolapios, mis queridos scouts de los sesenta— por Javier Echevarrieta Ortiz: la prometeda represalia contra el maquetito insumiso”. El análisis de Juaristi reducía lo que en su día se denominaba como “lucha de liberación de un pueblo” a un quehacer ingenuo de una generación de etarras (en la que se incluía), que simplemente se dejaron llevar por una rebeldía juvenil y un sentimiento de pérdida (muchas veces familiar o sentimental) no bien asimilada. Era el caso de Etxebarrieta, según Juaristi, y lo evidenciaban sus poemas existenciales a propósito de la muerte de su padre. La espiral de violencia en ETA supuso, así, en las décadas de los 90 y el 2000 un revisionismo que limitaba la complejidad social, política y cultural de la década de los sesenta a este tipo de lecturas reduccionistas. No ocurría solo con Euskal Herria, el Mayo del 68 francés también sufrió de testimonios arrepentidos varios por parte de “antiguos revolucionarios”, y la producción cultural francesa de los sesenta se reinterpretó para que no hiciera ruido con los llamados individualistas de la democracia de mercado.

La producción cultural vasca y política de los sesenta fue evidentemente nacionalista y como todo nacionalismo, es imposible restar de él un sesgo romántico en su confi-

Reproducción fotográfica de la Pietá de Arantzazu en homenaje a Josu Zabala, muerto por la policía en 1976.

La espiral de violencia en ETA supuso, así, en las décadas de los 90 y 2000 un revisionismo que limitaba la complejidad social, política y cultural de la década de los sesenta a lecturas reduccionistas.

guración, una defensa vernácula por una cultura y una soberanía teñida de tintes míticos en sus convocatorias artístico-expresivas. En este sentido, es difícil pensar una alternativa; es decir, la producción cultural vasca de los sesenta, después de años de un silencio impuesto por la dictadura, no puede sino ser vasca en tanto que solo así puede pensarse a sí misma como un lugar creativo que plantee una diferencia con el nacionalismo español. El interés por volver a aquella época sea política como culturalmente hablando viene de pensar, además del auge nacionalista, qué es lo que también había en aquella producción, que sin embargo, queda invisibilizado por ciertas lecturas sesgadas *a posteriori*.

Lo primero que habría que mencionar es el lugar de disidencia que tanto militantes como intelectuales plantean con respecto al panorama que hemos expuesto al comienzo de este artículo: el resurgir económico de un estado que produce un contexto social y laboral caótico en las principales urbes vascas y que a largo plazo, constituye el germen de una tendencia liberal en la economía. El auge demográfico en las ciudades vascas no sólo activa el rechazo racista de vascos conservadores, sino también, un re-planteamiento de la noción de pueblo vasco a la hora de pensar la resistencia política en ETA. El artículo “*Batasun eguna y la unidad obrera*” que aparece en *Zutik* en septiembre de 1967 es un llamado a la unión de trabajadores, una unión cuya única condición es

el apoyo a la “lucha” del obrero vasco. El artículo define el perfil ideológico de ETA como una lucha nacional-socialista mostrando esta unión de horizontes como la forma de reconciliar y mejorar los problemas de todos los sujetos transformadores de la sociedad, incluido los inmigrantes: “resuelve ampliamente todos los problemas que vienen a plantearse al pueblo trabajador vasco y a los trabajadores inmigrados de Euskadi”. Es el momento de mayor dinamismo de la izquierda *abertzale* [nacionalista] hasta ese momento. De hecho, la “dinámica” como concepto es importante en ETA especialmente tras la publicación de *Vasconia* (1963) de Federico Krutwig (miembro de *Euskaltzaindia* 1943-1953 e integrante de ETA en la V Asamblea). Supone pensar el nacionalismo vasco alineado a cierto comunismo federal vasco, pero abierto a un devenir situacionista: “La nación es semejante a una persona que, siendo una unidad, está en constante devenir. No de otra forma podemos representarnos la nacionalidad. La nacionalidad es dinámica, algo que vive, y querer definirla como algo estático es matarla o tratarla como a una momia”.

La condición obrera y el capitalismo como sistema mundo es un aspecto central también en la producción cultural vasca del momento. Aparece, por un lado, como tema. Encontramos varias obras que tematizan, por ejemplo, uno de los principales conceptos estructurantes de la vida fabril, y productora en general, que tejen la cotidianeidad de los vascos en aquella época;

nos referimos a la enajenación como estructuración subjetiva del obrero y su traducción alegórica en la figura de Sísifo, aquella figura mítica griega que recibe el castigo de los dioses teniendo que subir una pesada piedra a la cima de una montaña infinita. Joxean Artze y Mikel Laboa tematizan sus versos escritos y cantados con claras referencias a esta figura y lo hacen, además, aludiendo a los sujetos más vulnerables en la cadena productiva.

Los nueve versos de “*Nere ama hil zait*” (ver imagen de la página contigua) aparecían en el poemario *Isturitzetik Tolosan barru* (1968) rodeados de un círculo rojo sisifesco con una pequeña apertura, remitiendo a la apertura que la poesía proyectaría con sus versos frente al problema de la enajenación. Mikel Laboa realizó una versión cantada del poema pero antes que esta versión, en su primer vinilo de 1964, paradójicamente titulado *Azken*, hizo re-aparecer la canción popular “*Oi Peio, Peio*”, los versos de una hilandera que nunca descansa, que cada vez que termina una labor escucha la voz de su marido, quien le recuerda que queda otra labor pendiente... Es una producción cultural que responde a la vida enajenante y silenciadora de la dictadura tanto a nivel nacional como social y económico. Y en este sentido, rompe todas las barreras, o mejor dicho, todos los lugares establecidos de la tradición cultural vasca hasta ese momento. Es quizás en la cultura vasca de los sesenta donde podemos pensar sobre todo aquel gesto que Alain

D₂*

nere ama hil zait
lanak itota.
lanaren amoreagatik
hil zait
zertarako dan bizitza
jakitera iritxi gabe.

izeba ere hil da.
era berdinean
hil da izeba.

Poema "Nere ama hil zait" de Joxean Artze en el libro Isturitzetik Tolosan Barru (1968).

Joxean Artze y Mikel Laboa tematizan sus versos escritos y cantados con claras referencias a esta figura [Sísifo] y lo hacen, además, aludiendo a los sujetos más vulnerables en la cadena productiva.

Badiou recuerda precisamente a propósito del Mayo del 68 francés: “No consistía en organizar a la gente en los lugares que se encontraban, sino organizar desplazamientos, tanto materiales como mentales... Lo que nos inspiraba era la convicción de que teníamos que deshacernos de los lugares”. Los grupos *Gaur*, *Orain*, y *Hemen* en el arte, *Ez dok Amairu* en la canción popular, *Kriselu* en el teatro, Aresti, Gandiaga, Txillardegui, Artze, Saizarbitoria, entre muchos otros, en literatura o la producción cinematográfica del momento con obras alegóricas como *Ama lur* (1969), pero también con una producción con claros visos surrealistas y experimentales con Ivan Zulueta o Jose Mari Zabala... son el resultado de una vitalidad irreverente con lo establecido.

Además de tematizar sobre los modos de producción económica estos autores, grupos y obras producen desajustes en los mismos modos de producción cultural. Problematican los conceptos de autor y obra burgueses. Se multiplica la creación en colectivo, cruzando disciplinas o géneros expresivos. Hay un impulso creativo-constructivo sin parangón que no concede espacios de sacralización propios de ninguna tradición nacional en la cultura. En este sentido quizás encontremos en el concepto de *collage* un lugar para pensar las dislocaciones que se llevan a cabo en esta época; sacando la tradición culta o popular de sus lugares románticos para re-significarlos relacionándolos con otros objetos y lugares prestados sin plantear en el montaje ni principio ni fin, sino constante transformación y apertura de interpretaciones.

El vacío de la Pietá

Volvamos entonces, a la *Pietá* del *collage*-testimonial que incorpora Oteiza en la biografía conversada de Pelay-Orozco. El segundo párrafo del comentario de Oteiza alude a la destrucción del *Sabin-Etxia* en 1960, por las FOP. Y el tercero, interpreta esta destrucción como “desocupación del espacio”, volviendo a hacer aparecer una oración que funciona en los ensayos estéticos del escultor como una especie de eje estructural de su obra: “nuestra personalidad histórica original, en camino de su recuperación, se afirma más rápidamente con vuestra incompreensión y crueldad. Lo que habéis querido borrar, lo que borréis aquí, como sagrado y en tradición nuestra reaparecerá”. Es una auto-cita que proviene, si no antes, de *Propósito Experimental* (1957) el texto que acompaña sus familias de esculturas en la 4ª Bienal de Sao Paulo donde consigue el Primer Premio. Decía así: “Lo que estéticamente nace como desocupación del espacio, como libertad, trasciende como un sitio fuera de la muerte. Tomo el nombre de lo que acaba de morir. Regreso de la Muerte. Lo que hemos querido enterrar, aquí crece”. La ruina de la destrucción del *Sabin-Etxea* habría que interpretarla en esta clave, como una “desocupación del espacio”, una estética del vacío *ex-nihilo* en tanto remanente que hace retornar en 1968 el horizonte nacional y anticapitalista de la producción de Oteiza; nacional en cuanto le preocupa sobre todo revivir el conocimiento subyugado vasco, una completitud existencial que, como describe en *Quousque Tandem...!*, surgía como experiencia con los crómlech del neolítico, y anticapitalista por cuanto la

desocupación del espacio dialoga en Oteiza con una distancia crítica in-evadible frente a la cosificación/mercantilización de los objetos y las obras de arte a fines de los cincuenta. Tras la Bienal de Sao Paulo, Oteiza afirma ser un artista “neo-concreto”, categoría que agrupa a los artistas brasileños que conoce, en especial Ligia Clark y Franz Weissman, quienes postulan con sus formas geométricas una sospecha frente al mecanicismo en que el arte concreto-constructivo cae con los proyectos de diseño industrial en la década del cincuenta. Los neo-concretos, y con ellos Oteiza, mantienen una distancia crítica frente a la conversión del arte en fetiche mercantil. Propondríamos pensar la destrucción de las FOP, la muerte de Etxebarrieta y la cultura política vasca de los sesenta siguiendo esta raíz evocativa de Oteiza, como referentes que piensan su quehacer militante y cultural desestabilizando la mercantilización de los proyectos nacionales.

1.- Pelay Orozco, Miguel. *Oteiza. Su vida, su obra, su pensamiento, su palabra*. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1978, págs. 516-7.

2.- Harrison, Joseph. *The Spanish Economy. From the Civil War to the European Community*. Cambridge: Cambridge UP, 1995.

3.- Fusi, Juan Pablo. “Los años 60: Los años de la ruptura.” *Arte y artistas vascos en los años 60*. San Sebastián: Diputación Foral de Gipuzkoa, Fundación Kutxa, 1995.

4.- Jauregi, Gurutz. *Ideología y estrategia política de ETA. Análisis de su evolución entre 1959-1968*. España: Siglo XXI, 1981.

5.- <http://basque.criticalstew.org/?p=2832>

6.- “Anthropologists, Artists, Terrorists: The Basque Holiday from History.” *Journal of Spanish Cultural Studies* 4 (2003): 139-50.

7.- Juaristi, Jon. *El bucle melancólico*. Madrid: Espasa-Calpe, 1997, pág. 365.

8.- Véase el ensayo de Ross, Kristin. *Mayo del 68 y sus vidas posteriores*. Madrid: Antonio Machado, 2008.

9.- Sarraillh de Ihartza, Fernando, “Federico Krutwig”. *Vasconia*. (1963) Navarra: Herritar Berri S.L.U., 2006, pág. 207.

10.- Badiou, Alain. *The Communist Hypothesis*. New York: Verso, 2010, pág. 60.

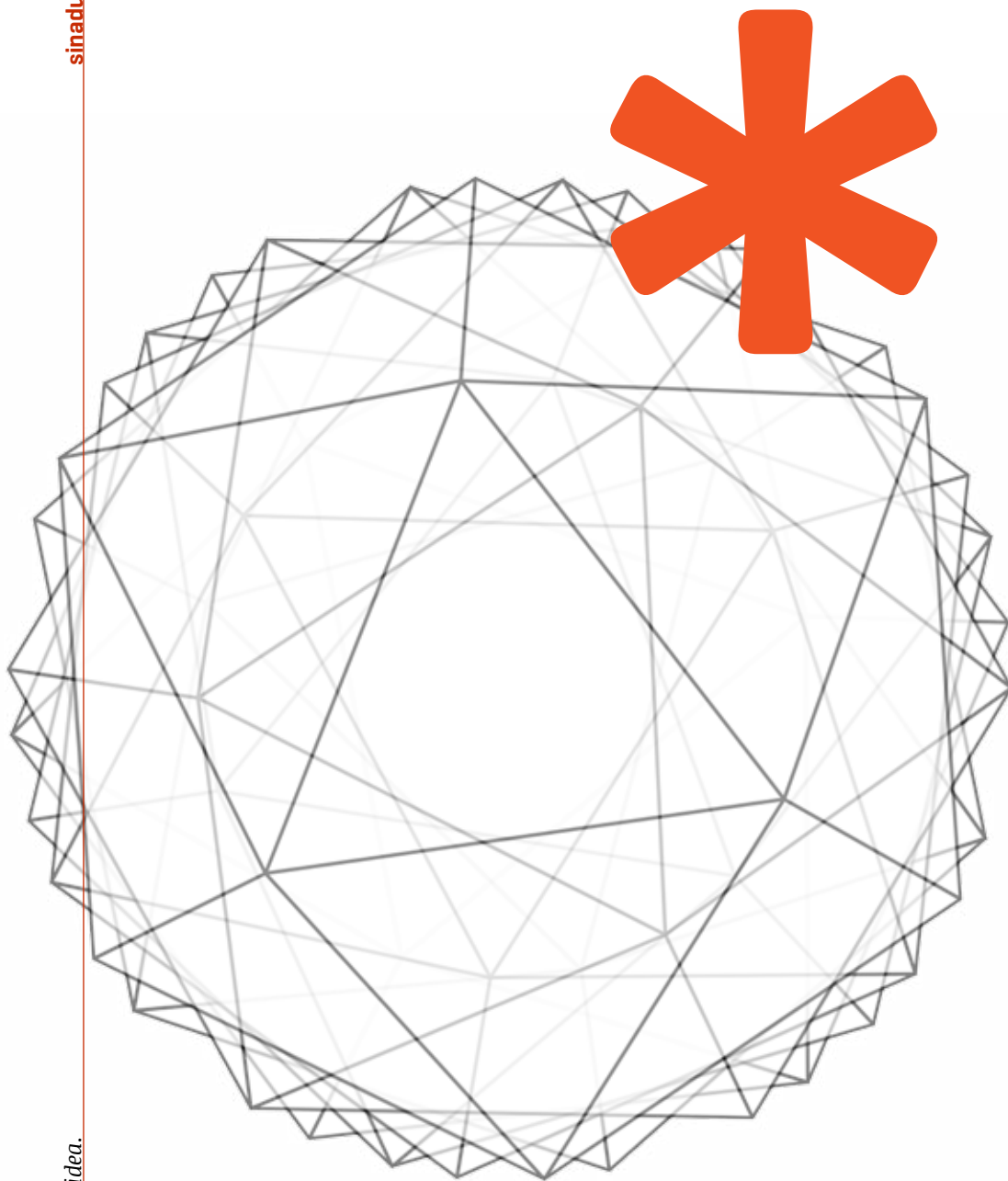

Es una producción cultural que responde a la vida enajenante y silenciadora de la dictadura tanto anivel nacional como social y económico. Y en este sentido, rompe todas las barreras, o mejor dicho, todos los lugares establecidos de la tradición cultural vasca hasta el momento.

Subiranotasuna eta artikulazioa: txanponetik poliedrora

Subiranotasunak sintetizatzen du ezker abertzalearen hipotesi estrategikoa, ez baita bakarrik lurraldean eta langile borrokan ardazten, baizik eta borroka sozial oro zeharkatzen ditu gure tradizio biak batuz eta aberastuz.

“Ezker abertzalearen fundaziotik gaur egunera arte, subiranotasunaren edo burujabetzaren ideiak zentraltasun osoa izan du”

Subiranotasunaren galera azken urteetan

Subiranotasunaren kontzeptuak indarra hartu du berriz ere azken urteetan, izan ere, mugimendu politiko eta sozial eraldatzaileek haien diskurtsoaren nozio zentral bilakatu baitute. Etimologikoki, soberania hitza latineko super omnia-tik dator, guztiaren gainetik (super) legokeen hori edo goreneko boterea litzateke. Soberaniaren jabetunak duen kalitatea litzateke, beste guztien gainetik autoritatea izatea, hain zuzen. Azken finean, herrialde, nazio edo gizabanako talde batek bere burua gobernatzeko duen ahalmena, boterea eta eskubidea da burujabetza, oroz gain. Gero eta botere instituzional eta konstituzional gutxiago izan, komunitateak bere erabakien arabera bizitzeko burujabetza murriztagoa izango du, eta alderantziz. Historikoki, subiranotasuna nazio-estatuari esleitu izan zaie, eta hala agertzen da definitua eskuliburu askotan. Baina ikuspegi murrizta da aurrekoa. Izan ere, subiranotasunaren ulermen eta aplikazioak fase desberdinak bizi izan ditu azken mendeetan. XVII. Mendeko Westfaliako bake tratatuaren ondoren estatu-nazioen sorrera eta integritate territorialaren printzipioa nagusitzen da, inperio europarrak osatzen zituzten nazioak izanik eskubide subjektu. Ondoren, II. Mundu gerraz geroztik Europarrek kolonizatutako herriak izango dira subiranotasunaren edo eraba-

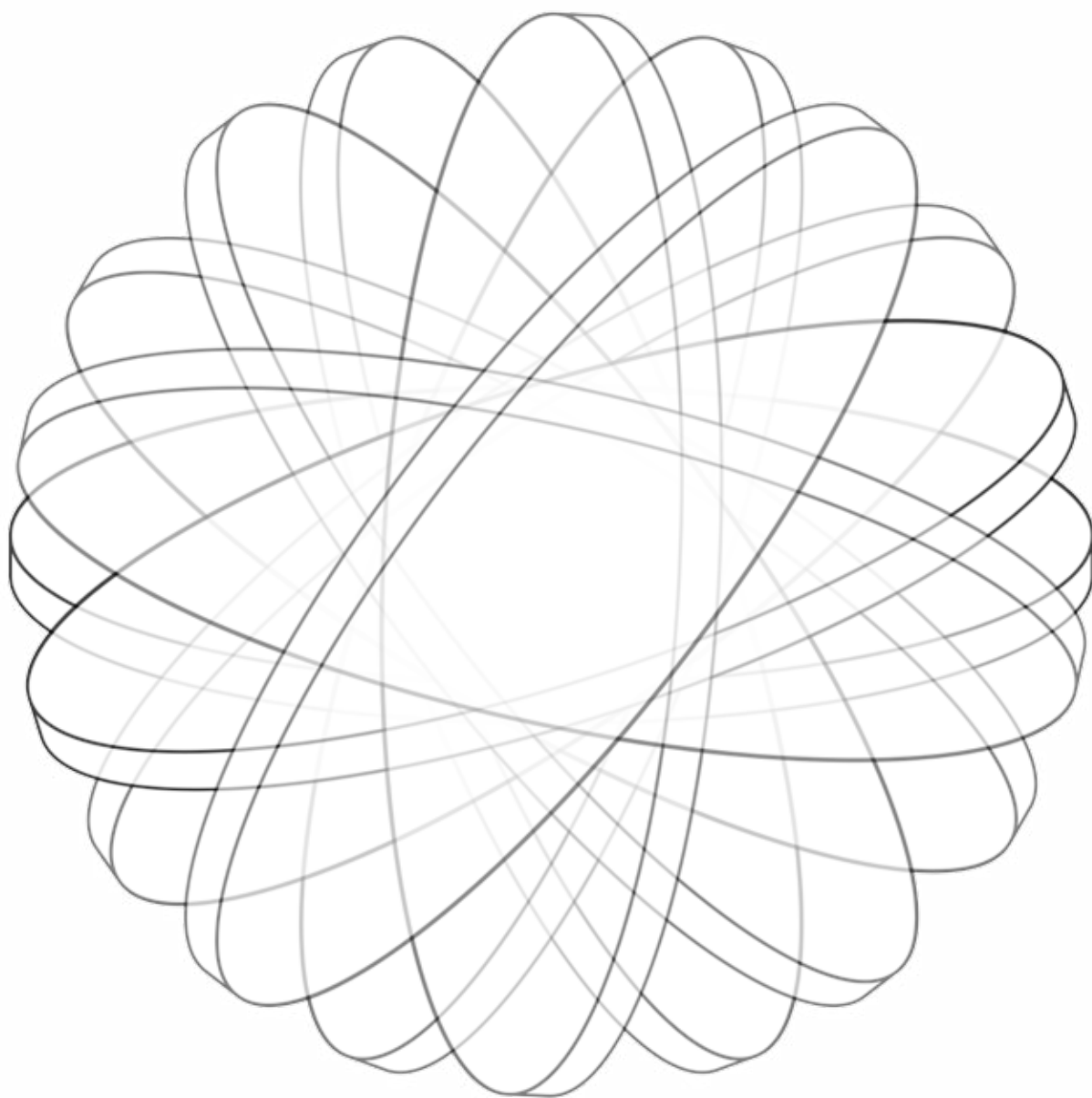
kitzeko eskubidearen subjektu. Hirugarren fase batean, XX. mende bukaeran estatu gabeko nazioak izango dira, autodeterminazio eskubidearen aldarrikapenarekin, subiranotasunaren subjektu. Azken urteetan, aldiz, autodeterminazio eskubidearen garapena den eta demokratikoki erradikalagoa den erabakitze eskubidearen paradigma da subiranotasuna zedarritzen duena: baldintza demokratikoak betetzen dituen edozein demos da eskubidearen jabe.

Jakina da, XX. mende bukaeran, baina batez ere 2007ko krisitik aurrera, herriek eta estatuak subiranotasuna eta erabakitze ahalmena galdu dutela. Globalizazio ekonomikoaren ondorioz, eliteak gero eta aberatsago, eta txiroak gero eta txiroago dira, bien arteko arrakala handituz joan delarik. Horrez gain, herriarrek beren burua gobernatzeko eta ahalduzko egitura eta lanabesak haien eskuetatik urruntzen joan dira, are gehiago, horietako asko pribatizatuak izan dira. Izan ere, herritarrek hautaturiko parlamentuen gainetik erabaki garrantzitsuak (are estatuaren subiranotasuna guztiz baldintzatzen dutenak) hartzeko ahalmena duten entitateak (FMI, Troika...) egoteak, are eta gehiago urratzen du herritarren subiranotasuna eta. Horrekin batera, noski, Jule Goikoetxeak dioen bezala, demokraziaren pribatizazioa gertatzen da. Aurten, Alemaniaren sustatutako erreforma elektoral bat egin

berri du Europar Parlamentuak, alderdi handien errepresentazioari mesede egiten diona. Alegia, alderdi txikiek (estatu gabeko nazioetakoek, batez ere), 2019tik aurrera zailagoa lukete parlamentu europarrean sartzea, zirkunskripzio portzentaia minimo handiago bat eskuratu beharko baitute horretarako. Gertaera horrek, are gehiago urruntzen ditu instituzioak eta erabakitze ahalmena herritarren eskuetatik.

Subiranotasuna ezker abertzalearen historian

Testuinguru horrek, hortaz, subiranotasunaren nozioa erdigunera ekartzea eragin du berriz. Baina komeni da azpimarratzea, Ezker abertzalearen fundaziotik gaur egunera arte, subiranotasunaren edo burujabetzaren ideiak zentraltasun osoa izan duela. 1976ko KAS alternatibaren “Euskadiren subirautza nazionalaren beharraz” mintzatzen zen. Azken finean, erregimenarekin hautsi eta herri bezala boteretzeko saiakera izan zen hura. 1977ko Txibertako elkarriketetan, euskal nazioaren aitortza eta bere subiranotasun eskubidea aldarrikatzen zen, subiranotasuna, lurralde ariketa kolektibo bat dela gogoratuz. LABen sorrera langile mugimenduaren antolatzearekin, 1979ko Jarrai gazte mugimenduaren sorrerarekin, Aizan edo KASEko emakumeak talde feministen antolatzearekin eta HASI eta ASK

D₃

mugimenduaren sorrerekin, subiranotasunaren borroka fronte guztietara zabaldu zen. Mugimendu guzti horiek gertakizun baten bueltan artikulatu ziren, hain zuzen, ezker abertzalearen hipotesi estrategikoa izango den horretan: klase borrokak nazio askapenaren forma hartzen du.

Hamarkada bat aurrerago, 1989ko Aljerreko elkarriketak inflexio puntua izango dira. Hala ere, Euskal Herriari zegozkion subiranotasun eta eskubideez mintzo zen oraindik ezker abertzalea garai hartan. Urte bat beranduago, subiranotasun materialean sakontzeko saiakera berri bat agertuko zen, Autonomi Estatutu Nazionala, autodeterminazioa eta subiranotasuna aldarrikatzeaz batera, eraikuntza nazionalaren aipamen zehatz eginez. Hain zuzen, herria boteretzearen aldeko apustua egiten zen. 1993an ildo beretik apustu berria egingo zen Ipar Euskal Herrian, lurraldearen tzako autonomia proposamena eginez. Hurrengo urteetan, nazio eraikuntzari lehentasuna emango zitzaion, subiranotasunaren eraikuntza materialari lehentasuna emanez. 1995ko Alternatiba Demokratikoak, subiranotasunaren printzipioa ekartzen zuen berriz erdigunera: euskal herriak du hitza eta erabakia. Eta 1998an, subiranotasuna eskatu soilik ez, baizik eta hura materialki garatzea ahalbidetuko duen Lizarra-Garaziren akordioa gauzatzen da, non, estatu eta herri egiturak sortuko diren, Udalbiltza kasu. Hurrengo urteetan, berriz ere, eta behin eta berriz, subirautza eskuratu eta eraikitzeko hainbat proposamen jarriko dira mahai ganean.

Txanpon beraren bi aldeetatik poliedrora

Subiranotasunaren paradigma,

ezker abertzalean, sorrerako gertakizun eta hipotesi estrategikoari lotua egon da, hain zuzen, klase borrokak nazio askapenaren forma hartzen dueneko tesira. Edo bestela esanda, borroka nazionala eta klase borroka txanpon beraren bi aldeak direla dionekoa. Sintesi hau testuinguru jakin batean jaiotzen da, galdera zehatz bati erantzunez, orduko ezkerrean eztabaida bi-ziak piztuko zituenak: ia borroka soziala eta nazionala banatuta edo batera doazen bi borroka diren. Eztabaida horietatik, Euskal Askapen Nazionalaren Mugimenduaren gertakizun fundazionala den ETaren V. Biltzarreko sintesiak ekarri zituen, eta horrez gain, hainbat zatiketa politiko ere, dikotomia edo dialektika horren ulerkera desberdinen ondorioz. Uler bedi, beraz, XIX. eta XX. mendeetako galdera dela hain zuzen, borroka nazional eta sozialaren banaketarena, ezker abertzaleak, txanpon beraren bi aldeak direla aldarrikatuz bere zutabe gisa barneratu zuena.

Subiranotasunaren ulerkera berriak plantetzen dira egun, ordea, galdera berriei erantzuten diena, eta egungo borrokei isla egokiagoa ematen diena. Gaur egungo subiranotasunaren ulerkerak sintetizatu egiten ditu borroka nazionala eta soziala: demokrazia lurralde jakin batean demos batek beren buruari dagozkien afera guztiak (sozialak, ekologikoa, eta abar) gobernatzeko kapazitate bezala definitzen baitu. Gure buruari dagozkigun aferak gobernatzeko kapazitatea izatea da demokrazia, eta gauzatzeko ahalmena izatea, subiranotasuna. Subiranotasunaren ulerkera berri honetan ez dago bi aldeetako txanponik, poliedro edo koloreen mataza bat baizik, non poliedroaren alde bakoitzean bata besteari eragiten dioten

“Subiranotasunaren paradigma, ezker abertzalean, sorrerako gertakizun eta hipotesi estrategikoari lotua egon da, hain zuzen, klase borrokak nazio askapenaren forma hartzen dueneko tesira”

“Gaur egungo subiranotasunaren ulerkerak sintetizatu egiten ditu borroka nazionala eta soziala: demokrazia lurralde jakin batean demos batek beren buruari dagozkien afera guztiak (sozialak, ekologikoa, eta abar) gobernatzeko kapazitate bezala definitzen baitu.”

aldagaiak leudekeen: lurraldea, demokrazia, bizitza (errekurtso energetikoa, elikadura, ekologiko, eta abar), zaintza eta gorpuzta... Aldagai bakoitza kontuan hartu gabe ezin da subiranotasunaz hitz egin, batak besteari eragin eta baldintzatzen diotelako.

Subiranotasunak sintetizatzen du, hortaz gure hipotesi estrategikoa, ez baita bakarrik lurraldean eta langile borrokan ardazten, baizik eta borroka sozial oro zeharkatzen ditu gure tradizio biak batuz eta aberastuz.

Alternatiben metaketa baino, komunean dugunaren artikulazioa

Beste mundu justuago bat eraiki nahi dugunontzat, artikulazio prozesuaren ezinbestekotasuna bi arrazoietan oinarritzen da. Alde batetik, kapitalismoaren logika borrokak fragmentatu eta atomizatzea da, askotan dibertsitatearen errespetuaren izenean. Horrekin, borroka bakoitza postpolitikoki gestionatu eta transformazio kolektiboetara atek itxi nahi dizkie, ezkerrearen politikak aniztasunaren gorazarra eta alternatiben eraikuntza erresistente soiletara marginalizatuz. Bestetik, gaur egungo borroka desberdinen konplexutasun eta fragmentazioa, multiplizitate eta aniztasunaren ispilu badira ere, artikulazio politikoarentzako erronka itzela dira gaur egun. Beraz, subiranotasunaren edo poliedroaren aldarriak ez du fragmentazioen batura aldarrikatzen, horien arteko artikulazioa baizik. Egia da borroka desberdinen artean espazio berean eta helburu berberen pean artikulatzeko zailtasunak daudela gaur egun mugimendu eraldatzaileen baitan, Euskal Herrian zein mundu zabalean, baina baita horiek gainditzeko saiakerak

ere. Artikulazioaren kontzeptuak hegemoniaren kontzeptua izan behar du bidai-lagun: helburua, hain zuzen, hegemonia berri bat eraikitzea baita.

Borroka esperientzia bakoitzaren konkretutasuna eta borroka guztiak batzen dituen ideia edo gertakizun abstraktuaren tentsioa da berpentsatu behar dena espazio kolektibo komun bat sortzeko. Arriskuak bi dira. Batetik, hegemoniari eta komunean dugunari lehentasun osoa emanez gero, esaterako, alderdi batek bere esku hartuz artikulaziorako ardura osoa, borroka bakoitzaren multiplizitatea galtzea dakar ezinbestean. Eta alderantziz, bestetik, borroka bakoitzaren lehentasuna eta fragmentazioa aldarrikatuz gero, (Negriren multitudinearen edo singulartasunen multiplizitatearen ideian oinarrituz), artikulaziorako bideak itxi egiten dira. Izan ere, bigarren horretan, artikulazioa emantzat hartzen da, nolabait, singularitasun desberdinen artikulazio espontaneo gisa. Bidea, noski, bien arteko oreka bilatzean dago. Borondate kolektiboak helburu konkretu eta berehalakoak ditu, baina ekintza kolektibo bateratua. Borondate kolektibo baten artikulazio hegemoniko baterako ezingo da, hortaz, aniztasunaren gorresmen hutsa egin, ezta, ordea, aniztasuna osotasun abstraktu baten menpe giltzapetu. Koloreen matazaz, edo poliedroaren irudiak, aurpegi asko dituen artikulazio politikoa irudikatu nahi du, hortaz. Komunean duguna hobetsiz, momentuan momentu lehentasunak markatzeko ikusmira politikoa eta eskuzabaltasuna erakutsiz, dimentsio edo eskala nazionala erantsiz (edo aurre-suposatuz), ezker abertzalea estrategia berriari ekiteko zerumuga berri gisa funtzionatu

“Borroka esperientzia bakoitzaren konkretutasuna eta borroka guztiak batzen dituen ideia edo gertakizun abstraktuaren tentsioa da berpentsatu behar dena espazio kolektibo komun bat sortzeko”

D3

beharko duen hegats izan behar da. Txanpon beraren bi aldean formulazioak, banatzen ziren bi karril uztartzen zituen bezala, gaur egun, borroka desberdinen aldarrikapenak txanpona poliedro bihurtzea eskatzen dute, sozialismoa eta independentzia barnebilduko lituzkeen, eta elkar baldintzatuko liratekeen beste hainbat elementu gehituz.

Duela 50 urte artikulatu zen izpiritu berarekin, poliedroak borrokan artikulazioa planteatzen du, borroka desberdinek komunean dutena bide berean jartzea. Aurrera begira, bide horretan sarkontzea dugu erronka nagusietako bat. Ekin diezaiogun, bada.

The construction of the 'truth' is made from a certain perspective,
presenting certain facts

A list

-
-
-
-
-

Errrrrrrr
Rep

Zioa

that can proof the narrative as such.

Errro
Herrrii
Irrri

different narratives are build, or different constructions of 'truth' are usually build around
an Event, around something that has happened. These different constructions depend on
the subjectivity or the perspective from which the person experience it, or looking at it
With no easy consensus.

You are standing there

I am here

Sist
Sis
Zizi

I don't know if we could build a similar narrative of what happened between us.

Maybe yes

Maybe not

Tzia

But even if we do agree in the words used to describe it,
We would never know what are the emotional meanings attached to these from our own
perspective

The fear of feeling
Resist
Resistance
Of feeling
Vulnerability

it has been a fight between the rational and the emotional part

Between thinking and feeling

The dichotomy where we have been struggling

Rules-breaking rules

Thinking-feeling

Until then...

Let's respect a break

Distance

And

Perspective

to feel

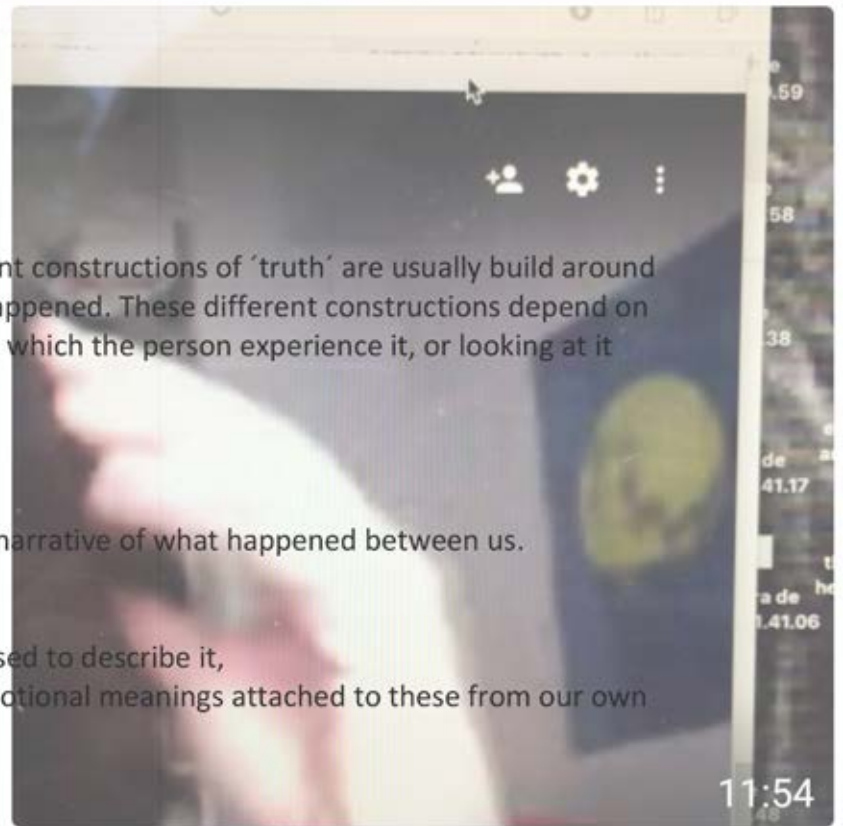
Time to process

And digest

KONPOSTA

19:29

...

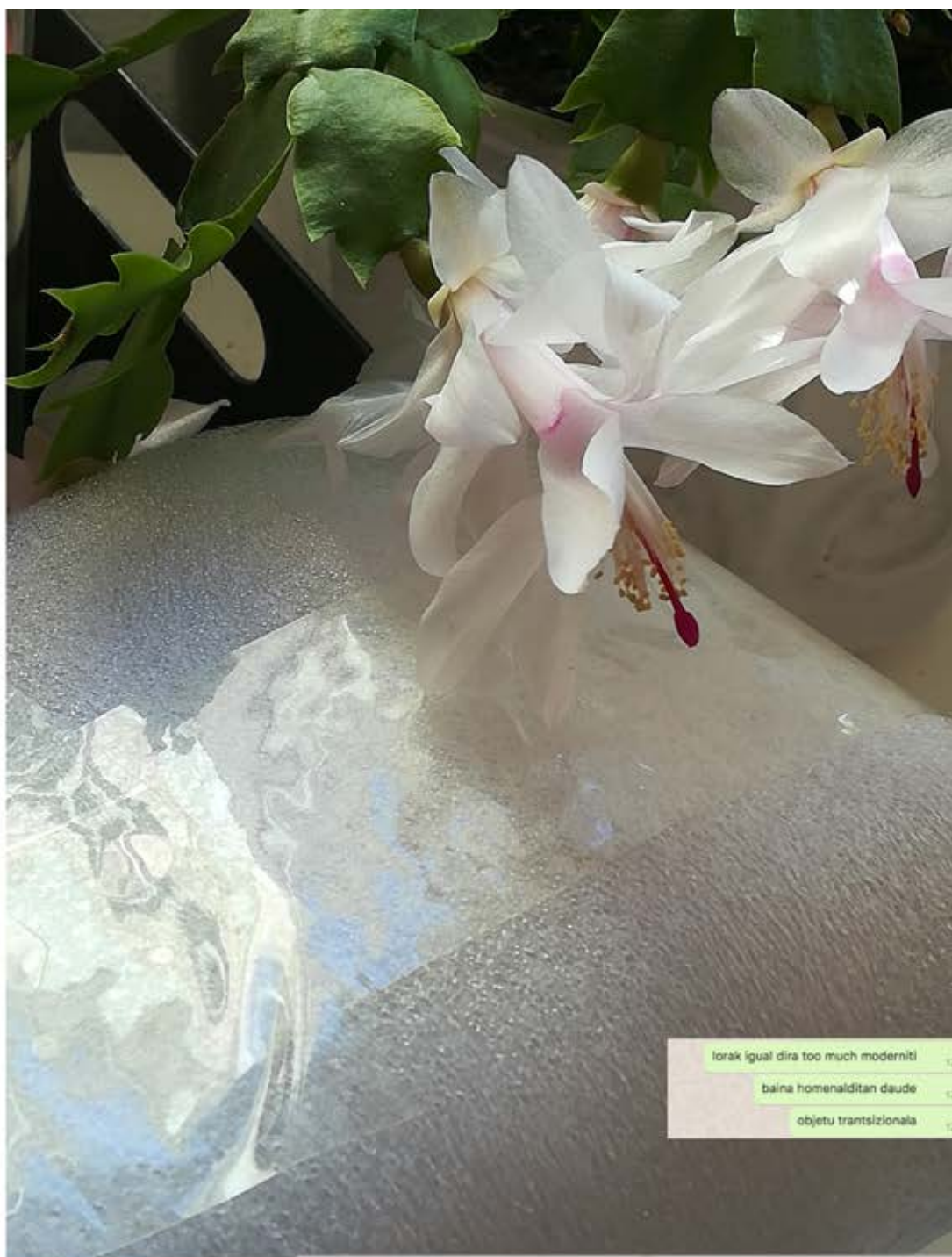

Erria

Herrria

Errroaaa

12:39

ARTELANA

“Andonik mezu bat bidali dit” 2018

Nora Aurrekoetxea
Laura Ruiz Saenz

IRUDI - GLOSARIOA:

1. Zabalbide Kalea. Bilbo.
2018ko Maiatzak 8.

2. Otxarkoaga, Bilbo.
2018ko Maiatzak 16.

3. Gula lana estudioan. Bilbo 2017. “Materialak edo objektuak gainjarrita, eskultura. Jarduera fisikoa, mugimendua eragozten duen gauza bat. Eskaiola zilindrikoaren grabitazio-indarrak marra zuriak dituen txandal urdin bat harrapatzen du, garbi eta ondo tolesturik dagoen toalla zuri baten gainean, metalezko karratutxo batean, idulki edo euskarri baten moduan. Gure garaiko jarduera fisikoa. Materialen arteko tentsioa eta babesa Aztarnak zuzenki adierazten du historia. Gatazka soziopolitikoaren abarrek ekintza bat bertan egoteko beharrik gabe gertatu dela adierazten dute.

Ekintza hori gertatu ostean gaude, erdi-erdian, eta badakigu gero zerbait gertatuko dela. Une bi horien artean argi-iluna sortzen da, hau da, bizitzen ari garen unea artistek jarduteko tokia da; ziurgabetasunean, inguratzen gaituen immaterialtasunean uki daitekeen sormenaren bila dabilta artista bi horiek. Oroimena oinarri duen identitate bat sortuz, eta oroimenetik kanpo, etorkizunari begira dagoen orainaldian. Gula, angulararen suzedaneoa, faringea edo esofagoa deitzeko hitza, bekatu kapitala edo apetitu neurrigabea. Zentzu zabalean, edozein gehiegikeria. Antsietatea, gure garaiko munstroa”. [Leyre Goikoetxea Martinezek, Gula artelanaren inguruan idatzitakoa, Ertibil 2017 Katalogoan].

3. Liliak eta zinta itsaskorra.
Bilbo, 2018ko Otsaila.

4. Whatsap-a.
2018ko Ekainak 20.

5. “Sequence 01_2” Bideoaren pantaila-argazkia.
<https://vimeo.com/258786243>.
Bilbo, 2016.

6. Email-a. Londres.
2018ko Ekainak 25.

7. Whatsap-a.
2018ko Ekainak 18.

8. Euskal Erria [1880] Aldizkariaren azala zatia.

9. Si Vis Pacem Para Bellum [2015] proiektua. Plastikoa erre.

SINADURA

ESNATU EGIN GARA

HELBURU POLITIKOAK FEMINISMO HONENTZAT

Beste modu askotara esan daiteke baina horrela esaterik ere badago. Kontzientzia feminista sortu da, orain arte nabari ez zen lekuetan. Eta indartu, orain arte bazegoenetan. Munduan zehar hainbat dira horren adibideak.

Martxoaren 8an, goizean goizetik
egon ziren aldarri feministak
kalean. Irudian, Donostiako
eserialdiko une bat.

Argazkiak: FOKU

Irati Jimenez.
Kazetaria eta idazlea

ESPAINIAN, 150.000 DIRA INDARKERIA MATXISTAK URTERO KALTETUTAKO PERTSONAK. ETA KOPURUA GORAKA DOA. ASKO EGIN BEHARKO LITZATEKE MUNDUARI 'MACHO' HITZA OPARITU ZION ESTATUA ALDATZEKO.

MUGIMENDU FEMINISTAK AGERIAN UTZI DU GIZARTEAREN ZILEGITASUN EZA. TOXIKOTASUNA SISTEMIKOA DELA ULERTZEN LAGUNDU DIGU ETA ESKER ONEKO IZAN NAHI BADUGU, AURRERA EGITEA DAGOKIGU, JENDARTE BEZALA. LEGE ARLOAN ZEIN POLITIKOAN, HEZKUNTZATIK HASITA EKONOMIARAINO.

2016an, Legebiltzar Pana-frikarrak debekatu egin zuen klitoriaren erauzketa. 2017an, Tunisia, Libano eta Jordanian bortxatzaileei debekatu egin zitzaientz kartzela libratzeko haien biktimekin ezkontzea. AE-Betan emakumeak erasotzearen apologia egin duen gizon bat daukate gobernu-buru, baina inoizko mobilizaziorik handienak egin dituzte emakumeek. Ikus-entzunezkoen industrian Me Too mugimenduak eta soldata berdintasunaren aldeko eska-riak hartu dute protagonismoa eta udazken honetako hautes-kundeetara inoiz baino emaku-me gehiago aurkeztuko dira. Espainiako estatuan agerikoa da aldarrikapen feministek hartu duten nabarmentasuna. Mar-txoaren 8ko argazkiak eztabai-daezinak izan ziren. Tamalez, errealtatearen gordintasuna adierazten duten datuak ere eztabaidaezinak dira: 150.000 dira indarkeria matxistak ur-tero kaltetutako pertsonak. Eta kopurua gora doa. Asko egin be-harko litzateke munduari macho hitza oparitu zion Estatua aldat-zeko. Egitura frankisten sustrai pozoituekin sortutako sistema judiziala dauka kontra, kultura politiko sexista, klase desber-dintasun latzak, parekidetasuna zailtzen duten oztopo ugari.

Internazionalismo feministaren ikuspuntutik kezka ikusten dut Espainiako Estatuko egoera. Baina internazionalismo horrek berak narama esatera hura ez dela gure plaza. Besterik merezi duten espainiar herritarrei egin diezaiekegun oparirik onena geure herri txiki hau aldatzea da. Bide horretan asmatzen du-guna izango da haientzat zein munduko herrientzat ekarpenik erabilgarriena, besteen askapen mugimenduak geuretzat irakas-gai diren moduan.

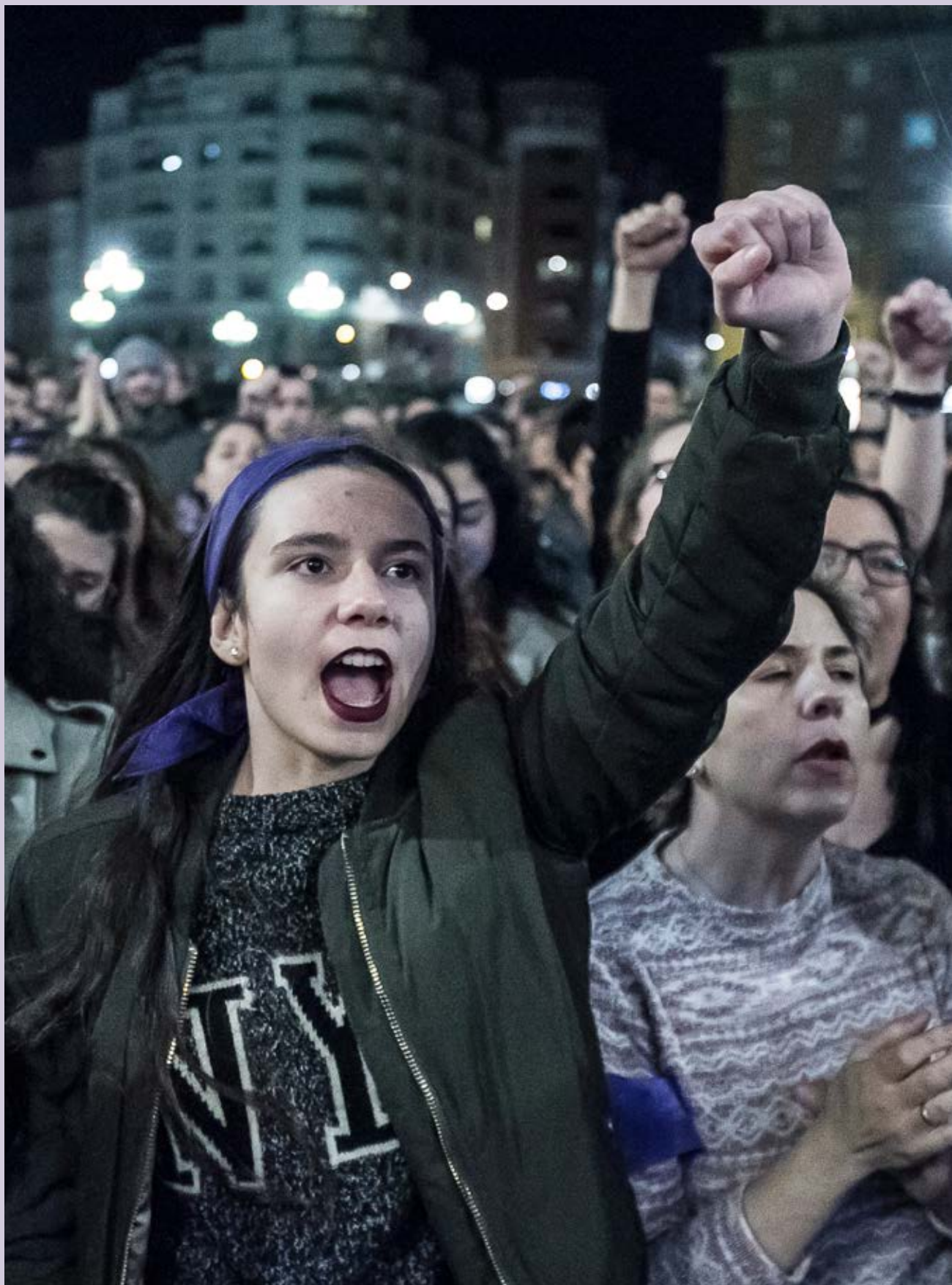
Hauxe da kontzientzia feminista berri honek eskatzen dituen hel-buru politikoak jartzeko momen-tua eta Euskal Herria da helburu horiek planteatzeko lekua.

Iruñea eta Euskal Herria, eredu
Hasieran aipatzen nuen kon-tzientzia hori Euskal Herrian indar bereziz ernalduta da. Ezin da ahaztu gizarteak La Mana-da auzian izan duen jarrera feminista eredugarria Iruñeko Udalaren aurrean hasi zela. Bor-txaketaren salaketa ezagutu eta berehala, plaza hori bete zuten iruindarrek, txupinaren egunean baino jende gehiagorekin. Uda-lak egoera irakurtzen jakin zuen, herriaren ahots bihurtu zen eta auzibidera jo zuen. Bortxatutako emakumeak hiri bat zeukan

bere alde. Eta epaiaren injusti-zia albiste bihurtu zenean, hiri horretatik sortutako indarrak herri bat mugitu zezakeela ikusi genuen. Martxoaren 8ko mani-festazioak eta plantoak ere, Hego Euskal Herrian izan dira Esta-tuko beste lurraldeetan baino jendetsuagoak.

Mugimendu feministak agerian utzi du gizartearen zilegitasun eza. Toxikotasuna sistemikoa dela ulertzen lagundu digu eta esker oneko izan nahi badugu, aurrera egitea dagokigu, jen-darte bezala. Lege arloan zein politikoan, hezkuntzatik hasita ekonomiaraino. Euskal Herriko jendartearen agindua ezin da argiagotzea izan: aurrerapausoak nahi dira.

Eta politikak behin eta berriz fro-gatu duenez, agindu hori argia denean komeni zaie partiduei eta erakundeei haren esanetara egotea. Kaleak dioena hartu eta erakundeetan helburu politikoak jartzeko unea heldu da. Ezkerra-ri dagokio bereziki hori egitea, oldarraldi honek aldaketarako duen gaitasuna puztu bezala hustu egin litekeelako, aukerak ondo probesten ez badira. Demo-kracia, Estado, Revolución (Txa-laparta, 2016) liburuan, Álvaro García Linerak irabazten ez diren

borrokek arerioa indartzeko duten gaitasunaz ohartarazten gaitu. Berdin esan liteke eman beharreko unean ematen ez diren borrokei buruz ere. Feminismoaren uholde honek neomatrixismoa esnatu du eta borroka horiek mugiarazten ez baditugu, indartu egin daiteke.

Helburu politikoak planteatzeko momentua da, beraz, eta Hego Euskal Herriko erakundeak feminismoa mugitzekoa. Aukerak ditugu, Espainiako estatuan baino askoz legedi feministagoa izateko eta arau horiek neurritz eta diruz hornitzeko. Egia da, bizi dugun autonomismoaren inboluzio honetan, aurrerapausu horiek Madrilen atzera bota ditzaketela. Horrela bada, argazki hori aprobetxatzen ere jakin behar dugu eta errepublika feministaren beharra inoiz baino ozenago aldarrikatzen. Feminismoa eskatzen duen herri batek ez ditu begi onez ikusiko autonomismoaren sabai patriarkalak. Bat: soldata berdintasuna Beste asko ere jar litezke baina, nire ustez, badira hiru aldarrikapen feminista gizartearen gehiengoa alde dutenak, batetik, eta urgentziazko neurriak eskatzen dituztenak, bestetik: soldata arteko desberdintasuna, lanaren eta familiaren arteko adiskidetzea edo kontziliazioa, eta genero indarkeria.

Lehena: soldata berdintasuna Hiru arazo horietan lehena, soldata berdintasuna, gaur egun oraindik arazo izatea eskandalagarria da. Eta euskaldunok, bereziki, lotsatzeko modukoa. Izan ere, Espainiako estatuko beste hainbat lurralderekin alderatuta Euskal Herrian hobetu egiten ditugu langabezia tasa eta bestelako neurgailu ekonomikoen datuak, baina soldata berdintasunari dagokionean geurean

daukagu, Nafarroan, Estatuko erkidego guztietako daturik txarrena. Batez beste, lan egindako ordu bakoitzeko %18 gutxiago kobratzen dugu andreok eta lanaldi mugatua duten kontratuen ia %80 geuk sinatzen ditugu. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan ere bada zer konpondu. 2009 eta 2015 bitartean eta urteko irabaziei begiratuta, soldata arteko desberdintasuna %22,9tik %24,3raino igo zen. Lan ordu bakoitzagatik kobratzen dena begiratuta, aldea txikiagoa da. Emakundek dioenez %17,6koa 2009an eta %12,8koa 2015ean. Orduagatik kobratzen dena hoberantz joan da, beraz, baina urte osoko aldea gaiztotu, emakumeok lanaldi mugatutako kontratu gehiago sinatzen ditugulako. Logikoa da kontutan izanda batez beste emakumeok denbora gehiago ematen diegula etxeari eta familiari.

Bi: lana eta familia adiskidetzea

Eustat agentziak 2016an emandako datuen arabera, genero arteko berdintasuna neurtzen duen 100 puntuko eskalan, 58,5 puntu lortzen dituzte Arabak, Bizkaiak eta Gipuzkoak. Espainiako estatuak ia bost gutxiago: 53,6. Aldea handiagoa da, ostera, taulan puntuazio onena dutenekiko. Suediak 74,2 puntu ditu hiru dimentsio neurtzen dituen eskala horretan: ugalketa arloko eskubideak, ahaldundetza eta lan merkatuan emakumeok dugun parte-hartzea.

Ez da harritzekoa Suedia hain ondo agertzea. Besteak beste, 69 asteko amatasun baja dute. Espainiako estatuan 16koa, 1998ko berbera. Europako Batasunean, batez bestekoa 28 astetan dago, Suediatik oso urrun baina behintzat betetzen du Nazio Batuen gomendioa: 24 aste gutxienez.

**ÁLVARO GARCÍA
LINERAK IRABAZTEN
EZ DIREN BORROKEK
ARERIOA INDARTZEKO
DUTEN GAITASUNAZ
OHARTARAZTEN GAITU
[...] FEMINISMOAREN
U HOLDE HONEK
NEOMATRIXISMOA ESNATU
DU ETA BORROKA
HORIEK MUGIARAZTEN
EZ BADITUGU, INDARTU
EGIN DAITEKE.**

**BADIRA HIRU
ALDARRIKAPEN
FEMINISTA GIZARTEAREN
GEHIENGOA ALDE
DUTENAK, BATETIK,
ETA URGENTZIAZKO
NEURRIAK ESKATZEN
DITUZTENAK, BESTETIK:
SOLDATA ARTEKO
DESBERDINTASUNA,
LANAREN ETA
FAMILIAREN ARTEKO
ADISKIDETZEA EDO
KONTZILIAZIOA, ETA
GENERO INDARKERIA.**

**ESNATU
EGIN
GARA**

ESNATU
EGIN
GARA

Mugimendu feministak beltzez jantzeko eta besoko morea jartzeko deia egin zien herritarrei, greba feministarekin bat egiten zutela adierazteko. Eguerdian, hiriburuen erdigunea hartu eta eserialdiak eginez irudikatu zuten emakumeek haien esku dauden lan, enplegu eta funtzio prekarioei planto egiten badiete, mundua gelditu egiten dela. Irudian, Bilboko Moia plaza inguruko eserialdian, manifestari batek zeraman besoko morea.

Feminitateari eta amatasunari buruz egin dituzte feminismoak bere ekarpen interesgarrienetako asko. Amatasun derrigortuaren pisua salatzen du, familia arteko botere harremanak ikusgai egin dituzte, emakumearen hautua defenditzen du. Normala da, beraz, feminista askok ama ez izatearen nahia errebindikatzea. Aldarrikapen inportantea da, emakume horiek ahalduz egin dituzte eta emakumearen lekua tradizioz kolokan jartzen du. Baina ez dezagula ahaztu norbere burua askatzeko tresna izateaz gain, feminismoa borroka kolektiboa dela eta ama diren edo izan nahi duten emakumeek eskubide ekonomikoak eta politikoak behar dituztela. Erabaki horrek ez ditzan lan merkatuan zokoratu. Erabaki hori ez da-

in izan pobreziarako eta prekarizazioarako bidea zabaltzen duen hautu bat. Badakigu jakin emakumeen kasuan pobretze horrek arrisku propioak dakartzala. Bikotekide edo familia bati ezinbestean lotuta bizitzea, esate baterako, nahiz eta sistema toxikoa izan. Edo bortxazkoa. Tratu txarretatik alde egitea askoz zailagoa da norberak bere burua eta bere familia mantentzeko nahikoa baliabiderik ez duenean.

Hiru: genero indarkeria

Tratu txarren arloan egin du gure inguruko feminismoak biderik luzeenetarikoa eta oparoenetikoa azken hamarkadetan. Zentzu horretan, duen garrantzia aitortu behar zaio José Luis Rodríguez Zapatero gobernuburu zela onartu zen

legediari. Genero Indarkeria jasaten duten pertsonak babesteko aurrerapausoa izan zen eta frankismoaren gorroto misoginoarekin apurtu zuen lege bakanetarikoa bat. Euskal Herrian ez dugu ahaztu Francoren ze diktadura latza izan zen nazio eta klase ikuspuntuetatik baina gehiagotan gogoratu beharko genuke ze patriarkatu gaiztoan ito gintuen, 40 urte luzez. Eskoletan banatu gintuzten gizon eta emakumeok, Eliza boteretu, emakumeak legez adingabetu. Ordutik egin dugun bidea ahazten zaidanean amumarekin akordatu besterik ez dut. Senarraren tratu txarrak jasan behar izan zituen, hamarkadetan zehar, berak eta bere seme-alabek haurrak izan ziren bitartean. Hura hildakoan, oster, alargundutako amamak

aholku on bat zeukan niretzat, “akordatu, Irati, orain gustukoa ez zaizun senarra aukeratzen baduzu, alda egin litekeela, ez lehen bezala”. Dibortziorik gabe-ko une historiko bat tokatu zitzaion, senar eskas bat, tratu txarrek izenik ere ez zeukaten sasoi bat. Gure amuma jaio zenean generoaren teoria bera oraindik garatu gabe zegoen. Etxe barruko bortxa etxe horretako kontua zen eta ateaz bestaldeko isiltasunak gordetzen zuen.

2004an –gure amuma oraindik bizi zela– Zapateroren lege hura tratu txarrak arazo politikoa zirela esatera etorri zen. Europen aitzindaria izan zen baina ordutik ibilitako bideak eta feminismoen nagusitasunak aurrerapausuak eskatzen dituzte. Gasteizko Legebiltzarrak ere halaxe onartu zuen, 2017ko otsailean, eta aho batez eskatu zion Eusko Jaurlaritzari Araba, Bizkaia eta Gipuzkoarako lege propioa garatu zezala.

Andaluziak 2017an egin zuen bide hori eta Estatuko araua nazioartean eredu jotzen den Istanbulgo Hitzarmenaren irizpideetara moldatu zuen. Aldaketa horri esker, Andaluzian genero indarkeriak kaltetutakoak jotzen dira ez bakarrik bortxa jasan duen emakumea eta bere seme-alabak, baita ere haren kargu egon daitezkeen pertsonak. Eta salaketa egiten duen emakumeari ez zaio erasotzailearekin bizikidetzarik eskatzen legearen babesa lortzeko.

Euskal Herriak ere propioa merezi du, ondoan behar gaituzten emakumeei, haien semeei, alabei eta familiei merezi dituzten tresna politikoak, ekonomikoak, sozialak eta psikologikoak emateko. Gizarte osoak hobeto ulertzen du orain genero indarkeria

zer den eta tresna hobeak esku-ratu behar ditugu sistema gaizto honi aurre egiteko.

Ezinbestekoa dugu, adibidez, eta Istanbulgo Hitzarmenak dioen moduan, erasoak jasaten dituzten sexu arloko langileak ere genero indarkeriaren biktima moduan aitortzea. Lehen pausua litzateke –ez azkena– prostituzioa arautzeko bidean. Izan ere, Euskal Herrian badaukagu sexu langileei merezi duten lege izaera emateko aukera. Munduko leku askotan, Espainiako estatuan tartean, prostituzioarekin bukatzearen aldeko mugimendu abolizionistak bahituta dauka langile hauen egoerari buruzko eztabaida. Prostituzioa bidegabekoa dela salatuta, isilaz egiten dituzte prostituten eskakizunak. Haien ustez, ez dute arautzerik merezi, egiten dutena ez luketeelako egin behar. Zorionez, Euskal Herrian mugimendu krudel eta sakonki misogino honek ez dauka hegemoniarik feminismoaren baitan eta egoera hori probestu genezake emakume hauei merezi dituzten lan eta osasun arloko eskubideak aitortzeko.

Laburbilduz: hemen eta orain

Aipatutako horiez gain, badira konponketak eskatzen dituzten beste hainbat alor ere, jakina. Ziur nago asko egin litekeela hezkuntza sistema feministago baterantz aurrerapausuak ematen segitzeko. Eta Irlandaren adibidea ikusita, beharbada ez genuke zertan konformatu emakumeen eskubideak horrenbeste mugatzen dituen abortu lege hipokrita batekin. Ezker abertzaleak hortxe dauka, beharbada, adibiderik onena. Sinn Feinn-en eskutik –eta hark parlamentuan gehiengorik izan gabe– harritzeko moduko aurrerapauso

**EZINBESTEKOA DUGU,
ADIBIDEZ, ETA ISTANBULGO
HITZARMENAK DIOEN
MODUAN, ERASOAK
JASATEN DITUZTEN SEXU
ARLOKO LANGILEAK ERE
GENERO INDARKERIAREN
BIKTIMA MODUAN
AITORTZEA.**

**NEKEZ IMAJINATU
DAITEKE FEMINISMOAREN
GAITASUN ERALDATZAILEA
DAUKAN MUGIMENDURIK
EDO HURA BAINO
HUMANOAGORIK
ETA JUSTUAGORIK.
EMAKUMEONTZAT
PATRIARKATUA KARTZELA
TERRIBLEA DA BAINA
GIZONENTZAT ERE BAI,
KARTZELA ORO TERRIBLEA
DEN NEURRIAN.**

**IRAGANEKO GARAIPEN
FEMINISTEI ZOR DIEGU,
HAIN ZUZEN, GURE
ARTEAN OLDARTU DEN
KONTZIENTZIA ZABAL
HONI EMAITZA POLITIKOAK
EMATEA.**

Milaka herritarrek bat egin zuten greba deialdi feministarekin eta ehunka izan ziren Euskal Herri osoko kaleak hartu zituzten emakumeak. Hiriburuetan eguerdian eta arratsean egindako mobilizazioetan bildu zen jende gehien. Bilbon, esaterako, gainezka egin zuten Arriaga antzokiaren eta udaletxearen aurrekaldeak. Irudian, udaletxe aurrean bildutako jendetza keinu feminista egiten.

feministak egin ditu Irlandak, emakumeei eta pertsona homosexuali eskubideak arautzeko.

Esan beharrik ere ez dago oztopoak helburuen tamainakoak izango direla. Baina nekez imajinatu daiteke feminismoaren gaitasun eraldatzailea daukan mugimendurik eta hura baino humanoagorik eta justuagorik. Emakumeontzat patriarkatua kartzela terriblea da baina gizonentzat ere bai, kartzela oro terriblea den neurrian.

Ez dakigu noraino eraman gaitzakeen feminismoaren indar eraldatzaileak baina orain arte eman diguna ikusita, baikorrak izatea baino ez zaigu geratzen. Iraganeko garaipen feministei zor diegu, hain zuzen, gure artean oldartu den kontzientzia zabal honi emaitza politikoak ematea. Hemen eta orain.

ESNATU
EGIN
GARA

IPARRALDEKO HERRIALDEEN ESPERIENTZIA

BERDINTASUNAREN BIDEAN

Elena Beloki. Iratzar Fundazioko kidea.

*"We have to talk about liberating
minds as well as liberating societies.
Walls turned sideways are bridges."*

ANGELA DAVIS

Ondorengo lerroetan hain ezaguna den Eskandinaviako¹ genero berdintasun politikei begiratuko diegu. Estatu horietan lortu den ongizate estatua eta genero zein berdintasun sozialaren arteko lotura ezinbesteko erreferentzia bilakatu da. Iparraldeko herrialdeek, genero berdintasun politikak neurtzen dituzten nazioarteko indize altuak dituzte eta sailkapenen goi postuetan kokatzen dira. Zerk ahalbidetu du egoera hori? Zergatik mantendu da denboran zehar? Eskandinaviako genero berdintasunari buruzko modelo batez mintza daiteke? Galdera hauek kontutan izanik, Eskandinaviako estatuen izaeraren eraldaketak genero politiketan izan duen eraginari erreparatuko diogu. Ondoren, gogoeta bat partekatuko dugu; mundu mailako krisi anizkoitz hau sortzen ari den konfigurazio sozioekonomiko berrien aurrean, ze ikasgai atera ditzakegun eskandinaviar esperientzietatik.

Vigeland. Artikulu hau ilustratzen duten eskulturak Osloko Vigeland parkeko artelanak dira. Gustav Vigeland [1869-1943] eskultoreak lan honen bidez jaiotzatik heriotzara bitarteko giza kondizioa eta botere harremanak irudikatu nahi izan zituen.

"XIX. mendearen bukaeran eta XX. mendearen hasieran Iparraldeko herrialdeetan berdintasun soziala balore politiko gisa aintzat ematen hasi ze."

"Ongizate estatuak hasieran emakumeak hiritartasun politikotik, zibiletik eta sozialetik kanpo utzi zituen. Garaian garaiko erakunde feministen lanak eta borrokak genero berdintasunaren aldeko politikak abian jarri eta estatuaren norabide antipatriarkala definitzen joatea lortu zuten."

XIX. mendearen bukaeran eta XX. mendearen hasieran Iparraldeko herrialdeetan berdintasun soziala balore politiko gisa aintzat ematen hasi zela esan genezake. Nekazari eta langile mugimenduen indarrak ongizatearen ideia zabaltzearekin batera, alderdi sozialdemokratak politika birbanatzaileak egitera bultzatu zituzten. Politika horien iraupena, halere, aliantza politiko eta sozial zabalen edo kontsentsu handien emaitza izan dira, eskuineko alderdiek dimentsio unibertsala eta zerga altuen sistema hein batean sustatzen dituztelako.

Ongizate estatuak hasieran, ordea, emakumeak hiritartasun politikotik, zibiletik eta soziale-tik kanpo utzi zituen. Garaian garaiko erakunde feministen lanak eta borrokak genero berdintasunaren aldeko politikak abian jarri eta estatuaren norabide antipatriarkala definitzen joatea lortu zuten. Amatasun eta aitatasun bajari buruzko eskema zabalak, zaintza lanarentzako gizarte zerbitzu publiko estentsiboak edota goi mailako erabakiguneetan emakumeen ordezkaritza sendoak izan ziren lorpen horietariko batzuk. Iparraldeko sistema politikoez gizarte zibi-

leko indarrei, eta kasu honetan erakunde feministei, kasu egin eta erantzunak ematen zizkielako gauzatu ahal izan ziren. Garai horretako erakunde feministek kontuan hartzen zituzten bi ideia dira nabarmentzekoak. Batetik, 1960tik 1990eko hamarkadara bitartean, estatuaren izaera instituzionala eta instrumentalaldatzea zen helburua; funtsezko aldagetak bideratu beharra. Besteak beste, esparru publikoaren eta esparru pribatuaren arteko banaketarekin bukatzea eta, beraz, lana, familia eta estatuaren arteko bestelako harremana bideratzea. Ongizate estatua gorpuzteak funtsezko aldaketa horiek ematea ahalbidetzen zuen, Eskandinaviako estatuak hiru ardatzek ezaugarritzen baitituzte: estatua-ren presentzia² eta eskuhartzea, unibertsaltasuna eta berdintasuna.

Helga Hernes³ norvegiar akademikoak lorpen garapen horri "women friendly policies"⁴ edota "state feminism" izena eman zion. Kontzeptuak, batzuen iritziz eztabaidagarria izanik ere, emakumearen emantzipazioa eta genero berdintasunaren aldeko politikak sortzeko Estatuaren eskuhartzea agertzen du. State feminism kontzeptuak es-

tatua bera, orduko feminismoa –kalekoa– eta politika instituzionalaren arteko lotura estua agertzen ditu.

Publiko/pribatua debatea

Helga Hernesen iritziz, 70 eta 80 hamarkadetan zehar Eskandinaviako estatuak genero politika parekideak sustatzeak, erreproduktzio soziala esparru publikoan kokatzea ekarri zuen. Eta hala izan bazen ere, publikotasuna genero parekidetasuna segurtatzeko ez da aski. Feminista gehienek iritziz, garai horretan publiko eta pribatuaren arteko banaketa gainditzeko bideak genero dimentsio handia galdu zuen, publikotasuna lehenetsi zelako. Izan ere, botere egituren karga maskulinoa handia da bizitzako alor guztietan eta publikotasunak bestelako neurririk gabe ez du karga hori gutxitzen. Genero gaietan aditua den Anette Borchorst-ek⁵ publiko eta pribatuaren arteko muga jaria-korra dela, eta gainera hainbat negoziazio eta marko ezberdinen arabera ematen dela dio. Azken hamarkadetan merkatuak lortu duen ikusgarritasuna dela medio, publiko-pribatuaren arteko banaketari buruzko eztabaida garrantzi handikoa bilakatu da. Gainera, hainbat erreproduktzio zereginen bir-familiarizatzearen

ondorioz, gaiaren garrantzia azalarazi da.

Esaterako, kudeaketa publiko berriaren printzipioetan oinarritua, etxeko zaintzei buruzko diru-laguntzak edo gurasotasun bajaren onuradunari buruzko debateak egiten ari ziren –egun, irekia jarraitzen du–, beti ere askatasun indibidualaren irizpidea gidari zela. Hainbat adibide jar daitezke: 1998an Norvegiako demokrata kristauak gobernuan zeudela “cash for cash sistema” deritzon formula onartu zuten. Suediak bide berari segitu dio “free choice” ideiarri helduta. Danimarkan berriz zaintzaren ardura udalaren esku utzi zen, baina eragina mugatua izan zen eta 1997an aitatasun baja ezarri zen. 2002an alderdi liberalak neurria kendu zuen eta publiko-pribatuaren arteko banaketa birdefinitu zuen “aitatasun baja” familiaren barruko aferen barruan kokatzeko mehatxua eginez. Baina amatasunaren bajari ez zitzaion trataera bera eman. Alderdi liberalak eta zentro-ezkerreko beste aktore batzuek neurria beharturiko genero kuotatzat jo zuten eta aipaturiko eztabaidan eragin handia izan zuen.

Borschorstek dionez publiko-pribatuaren arteko harremana ez da berdina herrialde guztietan. Horien arteko harremana ezberdina da lurralde bakoitzean genero-bereiztasun argumetuek eta feminismoak duen indar harremanaren arabera. Genero kuotak eta ekimen politikoak bereziki kontraesankorrak dira batzuetan eta besteetan, emakumeen kasuan lan merkatuari eta ordezkaritza politikoari dagokionean eta gizonen kasuan familiaren zaintza lanei dagokienean. Are gehiago, publiko-pribatuaren arteko orekak

mugimendu feministaren eragina isla dira. Danimarkan oso zatituta daude bi espazioak eta aldiz Suedian, oso indartsua da bien arteko harremana. Baina oreka hori eskuin-ekin ardatzaren arteko ispilua ere badela dio Borschorstek. Eskuineko alderdiak politika birbanatzaillean estatuaren esku-hartzea indartzearen kontra daude. Dena den, baieztapen horrek zati batean soilik azaltzen du dagoen banaketa, ez dagoelako Eskandinaviako eskuineko alderdien arteko jarrera komunik eta nazio-berdunak ere eragina dutelako: Danimarkako eskuina eta Suediakoa ez dira berdinak, adibidez.

Beraz, Eskandinaviako herrialdeak haurren zaintzari eta gurasoen bajari dagokionez aurrerakoiak badira ere, eskema zabalak eta gogotsuak planteatuz, erreprodukzio soziala arlo publikoan kokatzeko garaian, zailtasunak topatu dituzte. Publiko eta pribatuaren arteko banaketa edo muga herrialde batetik bestera aldatzeko izateaz gain, banaketa hori sozialki eraikia den heinean, hainbat auzi eta gatazkaren menpekota da: lan arlokoak, ordezkaritza politikoari dagokionak edota etorkizuneari suertatuko diren arazo berriei lotuak; besteak beste, emakume etorkinen marginalizazioa eta eskualdeekin zerikusia dutenak. Horren aurrean indar ezberdinak nola mugituko diren, eta mugimendu feministak izango dituen ekimen propositiboak (instituzioetatik kanpo bereziki) eta aliantzak josteko ahalmenak determinatuko dute etorkizuneari erreprodukzio sozialaren kokapen publikoa.

Genero berdintasunari buruzko modelo nordikorik ba ote?
Iparraldeko estatuak ez dira

"Genero gaietan aditua den Anette Borchorst-ek5 publiko eta pribatuaren arteko muga jariakorra dela, eta gainera hainbat negoziazio eta marko ezberdinen arabera ematen dela dio. Azken hamarkadetan merkatuak lortu duen ikusgarritasuna dela medio, publiko-pribatuaren arteko banaketari buruzko eztabaida garrantzi handikoa bilakatu da."

"Eskandinaviako herrialdeak haurren zaintzari eta gurasoen bajari dagokionez aurrerakoiak badira ere, eskema zabalak eta gogotsuak planteatuz, erreprodukzio soziala arlo publikoan kokatzeko garaian, zailtasunak topatu dituzte."

feministak izan, baina genero berdintasunaren aldeko politikak bideratu dituzte. Egoera hau emakumeen mobilizazio politikoaren eragina eta genero berdintasunaren instituzionalizazioaren arteko uztartzearen ondorioa izan zen. Arestian esan dugunez, prozesu honi “women friendly welfare state” edota “state feminism” izena eman zitzaion, eta kontzeptua beste herrialdetara zabaldu den arren, Herri Nordikoetan izan duen esanahia ez da herrialde horretatik kanpo aurkitzen, Eskandinaviako ongizatearen urrezko garaian proposatu zelako eta ongizatearen estatu naturarekin lotutik dagoelako Feministen mobilizazio indartsuen efektuak eta euren eskakizunen aldeko alderdi zein mugimendu

politikoen egiturek bultzatu zituzten emakume politikariak estatua tresna gisa erabiltzera. Era horretan, estatua, genero parekidetasuna eta politika aldeko espazio bilakatu zuten. Anette Borchorstek 2000. urtean Iparraldeko genero berdintasun modeloa bi ardatzen bidez definitu zuen: bizitza politikoan goi mailako parte hartzea eta lan ordaindua. Bi ardatz horiek zera ekarriko zuten: hezkuntza berdintasuna, lan berdinagatik soldata berdintasuna, genero oreka familian eta lan merkatuan, bozkatzeko eskubide berdintasuna...

1970eko hamarkadatik aurrera, iparraldeko gobernuak genero berdintasuna sustatzeko eta abiatzeko politikak garatu zituz-

ten, eta lana-familiaren arteko oreka edota kontziliazioa da Iparraldeko modeloaren bereizgarria: amatasun eta aitatasun baja, laguntza ez duten gurasoentzako zaintza zerbitzu publikoa eta haurtzaindegi publikoak -batik bat udal haurtzaindegiak-. Esan daiteke lana-familiaren oreka, ekonomiaren berdintasuna erdiesteko bidea izan dela. Norvegiar adibiderik eragin korrena dugun bitartean, Finlandian haurtzaindegi sistema ahulena dago, diru laguntza eta zerbitzu publikoen arteko sistema berezitua duelako. Haatik “cash for care benefit” sistema edota zaintzagatik diru-laguntzen sistema dei genezakeen formula gainontzeko herrialdeetan baino instituzionalizatuagoa du. Bestalde, parlamentuetan zein

erabakigune politikoetan genero berdintasuna arautu eta sustatzeko hainbat neurri eta politika abian jarri dira. Kuoten gaiak, ordea, ez du adostasun nordikorik lortu. Horrela, Islandiak, Norvegiak eta Suediak %40tik %60ra arteko kuota eta hautes-zerrendetarako kremaileta sistema martxan jarri duten bitartean, Danimarka zein Finlandiako alderdiek ez dituzte neurri horiek onartu, batez ere, Finlandiako parlamentuan emakumeen presentzia oso altua delako. Kuoten gaiarekin jarraituz, Norvegia enpresa zein korporazioetako zuzendaritzetan kuoten irizpidea proposatzen (1999n) eta sartzen (2003an) lehena izan zen. Islandia Norvegiaren ondorengoa izan zen 2010ean. Eta Suediak Norvegiarekin batera hasi bazuen ere, ez zuen berarekin batera jarraitu. Maila baxuagoan Danimarka topa dezakegu. Sozietate publiko mugatueta zuzendaritzetan, parekidetasunaren eskema sartzeak ekonomia esparruan genero berdintasuna sustatzea du helburu eta aurrerapen esanguratsuak gertatu dira. Ildo honetan eta berdintasun ekonomikoaren aldeko politiketara dagokienez, esan behar da legislazio nordiko guztiek, diskriminazioaren kontrako babesaz gain, agintari zein lan emaleen betebeharrak biltzen dituela; eta, era berean, soldaten berdintasunari buruzko arauak aintzat hartzen dituztela. Baina legislazio guztiek dituzten bi helburu hauetatik kanpo, zaila da esatea genero berdintasunaren aldeko politiken perfil komuna dagoenik, J. Kantolak edo M. Teigenek⁷ diotenez.

Laburbilduz: genero berdintasunaren aldeko konpromiso eta garapenari dagokionez Eskandinaviako modelo bakarra ez dagoen arren, gainontzeko herrialdeei

abantaila nabarmena ateratzen diete. Halere, 2008ko krisi finantzieroaren ondorioz eta populazioaren mugikortasunak eta migrazioak alda dezakete orain arte ezagutu dugun joera, batez ere, publiko-pribatuaren arteko banaketari dagokion arloan.

Gogoetarako ideia pare bat
Iparraldeko genero politiken paisaia nabarmenki aldatu da azken 50 urteetan. Baina ongizate estatuaren eraldaketak, ekonomia integrazio prozesuen ondorioak, nazioarte mailako instituzioetan genero gaien presentziak, eta instituzioetatik kanpoko mugimendu feministaren agentziak -egileta-, proiektu feministarentzako testuinguru berri bat sortu dute. Horrek Iparraldeko herrialdeetako mugimendu feministaren estrategia eta ideiak astindu ditu, erronka berriak planteatuz eta espazio diferenteetan kokatzeko beharra agertuz. Besteak beste, elkartasuna, genero parekidetasuna eta justizia sozialari buruzko ideien inguruko berrikuspene proposatzen ari da, sexualitatea, arraza eta etniaren kategoriak periferia politikotik erdigune politikora mugitu direlako.

1 "Eskandinavia" eta "Iparraldeko herrialdeak" hitzak indistintoki erabiliko ditugu, nahiz eta geografikoki Eskandinavia, Norvegiako eta Suediako mendien penintsula izan eta Iparraldeko herrien barruan Norvegia eta Suediarekin batera, Danimarka, Finlandia, Islandia, Faroe, Aland eta Groenlandia koka daitezkeen, batez ere 1950eko Nordic Council eta honek ahalbidetu zuen kooperazio politika instituzionalizatu ondoren. Islandiako salbuespen batzuk izan ezik, ongizatearen terminoetan herrialde hauen ezaugarriak ondorengoak dira: estatalismoa, unibertsaltasuna eta berdintasuna.

2 Eskandinaviako jendarteak ez dira bitartekaritzako egituretan oparo, eta politika antifamiliaristen aldeko estatalitatearen presentzia bermatu ahal izateko udalek oso paper inportantea jokatu dute eta jokatzen dute gaur egun ere.

3 HERNES H: El poder de las mujeres y el estado del bienestar. Vindicacion feminista. 1990

4 Women friendly policies eta state feminism kontzeptuak ezin dira literalki itzuli. Hainbat aditu kutsu antipatriarkaladun estatu definizioa erabiltzearen aldekoak dira. Baina beste batzuk erabilpen honen kontrakoak dira eta proposatzen dute genero parekidetasunaren aldeko politikak erabiltzea.

5 Borchorst. A in BERGQUIST CH.: Equal Democracies?: Gender and Politics in the Nordic Countries. Ed. Nordic Council. 1999. Oslo

6 Sistema horren bidez bi gurasoen familia batean aitzak hilabetez etxekoan zaintzaz arduratzearen truke diru-laguntza jasotzen du eta besterenezina da. Esan nahi da amarentzako ez dagoela horrelako neurririk.

7 KANTOLA J: Feminists Theorize the State. Pallgrave. MacMillan. 2006. TEIGEN. M.: Political constructions of gender equality: Travelling towards... a gender balanced society?. Nordic Journal of Women's Studies. 2005

PROSTITUZIOARI BURUZKO SUEDIAR ESPERIENTZIA

Prostituzioari buruzko eztabaida konplexua da, botere harremanek zeharkatzen dute eta atal askori begiratu behar zaio: sexu indarkeria, “trata” edo sexu merkatua, borondatea... Horrez gain, eragile sozial eta politiko askoren esku hartzea ere badakar. Gai korapilatsu horri ere inoiz heldu beharko diogulakoan, eztabaida hori elikatzeko asmoz, suediar ereduari begiratu diogu:

1999ko urtarrilaren 1ean Suediak prostituzioa zigortzen duen lege bat onartu zuen. Legeak hiru atal nagusi biltzen ditu. Lehen biak legearen beraren definizioari dagozkio eta hirugarrena legea inplementatzeko erre-kurtso materialei. Hurrenez hurren:

01

SEXU ZERBITZUEN EROSKETAREN PENALIZAZIOA

Lege hau feministen borrokak genero berdintasunaren aldeko politikak bideratzen lagundu zutelako eta horrek Suediako jendartearen arlo ezberdinetan emakumeen presentzia eta egi-letza handia ahalbidetu zuelako izan zen posible. Esaterako, le-gea onartu zen urtean, Estokol-moko Parlamentuan %50 ziren emakume parlamentarioak. Suediar esperientziak bestelako ikasgaiak ere uzten dizkigu.

Legea indarrean jartzearekin batera, begitatzeko beharra eta hau bideratzeko ataleko funtzio-narioentzako nahita nahiezk

02

SEXU ZERBITZU HORIEN SALMENTAREN DESPENALIZAZIOA

trebakuntza jarri zituzten abian. Eta noski, horretarako bitarte-koak ere bai.

Legearen beharra, proposamena eta eztabaiden protagonistak emakumeen erakundeak izan ziren. 2002an 1999ko legearen eranskin bat onartu zen. Erans-kin hau giza trafikoaren debe-kuari buruzko lege bilakatu zen eta aurrekoak zituen hainbat gabezia bete zituen.

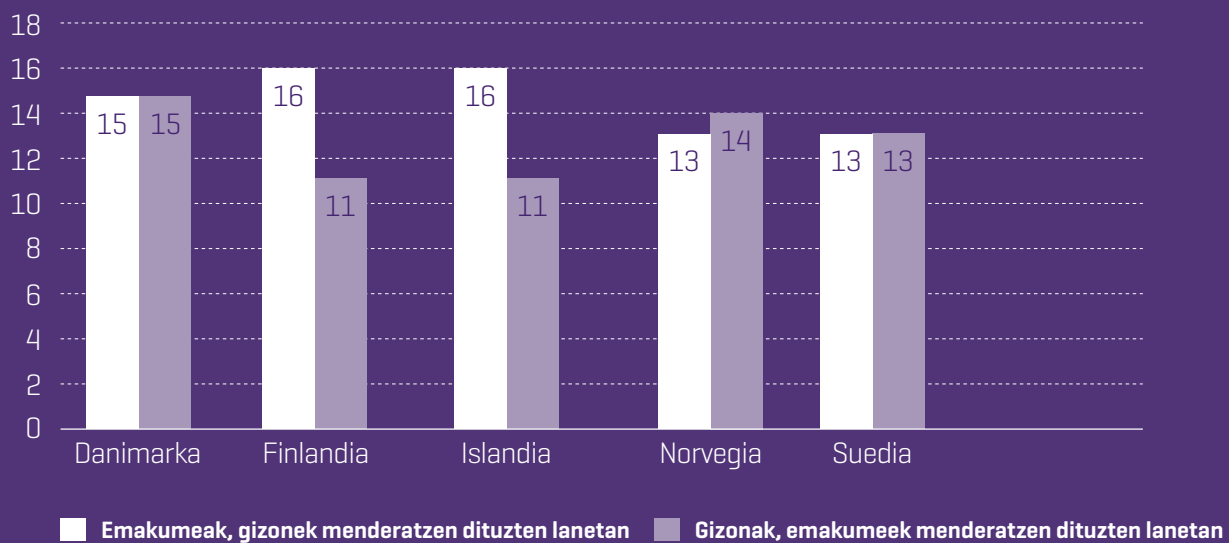
Gaur egun sexu langileen %80-ak sexu jarduera utzi du. Pros-tituzioa desagertu ez bada ere, Eskandinaviako beste herrietako

03

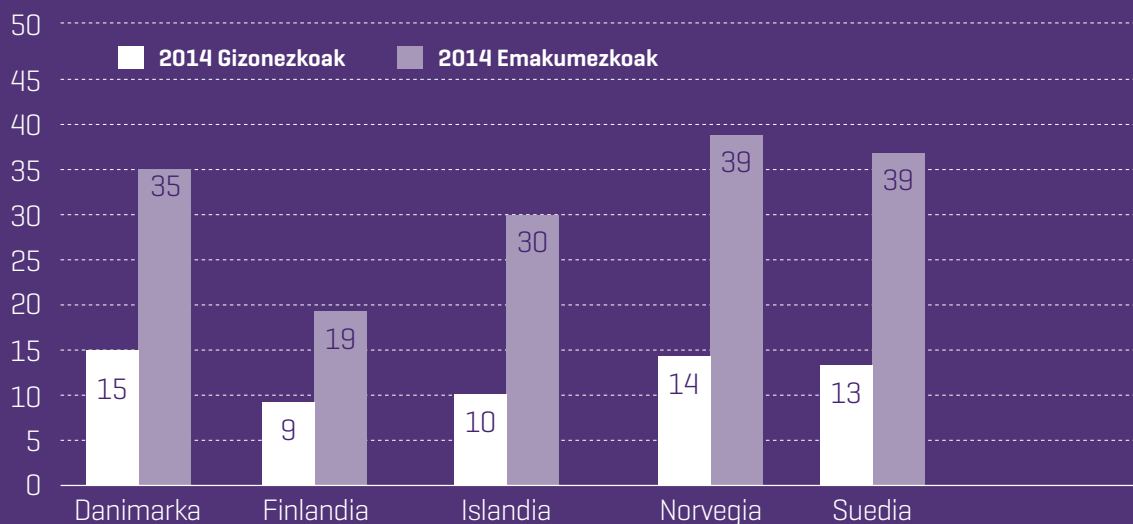
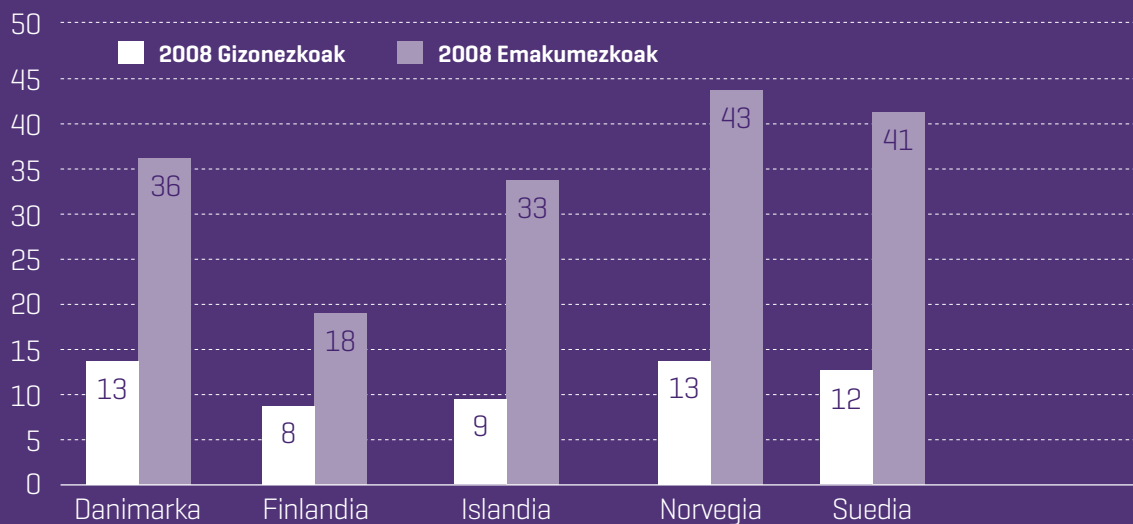
DIRU PARTIDA GARRANTZITSUAK SEXU JARDUERA UTZI ETA BESTELAKO LANA AURKITU NAHI DUTEN PROSTITUTENTZAKO.

zifrekin konparatzen badugu, nabarmen egin du behera: Fin-landian adibidez, 15000 eta 17000 emakume prostituitzen diren bitartean, Suedian 1000 eta 5000 artean dira. Suediar modeloa in-teresgarritzat jo dute Norvegiak eta Finlandiak eta horri jarraiki zaizkio.

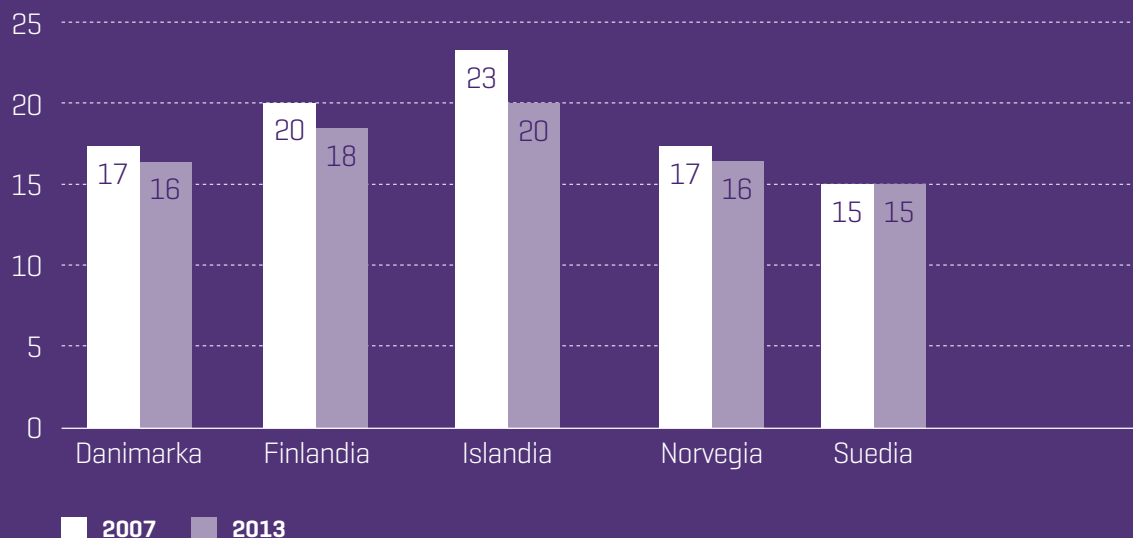
Seguruenik ez daude soluziobide definitiboak, eta gaur egun da-goen krisi ekonomiko eta sozaia-lak ez du horretan laguntzen, baina eztabaidarako Suediako adibidea kontutan hartzeko mo-duko esperientzia izan daiteke.

Gizonak eta emakumeak lanaldi partzial egoeran 2008ko eta 2014ko lan merkatuetan

Soldata arrakala

Emakumeen ordezkartitzaren bilakaera iparraldeko herrialdeetako parlamentuetan

	Danimarka	Finlandia	Islandia	Norvegia	Suedia
Lehen hauteskundera	1918	1907	1922	1921	1921
%10eko langa gaingitzen duen lehen hautsekundera	1966	1907	1983	1972	1953
%20eko langa gaingitzen duen lehen hauteskundera	1979	1970	1987	1977	1973
%30eko langa gaingitzen duen lehen hauteskundera	1988	1983	1999	1985	1986
%40eko langa gaingitzen duen lehen hauteskundera	Inoiz ez	2007	2009	2009	1994
Emakumeen ordezkartizarik altuena	%39	%42	%43	%40	%47
Emakumezkoen ordezkartitza azken hauteskundeetan	%37	%42	%40	%40	%44
Emakumezko lehendabiziko lehen ministroa	2011	2003	2009	1981	Inoiz ez
Emakumezko lehen presidentea	Aplikaezina	2003	1980	Aplikaezina	Aplikaezina

Iparraldeko Estatuetako puntuazioa, genero-berdintasuna dela-eta

	Ekitate ekonomikoa		Parekotasun demokratikoa
	LANA	DIRUA	BOTEREA
Danimarka	76,8	76,4	55,7
Finlandia	72,6	79,9	75,7
Suedia	81	80,6	71,7
Aldea: baxuena vs altuena	8,4	4,2	20

Europako Batasuneko Iparraldeko estatuen batezbesteko puntuazioa eta Europako Batsauneko puntuazioa genero-berdintasun indizeari dagokionez

	Ekitate ekonomikoa		Parekotasun demokratikoa
	LANA	DIRUA	BOTEREA
Iparraldeko batezbestekoa	76,8	78,9	67,5
EB batezbestekoa	61,9	67,8	39,7
aldea: Iparraldea-EB	14,9	11,1	27,8

ENTREVISTA

CAMILO CEJAS

Miembro del área de Comunicación del Movimiento de Participación Popular de Uruguay.

Testua: ERRIA / Argazkiak: FOKU

El MPP es un grupo político perteneciente al frente amplio, fundado por ex guerrilleros del Movimiento de Liberación Nacional-Tupamaros. En 2009, uno de sus miembros, José Mujica, llegó a la presidencia, para después renunciar al MPP durante el mandato, para ser el candidato de todos los miembros del Frente Amplio.

En esta entrevista Camilo Cejas desengrana algunas cuestiones sobre la organización del Frente Amplio de Uruguay, referentes a la composición del frente amplio, a su realidad institucional, y al momento político de su pueblo. Haciendo una lectura del momento actual de América Latina, Cejas ofrece una mirada autocrítica desde su experiencia frenteamplista, y también, algunas claves para superar obstáculos en el futuro.

En Euskal Herria tenemos una experiencia parecida a Uruguay, bastante reciente, en torno a la formación de un frente amplio. Teniendo en cuenta todas las diferencias que pueda haber, empezando por la composición, la estructura, el número de partidos, etc., siempre nos interesa aprender de otras experiencias, aún cuando las diferencias puedan ser grandes.

¿Cuál es la composición del Frente Amplio en la actualidad y como se organiza?

El frente amplio es una coalición de 28 partidos, y abarca desde el espectro ideológico demócrata cristiano hasta el marxista leninista. En medio de los dos, tienes gente que entiende que es progresista en términos de evolución de la sociedad, luego otros que creen en la liberación nacional y el

socialismo como el MLN (Movimiento de Liberación Nacional-Tupamaros) y MPP, y el partido comunista que también tiene una coincidencia estratégica en el objetivo con los anteriormente mencionados. Todo eso compone el arco frenteamplista.

Es importante subrayar que es una experiencia que no se puede copiar en otros países. El fundamento del frente amplio

“El frente amplio no presenta listas. Los que presentan listas son los sectores. Entonces en la elección tu puedes votar a los demócratas cristianos, a los progresistas, comunistas... Pero el candidato a presidente es del Frente Amplio.”

es que no es un acuerdo electoral, sino programático. Antes de las elecciones el frente amplio debate en toda su estructura el programa que va a llevar adelante, el que va a presentar a su pueblo, para las elecciones. ¿Qué implica esto? Que los demócratas cristianos, partido comunista, MLN, etc., se sienten a negociar con sus bases y tratan de llegar a un acuerdo común.

Hasta el día de hoy el frente amplio se define en rasgos generales como antiimperialista y anti-oligárquico. Esos son los dos grandes ejes que une ese arco. Ese es el acuerdo que en este momento hay a nivel histórico que esta permitiendo que gobiernen fuerzas progresistas en Uruguay.

¿Que mecanismos tiene el Frente Amplio para dirimir los desacuerdos entre los partidos políticos que lo conforman y tomar decisiones conjuntamente?

El funcionamiento es el siguiente: el gobierno es el gobierno del frente amplio. Y después, cada organización en su día a día trabaja de acuerdo con sus objetivos. Pero son dos

niveles diferentes y diferenciados. El paraguas, lo que se acuerda en el frente amplio se respeta.

En diciembre de 2018 haremos un congreso programático porque vamos a ir a las elecciones el próximo año. En el 2019 gane quien gane, siendo comunista, demócrata cristiano, etc., el compromiso será el de cumplir el programa que acordó el frente amplio, no el de su partido.

Después, en la vida cotidiana cada uno sigue en su lucha particular. Entonces, cuando el pueblo se siente seducido por alguna política del frente amplio decide a qué partido concreto votar. En realidad, hay un pueblo frenteamplista, el gran arco, que en realidad, más allá de su partido concreto es frenteamplista. Lo que las elecciones deciden es que sector lo representa más, nada más. Nosotros llevamos el movimiento de participación popular. Hemos tenido tres elecciones en los que hemos sido mayoría en el frente amplio. Pero hay que subrayar que nunca se genera una mayoría absoluta hacia un sector en el Frente Amplio.

¿Cómo se reflejan los porcentajes de cada partido en cuanto a la representación que van a tener en el frente amplio?

El frente amplio no presenta listas. Los que presentan listas son los sectores. Entonces en la elección tu puedes votar a los demócratas cristianos, a los progresistas, comunistas... Pero el candidato a presidente es del Frente Amplio. A veces es complejo representar esto que digo hacia fuera, pero ese es el acuerdo: tu acuerdas el programa y después cada uno corre por sus listas, la lista mayoritaria no se impone a las demás, sino que tiene un acuerdo general con el frente amplio.

Ahora estáis en la segunda mitad de la legislatura. Dos legislaturas con Pepe Mujica y otra con Tavaré Vazquez. Después de la experiencia acumulada estos años, ¿cuales dirías que son los mayores obstáculos para avanzar en vuestros objetivos? ¿Cuáles son los retos políticos y sociales del futuro?

El principal problema que tenemos es la gestión del estado, la administración de la sociedad capitalista, esto es: manejar un estado que crearon otros y

“El principal problema que tenemos es la gestión del estado, la administración de la sociedad capitalista, esto es: manejar un estado que crearon otros y que vos tratás de modificarlo”

“Camilo Cejas ha venido a Euskal Herria en varias ocasiones. La última vez participó en el acto de Miribilla “Baietza Sortzen”.

“Lo que está pasando es que la derecha ha tomado la decisión de volver a tomar el poder, más concretamente, a tener el poder de la administración del estado”

que vos tratás de modificarlo. El factor fundamental que nos ha permitido hacer lo que hicimos es que hemos tenido la mayoría parlamentaria. El frente amplio tenía más del 50% de los legisladores. Eso ha evitado que tuviéramos que negociar con algunos sectores conservadores de nuestra sociedad.

Seguramente, en las próximas elecciones corremos el riesgo de no llegar a la mayoría. Eso nos obligará a negociar con la oposición. Esto es producto del desgaste de las decisiones que tomas, unas populares y otras no, y del desgaste de la gestión misma.

De alguna forma, también hemos abandonado el trabajo político con nuestro pueblo. Para paliar esto, este año hicimos una campaña que se llama “Mate en mano con la gente”. El mate es algo que tomamos en Uruguay, una bebida popular. Convocamos a las plazas a la gente, en una ronda de mate a dos micrófonos debatimos sobre los problemas de la gente, y sobre los problemas del país.

La administración del gobierno te lleva a encerrarte en las instituciones, y muchas veces pierdes esa construcción política junto a tu pueblo. Para no correr el riesgo de no tener mayoría parlamentaria, estamos volviendo, no tarde, a construir de nuevo esa ida y vuelta que nos hizo fuertes como movimiento y como frente amplio.

Se habla de un cambio de ciclo en América Latina.

El cambio de ciclo lo quiere instalar la derecha. De hecho, lo que está pasando es que la derecha ha tomado la decisión de volver a tomar el poder, más

concretamente, a tener el poder de la administración del estado. Porque el poder real, está en otros sitios.

¿Qué ha pasado? En Argentina ganó Mauricio Macri después de unas elecciones, y eso implicó que creciera la pobreza, que se hicieran reformas laborales contra los trabajadores, que se retuvieran las retenciones... La derecha intenta hacer políticas a favor determinados sectores de la sociedad que fueron desfavorecidos por el progresismo: esto genera problemas que los sufre el pueblo, las clases populares. En Brasil, directamente le dieron un golpe parlamentario a Dilma Rousseff y encarcelaron a Lula da Silva sin ningún tipo de prueba. Las dimensiones que esto tiene para Brasil son enormes:

Por lo tanto, más que un cambio de ciclo es un cambio de la resistencia. El ahora presidente ilegítimo Michel Temer hizo la primera reforma que propició lo siguiente: una trabajadora para jubilarse tiene que tener 49 años aportados a la caja común. Imagínate con la dimensión de Brasil para certificar 49 años de trabajo, es casi imposible. Esta medida es una barbaridad. ¿Por qué toman estas medidas? Porque la derecha cuando llega a gobiernos barre con todas las conquistas progresistas.

¿Qué papel juega Uruguay ante esa ofensiva de la derecha?

Uruguay sigue siendo una luz junto a Bolivia en términos de gobierno progresista, dos países que se han transformado en una trinchera de resistencia. ¿Que va a pasar? No sabría decírtelo. La única forma de poder revertir esta situación es militando, estando con el pueblo, aceptando las críticas que te hace el pueblo.

Multiculturalismo, ciudadanía y articulación política

Andoni Olariaga. *Iratzar Fundazioko kidea.*
Argazkiak: wikimedia commons

Los últimos acontecimientos sociopolíticos y electorales europeos hacen presagiar un auge del populismo neoliberal, xenófobo, ultranacionalista y antieuropeo. El último capítulo llega de la mano de Matteo Salvini y la Lega Norte en Italia. Estos acontecimientos llegan en un contexto de crisis de la representación política, del proyecto europeo y de las socialdemocracias europeas. Agitando las emociones más básicas de las gentes y un orgullo nacional excluyente, reivindicando para sí como ejes del discurso el espacio de lo políticamente incorrecto, estos movimientos consiguen conectar con los valores y emociones más básicos de las clases populares. Europa vive una crisis sin precedentes de su proyecto en común, con las derechas en auge y el Brexit llamando a la puerta de la esquina.

“Esta ideología llamada “identity politics”, ha sido la nueva sociología cultural que desplazaba por un lado la lectura de la lucha de clases, y por otro, las nuevas lecturas populistas de articulación de nuevos sujetos”

“Los últimos acontecimientos sociopolíticos y electorales europeos hacen presagiar un auge del populismo neoliberal, xenófobo, ultranacionalista y antieuropeo. El último capítulo llega de la mano de Matteo Salvini y la Lega Norte en Italia. Estos acontecimientos llegan en un contexto de crisis de la representación política, del proyecto europeo y de las socialdemocracias europeas.”

En los últimos años la derecha neoliberal venía subrayando con insistencia que los valores hegemónicos en la sociedad actual —esto es, la razón moral— eran de izquierdas. Es lo que la derecha denomina como políticamente correcto: valores y principios progresistas, como el multiculturalismo o el respeto a la diversidad cultural, el discurso de la igualdad de género, la defensa de lo público... Valores y principios que según la derecha se han instalado como políticamente correctos. En contraposición a esa ideología progresista, la derecha propone como políticamente incorrectos un conjunto de valores y principios “que no se pueden decir en público pero que mucha gente piensa en privado”: realismo político, orden económico liberal, social, demográfico y migratorio, seguridad ciudadana y recuperación de la dignidad nacional. Traducido: defensa del statu quo, retroceso y pérdida de soberanía y derechos sociales, ciudadanía excluyente, y derechos exclusivos para los “na-

cionales”. Este espacio ha sido apropiado definitivamente por la derecha neoliberal.

Hasta la mitad del siglo XX la izquierda designaba como políticamente correcto aquellas posiciones ortodoxas excesivamente académicas (Moirá Weigl, *The Guardian*, 2016). Es en la década de los 80 cuando desde la derecha empieza una ofensiva ideológica donde lo políticamente correcto es usado irónicamente contra los valores de la izquierda elitista y universitaria. Se entiende lo políticamente correcto como un conjunto de ideas bonitas sí, pero excesivamente idealistas, fantasiosas, carentes de realismo político, demasiado abiertas y tolerantes al otro, y que anteponen sus ideas a los problemas de la clase media baja sumida en una crisis sin precedentes.

El neoliberalismo consigue instalar como marco discursivo dominante lo siguiente: son los actores neoliberales quienes di-

cen lo que públicamente no se puede decir, pero lo que la gente realmente piensa. Este fenómeno sucede, sobre todo, en cuestiones referidas a la economía, el multiculturalismo, la inmigración y el feminismo. Las propuestas de cambio de la izquierda suenan muy bien, pero son irrealizables: there is no alternative. La tolerancia con respecto a los inmigrantes está bien, pero antepone sus problemas a los de los “nacionales”. Por lo tanto, hablar contra la inmigración o los inmigrantes es políticamente incorrecto, pero conecta con las ideas erróneas extendidas mayoritariamente de que “primero hay que ayudar al de aquí”, “no hay espacio para todos”, “viven de nuestras cotizaciones”, etc.

Es pues, una constatación: estas ideas son hegemónicas en nuestra sociedad. Lamentablemente, no son exclusivas de las fuerzas reaccionarias, sino transversales y mayoritarias en todas las capas de la población. La razón moral de la izquierda europea, de serlo,

es superficial, se sitúa en el terreno de lo políticamente correcto; la derecha, en cambio, políticamente incorrecta, conecta con el pensar de las capas populares.

EL DESARROLLO DE LOS IMAGINARIOS MOVILIZADORES

¿Cómo hemos llegado a esta situación? ¿Cómo responden los movimientos transformadores y fuerzas progresistas ante este paradigma cultural? El fracaso de la socialdemocracia europea y la apropiación política y cultural del sistema neoliberal sobre las llamadas “políticas de la identidad” es un factor (no el único) que ayuda a entender lo anterior.

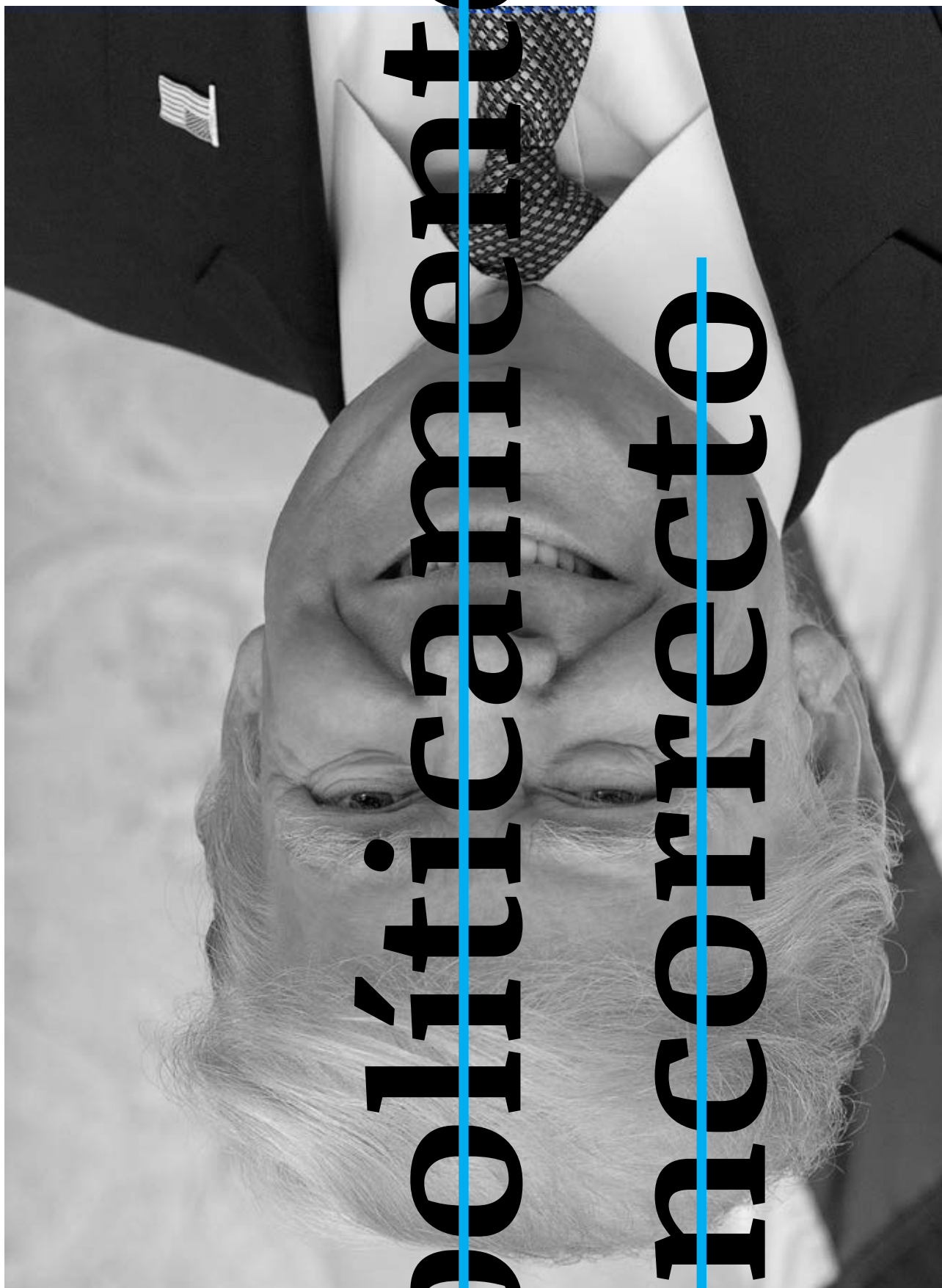
Los imaginarios movilizados de las fuerzas transformadoras y la construcción del sujeto político han visto diferentes articulaciones históricas en los últimos siglos. El pueblo como sujeto revolucionario existe en las revoluciones burguesas, para años más tarde, ya con el marxismo, se rechaza y plantea al proletariado

o a la clase trabajadora como el sujeto estructural originariamente subordinado. Ese sujeto que, en el transcurso del siglo XX, y sobre todo en los años 60 y 70 (con el mayo francés del 68, las aportaciones del feminismo negro americano, etc.) se expande a todos los sujetos oprimidos: negros, mujeres, homosexuales, minorías, estudiantes... Se plantean entonces, desde su posición subordinada, como palanca para el cambio.

Frente a la homogeneización del neoliberalismo, diversidad. Un soplo de aire fresco: luchas que van a lograr visibilizar sujetos no representados y relaciones de poder estructurales que no se contemplaban hasta entonces. Pero su función transformadora se va a complicar cuando la lógica cultural postmoderna impone la pluralidad de identidades dentro de una lógica de mercado, y aparece, entonces, el multiculturalismo de mercado y la fragmentación de las luchas políticas, gestionadas por el neoliberalismo

de forma apolítica e inconexa. Esta ideología llamada “identity politics”, ha sido la nueva sociología cultural que desplazaba por un lado la lectura de la lucha de clases, y por otro, las nuevas lecturas populistas de articulación de nuevos sujetos. En ese contexto, hay dos tendencias, más o menos importantes, que plantean volver a viejos esquemas ya superados: por un lado, las ganas de superar la fragmentación apelando a un sujeto (el de clase trabajadora) precarizado y desposeído, no construido sino presente de manera esencial en el terreno político. Y, por otro lado, fuerzas centrífugas que prefieren resguardarse en las luchas identitarias “particulares”, alegando su preeminencia con respecto a las demás luchas.

Hay que subrayar que esa fragmentación y políticas de identidad, achacada a los sectores de izquierda postmoderna, son ya superados por los planteamientos del feminismo negro de las décadas de los años 1970 y 1980

que aboga por la articulación de los sectores oprimidos. En Euskal Herria, con la articulación de la lucha de clases, la lucha nacional y la lucha internacionalista en un mismo frente de lucha política e ideológica, esa fragmentación ha sido prácticamente inexistente.

El debate central hoy, por lo tanto, responde a la necesidad de la izquierda de acertar con articular movimientos transformadores que superen la fragmentación y la gestión apolítica de los conflictos sociales. Existen dos vías que pretenden ignorar lo sucedido durante los últimos años, donde, los sujetos transformadores que se han venido articulando desde la crisis económica del 2007 superan dos lógicas de la izquierda apelando a nuevos sujetos mayoritarios como el pueblo, el 99%, la gente humilde, etc.: por un lado, nos encontramos con la melancolía de la recuperación del sujeto de clase previamente constituido a cualquier acto o construcción política; y, por otro lado, con la fragmentación de las luchas transformadoras. Esos dos caminos regresivos buscan dos soluciones contrapuestas: unos se centran en la celebración y el impulso de las luchas autocentradas, con su propio sujeto, su horizonte político propio, sin buscar ninguna articulación política. Esa pulsión narcisista prefiere la satisfacción de poseer la verdad de una doctrina antes de intentar cambiar el mundo con los demás. Otros intentan desvelar la “trampa de la diversidad” para volver a un sujeto previo, una unidad que no se construye, sino que se desvela, que es la clase, la economía, o las condiciones materiales.

Pero si esa fragmentación existente no se puede superar con una vuelta a certezas pasadas, un atrincheramiento en políticas de identidad tampoco puede ser la solución. Hay que recordar, que el objetivo del neoliberalismo es precisamente dividir a los sujetos emancipadores en luchas fragmentadas e inconexas.

LA ÉTICA DE LA DIVERSIDAD Y EL DISCURSO MULTICULTURAL HEGEMÓNICO

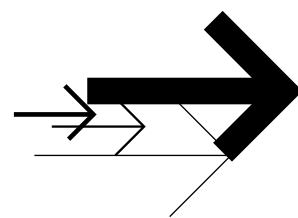
Los movimientos transformadores europeos tienen varios retos por delante. Uno de ellos, es el de acertar a articular demandas y movimientos dispersos para crear sujetos transformadores mayoritarios unidos en una lucha en común. Otro de los grandes retos es el del discurso de la ciudadanía y la inmigración, y la reapropiación de lo políticamente incorrecto. El discurso multiculturalista está prácticamente agotado y no tiene fuerza ninguna para hacer frente al discurso xenófobo y clasista de la derecha europea.

El discurso multiculturalista funciona como una sociología cultural que viene a sustituir los nuevos discursos de carácter populista articuladores de mayorías políticas transformadoras y de carácter transversal. En el fondo de este discurso está la celebración de la diversidad convertida en una ética de la diferencia. Fundamentalmente, esta ética construye al “otro” de forma bondadosa, para poder ser respetada y aceptada. “Nosotros” (el blanco de clase media europeo) debemos ser tolerantes y respetar al “otro” (migrante, gitano, magrebí o clase baja). En definitiva: “nosotros” somos la comunidad, el “otro” es el intruso, el de afuera. La izquierda acepta esta construcción ideoló-

“Esa fragmentación y políticas de identidad, achacada a los sectores de izquierda postmoderna, son ya superados por los planteamientos del feminismo negro de las décadas de los años 1970 y 1980”

“Si esa fragmentación existente no se puede superar con una vuelta a certezas pasadas, un atrincheramiento en políticas de identidad tampoco puede ser la solución.”

“La ideología de la tolerancia según la cual debo respetar al otro para entenderlo es un chantaje liberal y paternalista, pues es imposible entender totalmente al otro.”

gica y se mueve dentro de ella. La ideología de la tolerancia según la cual debo respetar al otro para entenderlo es un chantaje liberal y paternalista, pues es imposible entender totalmente al otro. El diálogo entre culturas diferentes siempre genera conflicto, porque son cosmovisiones, valores y principios morales y políticos los que colisionan en un mismo espacio. El “otro” siempre es traumático en nuestras vidas, sus prácticas sociales y culturales nos “molestan” cuando están demasiado cerca. Pero el problema no son las incompatibilidades entre modos de vida diferentes, sino la incompatibilidad entre nuestros deseos y aspiraciones como clase media (pleno acceso a un trabajo, ayudas sociales... en definitiva, el correcto funcionamiento del estado de bienestar) y la

“El derecho a la diferencia como colectivo subsume el derecho a la igualdad como ciudadanos.”

imposibilidad de realizarlos. Esa imposibilidad de hacer efectivos nuestros deseos son proyectados en el “otro”: es siempre el otro quien goza de los deseos que nos están privando. Esto es: un miembro de la clase baja media no puede gozar de los supuestos privilegios que le provee el estado de bienestar (ayudas sociales, RGI...), y proyecta en el otro (el

magrebí, gitano, etc.) el pleno acceso a ellos, para después responsabilizarlo de su no-goce de estos supuestos privilegios. En definitiva, con esa distinción entre “nosotros” y “los otros”, el “otro” puede ser parte de nuestra comunidad, siempre y cuando respete unas reglas de convivencia que solo se le aplican a su “colectivo”. El otro solo es aceptado como ciudadano si es bondadoso. Cabe notar, por lo tanto, que esa condición selectiva muestra una concepción de ciudadanía xenófoba y clasista: “puedes pertenecer a mi comunidad, mientras cumplas mis reglas que son exclusivas para ti”. Para el resto de los ciudadanos, igualdad ante la ley, y mismos derechos y obligaciones. Las condiciones para ser parte de la comunidad no son las mismas para todos: “nosotros” somos

ciudadanos de pleno derecho, no se nos acepta como diferentes, sino como ciudadanos. En definitiva, el derecho a la diferencia como colectivo subsume el derecho a la igualdad como ciudadanos. El “otro” es solo aceptado como diferente, con la condición de que cumpla con los requisitos sociales: si un vasco roba, le ponemos una denuncia; si un gitano roba, lo queremos fuera de nuestra comunidad. Como decía el portavoz Pascual Borja de la asociación por los derechos de los gitanos Gao Lacho Dron, la xenofobia es selectiva y se levanta contra los menos privilegiados, sobre todo cuando se ve impune.

El discurso multicultural no pone en jaque los cimientos del clasismo y la xenofobia ni tampoco la construcción excluyente de ciudadanía que es su condición de posibilidad. Una vez más, la derecha marca los términos del debate y el concepto de ciudadanía excluyente sale reforzado una y otra vez.

A fin de cuentas, el discurso multicultural problematiza una cuestión de base xenófoba, racista y autoritaria como un problema de tolerancia, despolitizando la cuestión estructural de la explotación económica que genera estos problemas y el carácter excluyente de las formulaciones ciudadanas que sustentan el discurso xenófobo. En resumen: el discurso multiculturalista no pone en duda la concepción excluyente de ciudadanía. La llamada al respeto y la tolerancia en casos de xenofobia y clasismo son mensajes post-políticos: no problematiza, no politiza sobre el problema. Pues-to que no es un problema de respeto, sino una confrontación entre proyectos de ciudadanía

contrarios: una excluyente, y la otra, radicalmente democrática.

TODOS LOS DERECHOS PARA TODAS LAS PERSONAS

Decía Raul Zelik que “La izquierda abertzale acertó”, y no le faltaba razón. La formulación del pueblo trabajador vasco de alguna manera respondía de manera acertada al problema que vengo describiendo en este artículo, el problema del concepto de la ciudadanía.

La polis griega es el nacimiento de la ciudad democrática (formal) en occidente y lugar de una de las primeras formulaciones democráticas de ciudadanía. El ser humano, definido por Aristóteles como *zoon politicon*, como animal político, era quien participaba de la ciudad. Eran sujeto de derechos en cuanto ciudadanos. Eran los esclavos y las mujeres quienes no formaban parte de la ciudadanía, y, por lo tanto, carecían de derechos, eran excluidos. El primer paso para la exclusión de algún colectivo, por lo tanto, es su no condición de ciudadano. En conclusión, es el momento de actualizar y profundizar en la idea de una ciudadanía democrática, partiendo de la base que he mencionado anteriormente.

Todos los derechos para todas las personas. Una formulación simple pero difícil en la práctica política. Un principio vector que la izquierda debe volver a situar en el centro del debate político.

“El discurso multicultural no pone en jaque los cimientos del clasismo y la xenofobia ni tampoco la construcción excluyente de ciudadanía que es su condición de posibilidad.”

“Es el momento de actualizar y profundizar en la idea de una ciudadanía democrática, partiendo de la base que he mencionado anteriormente. Todos los derechos para todas las personas. Una formulación simple pero difícil en la práctica política. Un principio vector que la izquierda debe volver a situar en el centro del debate político.”

KRONIKA

ESCALA POLÍTICA EN

CUBA

En la foto la llegada a Santiago en guagua. Los viajes en estos autobuses en Cuba se hacen largos. A las distancias prolongadas hay que sumarle el estado precario de las infraestructuras.

Un grupo de militantes de Euskal Herria ha visitado Cuba este verano, dentro de la iniciativa Eskala Politikoak, organizada conjuntamente por la Iratzar Fundazioa y Sortu.

De hecho, las experiencias transformadoras a lo largo y ancho del mundo siempre nos dejan múltiples aprendizajes. Cuando viajamos en avión solemos hacer escala en aeropuertos, para cambiar de vuelo. De ahí el nombre de esta nueva experiencia. Se trata de hacer paradas cortas y absorber al máximo las experiencias para trasladarlas aquí y poder adecuarlas a escala vasca.

Este año hemos iniciado las primeras delegaciones y Sortu tiene intención de seguir, dando paso a más países. De esta forma queremos contribuir al fortalecimiento político de Sortu y sus iniciativas. Asimismo, el hecho de compartir experiencias, aprender de manera conjunta y analizar el internacionalismo es una gran aportación para todas.

En julio se realizó la primera Eskala a Cuba y después, en setiembre, vino la de Catalunya. A continuación os dejamos la crónica escrita en Cuba.

Aritz Lopez y Asier Altuna
*Responsable de Acción Política de Gipuzkoa y
responsable de Sortu en Lantinoamérica*

Llegando a Santiago, destaca el orgullo que sienten las personas por el hecho de ser santiagueras. En un mural a la entrada de la ciudad leemos: “Es Santiago, siente el orgullo de su historia”.

ESCALA POLÍTICA EN CUBA

SANTIAGO - CIUDAD HERÓICA

17 de julio

Partimos de La Habana a Santiago este 17 de julio en guagua (así llaman aquí a los autobuses). Hemos necesitado 16 horas para recorrer los aproximadamente 900 kilómetros que unen estas dos ciudades. La razón por la que hemos tardado tanto no sólo se debe al ritmo caribeño de los cubanos y cubanas: los efectos de la crisis económica provocada por el bloqueo saltan a la vista en todas las infraestructuras del país.

Si algo llama la atención en las carreteras y autopistas de Cuba son los murales y carteles aludiendo a la Revolución y, sobre todo, a Fidel. Las viajeras y viajeros nos quedamos maravillados con los cientos de mensajes que encontramos relativos a la victoria de Playa Girón, al asalto al cuartel Moncada, a frases de Fidel o la Revolución.

En este país de carreteras y autopistas plagadas de consignas podemos palpar enormes contrastes entre la modernidad y el pasado. Mientras viajas en una guagua con el aire acondicionado a tope, ves circular automóviles de las décadas del 40 y 50, tractores de la época de la Unión Soviética o carros remolcados por caballos y bueyes.

Llegando a Santiago, destaca el orgullo que sienten las personas por el hecho de ser santiagueras. En un mural a la entrada de la ciudad leemos: “Es Santiago,

siente el orgullo de su historia”. Esta otra también llama nuestra atención: “Santiago es y será la cuna de la Revolución”. De hecho, sus habitantes son muy conscientes de la aportación de esta ciudad a diferentes revueltas, revoluciones y causas culturales. ¡Santiago, rebelde ayer, hospitalaria hoy, heroica siempre!

18 de julio

A lo largo de estos días tenemos la oportunidad de mantener una serie de encuentros con miembros de organizaciones e instituciones de Santiago. Gracias a todos ellos podemos conocer el papel que juegan en el proceso revolucionario y de paso podemos adentrarnos en el conocimiento de la Revolución. La primera reunión la hemos mantenido con miembros del Instituto Cubano de Amistad con los Pueblos (ICAP), en su sede situada en el barrio de los burgueses que abandonaron la isla tras la Revolución. Trabajan con gentes y organizaciones de todo el mundo que muestran su solidaridad con Cuba. Así, asisten a las brigadas extranjeras que vienen a trabajar y a los alumnos que vienen a estudiar de otros países.

Nos han ofrecido una introducción referente a la Revolución y también una serie de detalles de la historia de la ciudad. “Santiago es la ciudad más rebelde de Cuba”. Y es que a esa frase no le falta razón: en todo momento están presentes los jóvenes asesinados por el régimen de Batista, los mártires de La Moncada, los de La Sierra y los del Llano, junto con

El primer día de la Eskala Politikoa tuvimos la oportunidad de pasar un buen rato con los refugiados vascos en La Habana.

los mártires de la Guerra de la Independencia. Fue en esa ciudad donde se rindieron los españoles al perder la Guerra de la Independencia. Por otra parte, el 1 de enero de 1959 Fidel proclamó la victoria de la Revolución en el Ayuntamiento de Santiago que, según comentan, dejó una importante consecuencia: “Después de la revolución, la familia Bacardí se llevó la marca del ron, pero nosotros nos quedamos con el secreto”. A día de hoy el ron Santiago es el mejor de la isla.

Tras la reunión, nos han acompañado para visitar el cementerio de Santa Ifigenia de Santiago. Se trata de un camposanto con gran simbolismo, declarado Monumento Nacional en 1980. Allí reposan los restos de varios héroes entre los que se encuentran José Martí, el comandante Fidel Castro Ruz y Mariana Grajales de Maceo, nombrada Madre de Cuba tras perder siete hijos en la Guerra de la Independencia. Hemos aprovechado esta misma jornada para reunirnos con miembros de Unión de Juventudes Comunistas (UJC), Federación de Mujeres Cubanas (FMC) y Comités de Defensa de la Revolución (CDR). Nos han informado sobre cómo está organizada la sociedad socialista cubana y la manera en la que influyen estas organizaciones en la misma. Sobre todo nos hemos centrado en el papel de los CDR. Hemos visitado el CDR del barrio Boniato. Existe un CDR en cada manzana, barrio o calle. A través de

estos comités, los ciudadanos se convierten en parte de la Revolución, haciendo debates políticos en el barrio, proponiendo candidatos para cada distrito, organizando de actos culturales... En los mismos, pueden participar las personas mayores de 16 años y los cargos de la dirección son elegidos por los vecinos. En este caso, la mayoría son mujeres. Desconocemos el porcentaje de cubanos que participa en las CDR; lo más seguro es que dependiendo del sitio habrá diferencias. En el CDR que hemos visitado participa el 99,2% de los vecinos. No hay que olvidar que Cuba es el país del mundo que tiene la mayor tasa de participación tanto en las elecciones como en los debates políticos.

Después, las niñas y los niños nos han deleitado con poemas de José Martí. Luego, han cantado para nosotros una canción dedicada a Fidel. Una vez terminado el recital, hemos tenido la oportunidad de explicar quiénes somos y de dónde venimos. A cambio, ellas y ellos nos han narrado sus vidas cotidianas, de su modo de organizarse. Ha sido un encuentro gratificante, que nos ha dejado un buen sabor de boca, literalmente, pues hemos tenido la oportunidad de probar fruta y diferentes alimentos autóctonos.

19 de julio

Si la jornada de ayer fue fructífera, la de hoy no ha sido para menos. Ya para primera hora de la mañana nos hemos reunido con la Asamblea Popular

ICAP trabaja con gentes y organizaciones de todo el mundo que muestran su solidaridad con Cuba. Así, asisten a las brigadas extranjeras que vienen a trabajar y a los alumnos que vienen a estudiar de otros países.

El papel de las mujeres está tomando cada vez más importancia en la vida política y por ejemplo es mayoría en la Asamblea del Poder Popular (el parlamento nacional).

Provincial de Santiago, equivalente a los parlamentos autonómicos del Estado español. Esta vez hemos tenido ocasión de conocer más a fondo Cuba y las instituciones socialistas. Hemos hablado largo y tendido, durante tres horas, sobre temas como la función de las instituciones, el papel de las mujeres, la homosexualidad, el deporte, la situación de las personas jóvenes, la economía, la religión y la criminalidad. El papel de las mujeres está tomando cada vez más importancia en la vida política y por ejemplo es mayoría en la Asamblea del Poder Popular (el parlamento nacional). Por la impresión que hemos recibido, las cubanas y cubanos son muy conscientes de las virtudes de su sistema; también de sus carencias, que tratan de no esconderlas pese a las dificultades estructurales que tienen para hacerles frente a las mismas.

Hemos aprovechado el mediodía para hacer una escapada turística por Santiago. Hemos ido al castillo de El Morro, a la entrada de la bahía. Se trata de una fortificación que protegió a la ciudad de piratas y corsarios y que fue testigo del fracaso de la marina española ante la estadounidense durante batalla naval de Santiago de Cuba. Tras la batalla, terminó la dominación colonial española y dio comienzo la dominación neo-colonial estadounidense.

Por la tarde hemos mantenido la última reunión política en Santiago, con los miembros de la Asociación Nacional de Pequeños Agricultores (ANAP). Nos han explicado que en la isla existen tres tipos de cooperativas agrícolas: las cooperativas estatales, las Coope-

rativas de Crédito y Servicios (CSS) y las Cooperativas de Producción Agropecuaria (CPA). Las dos últimas son mayoritarias en amplias zonas rurales de Cuba, sobre todo la última. Las CSS aglutinan a campesinos que trabajan individualmente su propia tierra, por lo que no es estrictamente una cooperativa. Sin embargo, las CPA reúnen a diferentes campesinos que unen sus tierras de manera voluntaria y forman una cooperativa, que una vez constituida puede emplear a campesinos que no dispongan de tierras.

Los miembros de ANAP nos han explicado con pocas palabras –cosa habitual entre agricultores y campesinos de cualquier lugar– los principales retos de la agricultura cubana: solucionar la migración a las capitales y aumentar la productividad y el tamaño de las áreas de cultivo con el objetivo de la soberanía alimentaria. Eso mismo nos han explicado los miembros de la cooperativa Abel Santamaria, una CPA creada hace 36 años. Actualmente da trabajo a 57 personas. Además de criar vacas, mulas y cabras, también cultiva frutas. La merienda que nos han sacado ha servido para certificar que son deliciosas.

En este momento, el 5% de la población cubana trabaja en el primer sector. Existe un firme propósito de invertir esta situación. Por ello están abriendo escuelas agropecuarias y ofreciendo todo tipo de facilidades al medio rural. El campesinado continúa siendo uno de los pilares fundamentales de la Revolución, pese a haber decrecido en número las personas activas en el campo.

Arriba/ ICAP [Instituto Cubano de Amistad con los Pueblos] nos organizó las reuniones con los agentes políticos y sociales de Cuba. Izquierda y derecha arriba/ En la cooperativa Abel Santamaría nos hicieron una gran bienvenida con un montón de fruta para comer mientras charlábamos. Derecha abajo/ En Santiago tuvimos la oportunidad de reunirnos con miembros de ANAP [Asociación Nacional de Pequeños Agricultores] y conocer de cerca la cooperativa Abel Santamaría.

A través de los CDR, los ciudadanos se convierten en parte de la Revolución, haciendo debates políticos en el barrio, proponiendo candidatos para cada distrito, organizando actos culturales...

No hay que olvidar que Cuba es el país del mundo que tiene la mayor tasa de participación tanto en las elecciones como en los debates políticos.

El 'Che con el niño' es una escultura con un simbolismo enorme, en la que destacan las venas visibles sobre la piel del Che, representando las venas abiertas de América Latina.

ESCALA POLÍTICA EN CUBA

SANTA CLARA – La ciudad del Che

Entre todas las ciudades y pueblos de Cuba, hay una que destaca por su identificación con la figura del Che. Hablamos de Santa Clara, capital de la provincia de Villa Clara. La última semana de diciembre de 1958, fue escenario de una de las batallas más decisivas de la Revolución. La columna comandada por el Che hizo descarrilar un tren blindado que se dirigía a Santiago con el fin de dar refuerzos al Ejército. La Revolución se aprovisionó de armas y ello le permitió después tomar la ciudad. Una vez Santa Clara en manos del Che, Batista huyó de la isla y finalmente Fidel pudo proclamar la victoria de la Revolución el Primero de Enero.

Las cenizas del Che reposan en el mausoleo de Santa Clara, junto a los restos de los guerrilleros muertos con él en Bolivia. El interior del mausoleo es un lugar cargado de simbolismo. De hecho, plantas traídas de toda América del sur y dos pequeños ríos representan las selvas de América Latina y Bolivia.

Junto al mausoleo, se puede visitar el museo que explica la vida del Che. Las fotografías, documentos, uniformes y armas expuestas nos acercan a su infancia, a su

época guerrillera o a su etapa como ministro.

Frente al mausoleo y al museo hay un cementerio en forma de jardín. Allí están enterrados los guerrilleros que, comandados por el Che, lucharon en la batalla de Santa Clara. Afortunadamente algunos lugares todavía están vacíos, ya que aún viven algunos de los protagonistas de la batalla y todos y cada uno de los guerrilleros que participaron en la misma tienen derecho a descansar allí.

En la parte de atrás se encuentran la plaza que cada Primero de Mayo se abarrotan los santclareños y la estatua de bronce del Che junto al mural que explica su trayectoria.

Todo el conjunto (mausoleo, museo, cementerio, estatua...) constituye el llamado Complejo Monumental Ernesto Che Guevara.

20 de julio

Hemos llegado de Santiago a Santa Clara en una gúa particular que han puesto a nuestra disposición los miembros del ICAP. El viaje ha durado diez horas y gracias al guía que nos ha acompañado hemos tenido

Estatua en recuerdo del Ché en Santa Clara.

la ocasión de conocer más a fondo Cuba y su historia. Los relatos que nos ha contado han dado para mucho, ya que nos ha hablado tanto de problemas que existieron en el Periodo Especial con los cuatrereros como de la trayectoria del Che y Camilo Cienfuegos en la invasión del 58, así como del lugar en el que José Martí perdió su vida o de los sistemas de salud y educación cubanos, entre otros.

Una vez en Santa Clara, nos hemos alojado en un hotel del ICAP. Este hotel ha sido utilizado por las personas que vienen a las brigadas de trabajo. Teniendo en cuenta la duración del viaje, nos han dejado descansar esta tarde-noche.

21 de julio

Por su posición geográfica en la isla, Villa Clara es un territorio económicamente importante, según nos ha contado un miembro de la Asamblea del Poder Popular. Aquí se da la industria, la agricultura el turismo y diferentes servicios. Muchos de los productos que exporta Cuba se producen aquí. En este momento, están implementando un proyecto de turismo sostenible en los

cayos cercanos con el propósito de que se convierta en tractor económico.

Después de la reunión con los miembros de la Asamblea, nos han llevado a ver el Complejo Monumental Ernesto Che Guevara. Hemos visto el tren blindado y la escultura el 'Che con el niño' que se encuentra frente a la sede del Partido Comunista de Cuba. Es una escultura con un simbolismo enorme, en la que destacan las venas visibles sobre la piel del Che, representando las venas abiertas de América Latina, pero si te fijas más en detalle también aparecen las montañas en las que anduvo en la guerrilla o un Don Quijote con la boina del comandante luchando contra gigantes. El niño que lleva en brazos tiene rasgos claramente indígenas. Aprovechando que hoy es sábado y nos han dado la tarde-noche libre, tenemos tiempo para conocer la noche santaclareña. Venimos con una referencia: El Mejunje, un espacio abierto en el que colectivos aún no tan visibilizados en esta sociedad (están trabajando para cambiarlo) como transexuales, homosexuales o punkys organizan actividades, conciertos y otros eventos. Esto promete.

LA HABANA: más que una ciudad

*Habana a tus pies
no sabría como amarte de otra forma
a tus pies
pasa el tiempo y tu recuerdo no se borra*

Fito Paez

La primera Eskala Politikoa de Sortu e Iratzar termina donde comenzó, en La Habana. Los pilares de la Revolución se encuentran en toda la isla, pero sobre todo se reflejan en el espejo de La Habana.

La Habana es un lugar que deja rastro en quien la visita. De ser un paraíso escondido de un conservador, pasa a ser el sueño roto de un comunista. Tal y como recoge el realismo mágico de Alejo Carpentier, en esta ciudad plagada de contradicciones nada es lo que parece.

Nada más bajar del avión su ambiente te golpea, su cálida humedad, pero no es sólo el clima el que hace diferente a su ambiente. Después de una larga espera en los controles, hemos dejado el aeropuerto y pasamos por la carretera que pasa junto al Malecón. Dentro sentimos un enorme rugido ("¡soy libre!"). Resulta paradójico, nos sentimos libres en un estado en el que todo está bajo su control.

Cuba tiene 11,5 millones de habitantes. Como en otras partes del mundo, también aquí se da una importante migración interna desde las zonas agrícolas a las ciudades. Hoy, se calcula que el 75% de la población vive en grandes ciudades y que la ciudad que más ha absorbido ese flujo migratorio ha sido La Habana.

El embargo de 50 años ha perjudicado seriamente a la economía cubana, dejando consecuencias que saltan a la vista. La caída de la URSS a principios de los 90 originó la aplicación del Periodo Especial. Las consecuencias fueron durísimas. Desde entonces, no ha cesado la crisis económica y el turismo se ha convertido en la primera fuente de ingresos. Sin duda, La Habana ha sido uno de los lugares más afectados por el turismo, lo que ha supuesto nuevos empleos en el sector servicios. Sin embargo, las nuevas generaciones han interiorizado la cultura del dinero fácil y la influencia economía sumergida es cada vez mayor. Aunque mejoren poco a poco las infraestructuras de transportes, tienen un problema muy serio con la gestión de residuos. Otro problema acuciante es el de la vivienda, no sólo por su escasez, sino también por su situación en la que se encuentran muchas casas.

Cuba es el país más seguro de América Latina. A diferencia de otros países vecinos, la gente apenas siente la amenaza de los secuestros, asaltos o agresiones. Por la noche se puede andar con una tranquilidad total por

las calles de la Habana.

Podríamos decir que La Habana es un caos que funciona.

Del 14 al 17 de julio

Los miembros de la delegación nos hemos juntado en el bar La Bombilla Verde y hemos pasado el día con exiliados vascos. Hemos tenido un buen ambiente.

Los primeros días los hemos pasado en el Foro de Sao Paulo. Del 15 al 17 de julio nos hemos pasado el día en salas y pasillos; tres días intensos, hablando con uno y con otra, haciendo nuevas relaciones. Llevamos al grupo organizador una resolución sobre los presos y presas políticas vascas.

La XXIV edición del Foro de Sao Paulo ha dejado debates y reflexiones profundas y, a decir verdad, no es para menos. La ofensiva de la derecha en América Latina preocupa enormemente a los partidos y agentes de izquierda. La encarcelación de Lula, las crisis de Venezuela y Nicaragua, la situación del proceso de paz en Colombia, la ley de aborto en Argentina....

La derecha ha conseguido cambiar el panorama político en pocos años y los movimientos de izquierda están a la defensiva. Pero no todo es negro. La victoria de López Obrador y Morena en las elecciones mexicanas ha dado un respiro a los agentes que participan en el foro. Han sido dos los mensajes principales los difundidos en las conclusiones del Foro: es necesaria la unidad y el ciclo progresista no ha terminado.

La participación de esta edición del Foro que ha tenido lugar en La Habana ha sido enorme: más de 400 delegados e invitados. En la reunión del último día han participado cuatro jefes de estado: Evo Morales de Bolivia, Sánchez Cerón de El Salvador, Nicolás Maduro de Venezuela y el anfitrión Miguel Díaz-Canel de Cuba. El plenario ha aprobado 22 resoluciones entre las que se encontraban la de Catalunya y Euskal Herria.

Semana del 23 de julio

Hemos pasado los últimos días de la escala en Villa Panamericana. Este barrio de La Habana fue construido en 1991 con motivo de los Juegos Panamericanos. Posteriormente asignaron a los vecinos las casas que fueron construidas para los deportistas. Villa Panamericana se encuentra a 15 minutos de La Habana, lejos del ruido y ajetreo de la ciudad.

Los tres últimos días han sido de una gran intensidad al mantener, entre otros, reuniones con miembros del Instituto Cubano por la Amistad de los Pueblos (ICAP), Asamblea Nacional, Partido Comunista, CENESEX (instituto que trabaja por la igualdad de género), Centro Memorial Martin Luther King e investigadores del área cooperativa.

En el Foro São Paulo celebrado este año en La Habana la delegación vasca pudimos estar con el Presidente de Bolivia Evo Morales, el Ministro de Cultura cubano Abel Prieto, con el ex preso político puertorriqueño Oscar López y el ex presidente hondureño Manuel Zelaya entre otros.

Las nuevas generaciones han interiorizado la cultura del dinero fácil y la influencia de la economía sumergida es cada vez mayor.

Los próximos años no van a ser nada fáciles. Se avecinan cambios profundos a la isla. Salta a la vista la necesidad de adecuar la Revolución al siglo XXI.

Reunión con las organizaciones de masas UJC [Unión de Juventudes Comunistas], FMC [Federación de Mujeres Cubanas] y CDR [Comites de Defensa de la Revolución] para conocer su labor social y funcionamiento.

Santiago es quizá la ciudad más emblemática de Cuba. "¡Santiago, rebelde ayer, hospitalaria hoy, heroica siempre!" dicen. Varios de los personajes más emblemáticos de la independencia y revolución Cubana están enterrados en Santiago, como es el caso de Fidel Castro y Jose Martí.

Foto de los compañeros de la Eskala Politikoa en la Plaza de la Revolución en La Habana, antes de la vuelta a Euskal Herria.

Parada en la Playa Girón, en la Bahía de los Cochinos, el último lugar ocupado por los exiliados con el apoyo los Estados Unidos en el intento de invasión 1961.

Con los miembros de la Asamblea del Poder Popular de Santiago.

Miembros de la
Escala Política en el
Casal de Sabadell.

Escala Política en Catalunya

Al cierre de este número de ERRIA la segunda escala política de Sortu e Iratzar se encontraba en Catalunya, en el contexto de la celebración de la Diada. En total 28 compañeros y compañeras de Sortu y Ernai han estado en Girona, Sabadell y Barcelona durante cuatro días para conocer de primera mano el recorrido del proceso soberanista catalán, la situación actual y los retos para que el proceso avance.

Puedes ver las video-crónicas de estos compañeros y compañeras en la página de Facebook de Sortu:
www.facebook.com/sortuEH

ACTUALIZACIÓN DE LA CONSTITUCIÓN

La nueva Constitución traerá una modernización, sin perder el valor humanista desarrollado por la ciudadanía gracias a la Revolución. La Asamblea sigue por la senda político-económica marcada en 2017. Los pilares estratégicos de la economía continúan en manos del Estado, mientras ha sido aprobada la privatización de otro tipo de economía a pequeña escala, fomentando así algunas propiedades de titularidad personal como restaurantes, peluquerías o taxis, entre otras.

La lucha practicada durante 60 años ha permitido construir una sociedad socialista. No es perfecta; los cubanos y cubanas son conscientes de ello, pero es el modelo construido por ellas y ellos. Y todo ello a tan sólo a 90 millas de un imperialismo estadounidense que golpea fuerte.

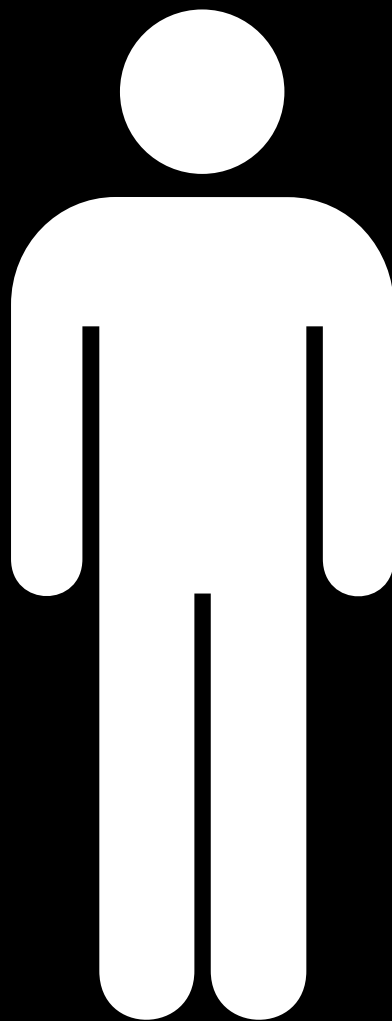
Raúl Castro, en su intervención del aniversario de este 26 de julio, ha denunciado la intervención que preparan los Estados Unidos en Venezuela y Nicaragua. Advierte, además, que el intento de intervención en Cuba podría estar cerca y subraya la necesidad de mantener la unidad entre todas las revolucionarias y revolucionarios. Los próximos años no van a ser nada fáciles. Se avecinan cambios profundos a la isla. Salta a la vista la necesidad de adecuar la Revolución al siglo XXI. Están en ello. Es un reto que han emprendido con pasión, ilusión y ganas de luchar.

Esta primera escala nos ha brindado la oportunidad observar lo que pasa en Cuba en primera persona. Hemos recogido elementos para sacar una foto amplia. ¿Volveremos? Seguramente cada persona que ha participado en esta delegación se habrá hecho esta pregunta. Sin embargo, es nuestra intención traer todo lo que hemos visto y vivido a Euskal Herria. La Revolución de Cuba, con todos sus defectos y virtudes, ha sido un ejemplo para muchos movimientos de izquierda en el mundo. En adelante también seguirá siéndolo.

¡Viva la Revolución!
¡Viva Cuba libre!

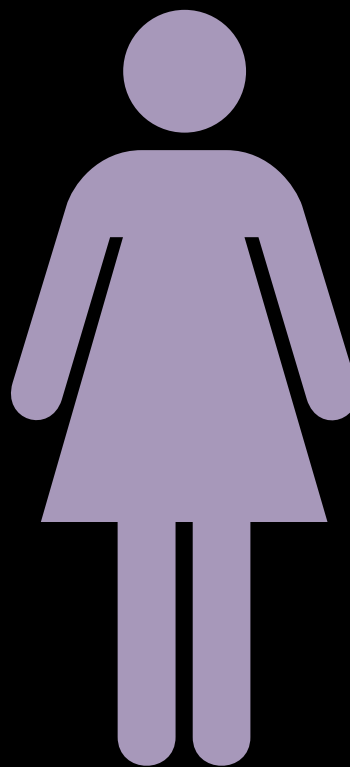
* Eurostatek gizon-emakumeen ordukako soldata gordinaren aldea kalkulatu eta portzentaia bidez adierazten du soldata-arrakala. Ipar Euskal Herriko datuen faltan, Frantziar estatuko batezbesteko soldata-arrakala %15,2koa da, Hego Euskal Herriko portzentaia berbera. Europako Batasunean handiagoa da arrakala (%16,2) kalkulu honen arabera.

ZENBAT IRABAZTEN DUTE GIZONEZKOEK ETA EMAKUMEZKOEK BATEZ BESTE HEGO EUSKAL HERRIAN?

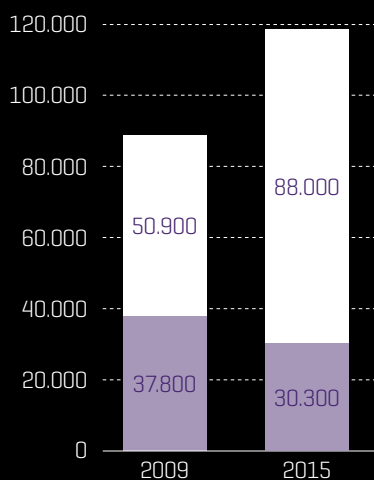
30.574€

EMAKUMEZKOEN SOLDATAK
%33 EGIN BEHARKO LUKE GORA
GIZONEZKOENEKIN PAREKATZEKO

22.875€

EMAKUMEZKOEK, BATEZ BESTE,
7.699 € GUTXIAGO IRABAZTEN
DUTE GIZONEK BAINO

■ Lanaldi osokoa topatu ez izana
■ Haur edo helduen zaintza

Lanaldi osoko lana nahi baina lanaldi partziala dutenen artean, lautik hiru emakumezkoak dira

Soldata arrakala, gaitz kronikoa

ERRIA

Hego Euskal Herrian, emakumezko langile batek, batezbeste, gizonezko batek baino 7.699 euro gutxiago irabazten ditu, INEk argitaratutako 2016ko Soldata-Egituraren Inkestaren arabera. Horrek esan nahi du emakumezkoen batez besteko soldatak %33,7 egin beharko lukeela gora gizonezkoenekin partekatzeke.

LABek berriki argitara eman du egoeraren azterketa, eta arrakalari aurre egiteko neurriak proposatu ditu. Sindikatuak egiaztatu du, maila guztietan gai honi buruzko araudiak onartuta egon arren, azken hamar urteotan arrakala bere horretan mantendu dela, ez dela aldaketarik egon. “Berdintasun-planak ezarri diren enpresetan ez da aldaketa handirik egon. Planak

ez dira ebaluatu, neurriak ez dira martxan jarri, beraz, berdintasun-planen politikak ez dira arrakastuak izan, porrot egin baitute”, salatu du. Arazoa desagerrarazteko, lehenbizi informazioa behar da, baina enpresek ez dute informazioa emateko asmorik agertu.

Emakumeak lan-mundura sartzeak ez du ekarri lan-baldintzen parekatzea eta soldata arrakala kroniko bilakatu da. Berdintasun-politikak ez dira errealak, ez eraginkorrak ezta integralak ere, LABen arabera.

Soldata arrakalak honako funtzioa du: emakumeak erabiltzea lan-merkatuaren beharrei erantzuteko. Beraz, ez da zerbait neutroa, estrukturala baizik. Sistema kapitalistak emakumeak be-

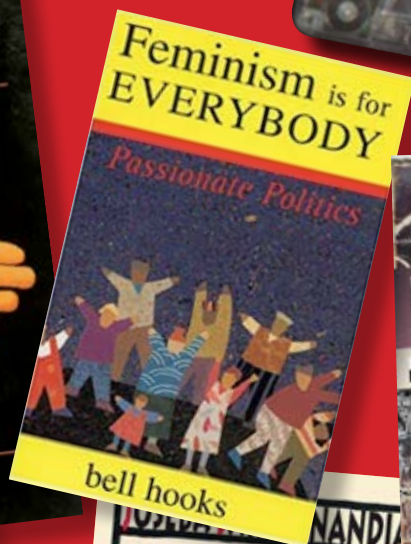
hartzten ditu zaintza lanak egitera trukean ezertxo ere eman gabe. Azken batean, zaintza emakumeen bizkar egoteak betikotzen du soldata-arrakala. Emakumeak lan-merkatutik irtetera behartuta daude askotan, eta lan erreproduktiboan jarduteak ez du inolako aitortzarik ez eskubiderik. Egoera horrek arrakala sortu ez ezik pentsio-eskubidea nabarmen murrizten du.

Horren isla dira Gaindegiak jasotako datuak. 2015ean, 88.000 emakumek ez zuten lanaldi osoko enplegurik aurkitzen Hego Euskal Herrian eta beste 30.300ek ez dute lanaldi osoko enplegurik haurren edo helduen zaintzan aritzeagatik. Horrekin batera, lanaldi partziala izanik, lanaldi osoko jarduna nahi duten lau pertsonatatik hiru emakumezkoak dira.

Soldata arrakala desagerraraztearen premia gero eta indar handiagoa hartzen ari da. Horretarako, ezinbestekoak dira lan-harremanak eta kontziliazioa erabaki eta arautzeko eskumenak izatea. Gaur-gaurkoz Hego Euskal Herrian ez ditugu tresna horiek.

A large, stylized white letter 'G' is centered on a solid red background. The 'G' has a thick, rounded stroke and a small gap at the top right.

GOMENDIOAK:

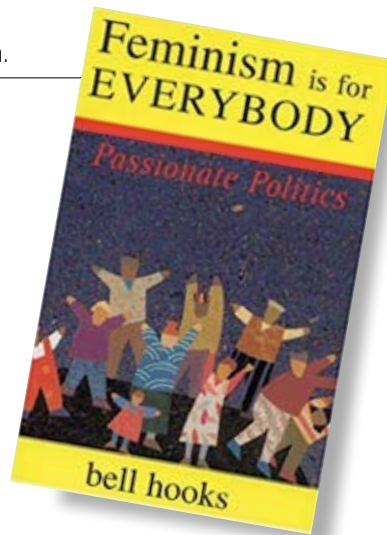

Feminism is for everybody

bell hooks. South End Press [2000].

Iñaki Soto Nolasco. Garako zuzendaria.

“J’ai l’impression que les choses commencent à changer. Regardez, il y a de plus en plus d’hommes qui lisent des textes de théorie féministe. Chose impensable il y a dix ans”. Ce sont les paroles de Virginia Despentes lors de son interview à Gara. Angela Davis faisait aussi mention de cette tendance et de ce que cela apporte à un mouvement en expansion et ouvert aux alliances.

Le texte de Davis de mêmes que ceux de Despentes sont des œuvres majeures. Elles sont écrites avec une perspective et des élans philosophiques et littéraires différents, mais les deux sont inspiratrices et brillantes. Cependant, nous ne pouvons pas affirmer que ce soit la meilleure porte d’entrée pour accéder aux débats qui agitent le monde, sur le féminisme.

Si quelqu’un veut accéder à la littérature féministe, par exemple dans le cas des hommes, le livre de bell hooks en est une magnifique opportunité et une introduction à un monde intellectuel fascinant. Le texte ressemble en quelque sorte, à un manifeste ou à un manuel. Il offre un système non pas fermé mais plutôt très bien mis en relief, un cadre de pensée puissant et radical. hooks recherche clairement à faire de la divulgation, ce qui ne l’empêche pas de traiter quasiment toutes les problématiques intéressantes du féminisme, chaque dispute historique et chaque point de vue. Le sommaire montre un catalogue des débats historiques, toujours du point de vue d’une

femme noire, nord-américaine et avec une conscience de classe.

Une autre raison pour laquelle un homme pourrait commencer par ce livre, c’est qu’il est aussi adressé aux hommes. hooks n’est nullement condescendante avec les hommes et sa critique au patriarcat et à la violence qu’exercent les hommes contre les femmes est radicale et profonde. Très profonde. Mais elle défend ouvertement qu’il existe des hommes féministes ou plutôt des hommes qui aspirent à l’être. De même que les femmes, elles, d’un autre point de vue, aspirent aussi à être féministes. L’auteure dénonce les féministes qui ont trahi les femmes les plus défavorisées lorsqu’elles ont obtenu compensation pour leur revendication de classe ou celles qui sont

bénéficiaire du patriarcat.

Dans le livre on reconnaît l’héritage des lesbiennes, des féministes noires, des socialistes, des militantes pour les droits civils. hooks est critique mais ne juge pas. La vision du féminisme qu’elle présente est progressiste, radicale, universelle et émancipatrice. Maintenant que la réaction machiste à adopté le mantra du “le féminisme d’accord mais le problème ce sont les radicales”, hooks nous offre une liste d’arguments et de raisons qui soutiennent qu’être féministe c’est être radicale.

hooks défend ouvertement ses positions dans presque toutes les polémiques et dans certains cas elle est même dure avec ses adversaires intellectuelles. Cependant, ses paroles ont toujours un contenu profondément humaniste. Elle explique ses origines, ses transformations, son vécu et situe le féminisme dans l’ensemble de sa vie et aussi dans la notre, car comme bien le dit son titre, “Feminism Is For Everybody”.

ITURRIA: Gara, 2018-03-11. Link-a:

https://www.naiz.eus/eu/hemeroteca/gara/editions/2018-03-11/hemeroteca_articles/un-gran-punto-de-partida

Gerezi garaia. Lucio Urtubiaren biografia ilustratua

Mikel Santos "Belatz". Txalaparta [2018].

Jon Jimenez. Txalapartako editorea.

'Gerezi garaia' da Mikel Santos Belatz irudigile iruindarrak aurkeztu duen azkeneko lana. Lucio Urtubia anarkista nafar ezagunaren bizitza biltzea helburu izan duena. Aldez aurretik aski ezagunak zaizkigun pasarteak harilkatu ditu Belatzek, Lucioaren alde humanoena eta, aldi berean, politikoena, puri-purian erakusten dizkigutenak. Orriotan txikitan Cascanten jasandako errepresio frankista azaltzen da, baita deserrirako bidea, ejertzito espainolarari egindako xahuketak, kartzelako denbora, mugan zehar egindako "lanak", bankuetan lapurretak, Citi-banken iruzur entzutetsua, deserrirako bidea...

Atzera eta aurrerako bidai bat da ere 'Gerezi garaia'. Trenean edo

makulua eskuan, nolabait, ezker abertzaleari ere jada zeharkatu dituen bide batzuk erakusten dizkionak berriro: Erribera eta bere alde akrrata eta libertarioena. Antifaxismoan, presoekiko elkartasunean, errepresioaren aurkako eta botere despotiko espainolaren aurrean jarrrera tinkoan, sustraletara bueltan, memoria historikoan eta ekinean aurkitu du ezker abertzaleak Lucio Urtubia eta Lucio Urtubia ezker abertzalea.

Izan ere, garapen handirik gabeko ideologia erakutsi digu beti Luciok. Baina a priori gabezia bat eman dezakeenak, politika egiteko bere armarik onena bihurtu du cascantearrak eta hala erakusten digu Belatzek ere komikian: estilo

zuzen bat, erretorikarik gabekoa kasik, norberarekiko erreferentzia ugariz josirik, kontzeptu potoloe-nekin bat egiten asmatzen duena. Alegia, naturaltasunez eta euskarri teoriko sendorik gabe ia, hegemonia politiko-kulturala nola egin erakusten digu. Nola lortu Luciok duen erakargarritasun hori [Belatzek "droga" moduan deskribatu izan duena] politikagintzan aritzeko? Edo, bestera esanda: nola lortu du euskarazko komiki batek, hain komunitate txikian eta hain denbora gutxian, halako arrakasta?

No pienses en un elefante

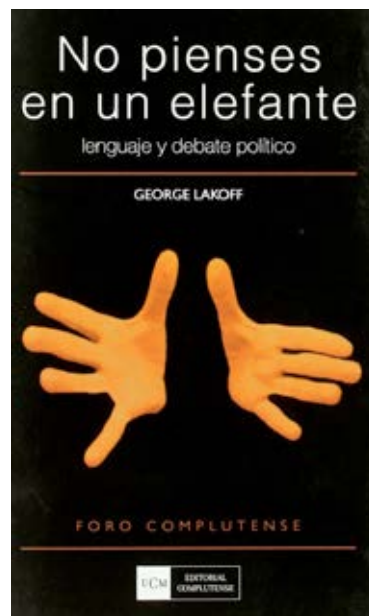
George Lakoff. Ediciones Complutense - UCM [2007]

Erria

El lingüista cognitivo Georg Lakoff hace una introducción al problema de los marcos conceptuales que enmarcan nuestra manera de interpretar el mundo. La tesis principal del libro es la siguiente: el ser humano interpreta la realidad mediante marcos formados anteriormente en el cerebro. El razonamiento es metafórico, no funciona con reglas formales lógicas. El lenguaje transmite ideas, y las ideas marcos. El ser humano interpreta la realidad mediante marcos expresados en ideas y la mayor parte de dichos marcos se construye mediante metáforas.

La crítica fundamental de libro es la siguiente: la izquierda clásica piensa lo siguiente: "La verdad nos hará libres. Si nosotros le contamos a la gente los hechos, como la gente es básicamente racional, todos sacarán las conclusiones acertadas." Según Lakoff, esto es simple y llanamente falso.

Siguiendo la anterior idea, este libro hace un análisis de las dos familias políticas hegemónicas de los Estados Unidos de América, la republicana y la demócrata. Lakoff concluye que las dos familias políticas se diferencian por el concepto que cada uno tiene de la familia, y el concepto de nación que va ligado a ella. Los estados unidos tienen "padres fundadores", mandan a los "hijos de la nación" a la guerra", etc. Las dos familias conectan a la familia con la nación, de manera metafórica. Y esto funciona como un marco estructural desde donde parten los valores, los

principios políticos y sociológicos de cada familia política.

En el caso de los conservadores, el modelo de familia es el de padre conservador quien, educa de manera estricta al hijo para sobrevivir y triunfar en un mundo peligroso, competitivo, donde siempre hay ganadores y perdedores [social-darwinismo]. Los niños son malos de nacimiento [Hobbes], necesitan un padre autoritario que los eduque [Leviathan]. El niño debe perseguir el éxito individual, es así como se maximiza el bien de todos [el planteamiento económico de Adam Smith es igual]. Estos valores se traducen en una visión del mundo y en políticas económicas y sociales conservadoras. Según esta moral, por ejemplo, las

ayudas sociales estropean el sistema, porque reparten entre la gente ayudas que no se han ganado con su esfuerzo, que no se merecen.

En cambio, el modelo de familia progresista es protector y neutral en cuanto a género. Los hijos son buenos de nacimiento [Rousseau], y son educados en valores de empatía y responsabilidad. El valor de esta tradición no es la competencia, sino la felicidad y la libertad material [socialismo]. Los valores de cooperación, de igualdad de oportunidades y la comunidad son importantes. Esta visión tiene implicaciones en la política: si tienes empatía hacia el otro, intentarás protegerlo. Los progresistas protegen la naturaleza, los derechos de las trabajadoras, etc. Creen que el desarrollo de las personas necesita de una comunidad con valores progresistas. Como se puede apreciar, cada modelo de familia proporciona inconscientemente dos modelos antropológicos y sociopolíticos del ser humano y de la sociedad, eso es lo que Lakoff intenta remarcar.

En este libro encontraremos, pues, un análisis de lo que significan los marcos conceptuales, y porque la izquierda debe empezar a pensar el campo político como un terreno de disputas metafóricas. Aparte de eso, Lakoff aplica esta idea a las dos familias políticas hegemónicas estadounidenses. Una lectura obligada, pues, de nuestros tiempos.

Jainkoak ez dit barkatzen

Director: Josu Martinez

Lezo Urreiztieta fue un pirata del siglo XVI, nacido por error en 1907. Arriesgando su vida, salvó la de cientos de personas; negoció un País Vasco libre con gobiernos extranjeros; consiguió meter en Bilbao 17 barcos llenos de armas durante la Guerra Civil; estuvo a punto de matar a Franco...

A 40 años de su muerte, el magnetófono del escritor Martín Ugalde nos desvela su increíble historia, a través de la voz del propio protagonista. Partiendo de unas conversaciones inéditas que ambos tuvieron entre 1975 y 1978, esta película saca a la luz el testimonio de un personaje clave de la historia vasca del siglo XX.

Lapur banden etika ala politika

Joseba Sarrionandia. Pamiela (2015)

Erria

La poesía y la ficción ocupan sin duda un lugar preferencial en la obra literaria de Joseba Sarrionandia, no en vano es considerado uno de los poetas más prolíficos de la literatura vasca. Sin embargo, a tenor de las últimas publicaciones, parece ser que de un tiempo a esta parte su producción intelectual se ha centrado en mayor medida en el análisis y el pensamiento socio-político.

Moroak gara behelaino artean?, traducida más tarde al castellano, se hizo acreedor del premio Euskadi 2011 al mejor ensayo en euskara. El trabajo comienza con la búsqueda de una gramática de la lengua amazigh –bereber– elaborada por Pedro Hilarión Sarrionandia para ir transformándose en una investigación-relato que, partiendo desde la lengua amazigh –y el contexto socio-político que gravita sobre ella– y las guerras coloniales, nos lleva a reflexionar sobre el devenir de Euskal Herria y de la sociedad humana en general. Quien no haya tenido contacto directo con esta obra recordará tal vez la polémica en la que se vio envuelta al negarse Lakua en un primer momento a abonar el importe del premio alegando razones de sesgo político.

Más desapercibido ha pasado un segundo trabajo que aquí traemos a colación: *Lapur banden etika ala politika* –Pamiela, 2015–. Se trata de un breve ensayo en formato

novedoso producto de un seminario que Sarrionandia impartió en un curso sobre transmisión de la cultura vasca organizado por la Facultad de Humanidades y Ciencias de la Educación de la Universidad de Mondragón. En una primera parte el autor expone sus impresiones y opiniones sobre el devenir político de las últimas décadas y la situación política actual. La segunda parte incluye comentarios de los estudiantes al texto del autor.

Lapur banden etika ala politika es una buena oportunidad para adentrarse en el pensamiento político de Joseba Sarrionandia. Desde una posición de observador, y con un estilo directo y franco, el autor analiza de forma implacable tanto la situación socio-política nacional y global, como las actuaciones de los diferentes actores protagonistas en el último ciclo del conflicto. Pero más allá de la mera observación, Sarrionandia nos deja reflexiones muy interesantes sobre posibles caminos a transitar en Euskal Herria en el empeño por la libertad y la justicia social.

Es posible que la visión pesimista que destila el autor en algunas de sus apreciaciones deje un tanto frío a quien se sumerja en las apenas ciento sesenta páginas de este libro. En ningún caso se trata de una invitación a la resignación, sino de un firme alegato contra los males de la política corrompida por

intereses mezquinos. A las y los militantes de la izquierda abertzale este trabajo nos invita a la auto-reflexión, indispensable para quien se proponga la noble tarea de la política en mayúsculas y se disponga a combatir la política de la banda de ladrones.

Crítica de la víctima

Daniele Giglioli. Herder [2017].

Floren Aoiz Monreal. Iratzar Fundazioko kidea.

Giglioli italiar pentsalariak ez du gaizki izendutako euskal gatazkaz idatzi. Ez zuen gogoan bizi dugun post-ETA garaia liburu emankor hau idatzi zuenean. Eta bergauza pentsatzen dut gaztelaniazko itzulpena egin eta argitaratu dutenei buruz. Alta, bete-betean jo dute batak eta besteek, liburu honetan biltzen diren gogoetak oso aintzat hartzekoak direlako gure kontakizunaren lehia deitzen duten horri begirada kritikoa eskaini nahi dion edonorendako.

Agian liburu honen garrantziaren gakoa horixe bera da, gure testuinguru zehatza kokagune nagusia ez den arren, mahai gainean ditugun auziei erreparatzeko hain egokia izatea.

Honek erakusten digu, hasteko, biktima batzuen erabilpen politiko zitala ez dela gurean soilik gertatzen ari den zerbait, gure garaietako joera nagusietako bat baizik. Honetan ere, partikularra[k] eta unibertsala[k] elkar korapiltzen dira, liburua gure errealitate hurbiletik aldendu edo bestela hartu nahi duenarendako ere oso emankorra delarik.

Liburua irakurtzeko arrazoiak pilatzen dira, oso ongi idatzita dagoelarik, orrialde gutxitan pisuzko hausnarketak egokitu dituelako. Hainbat gogoeta bide irekirik uzten ditu egileak baina liburuaren beste abantailetak bat da hori ene ustetan. Edonola ere, egileak idatzi

duenaren ardura dauka, besterik ez, proposatzen dituen ideiez egiten duguna gure afera delarik, jakina; kontua da zeregin erraldoia eskaintzen digula, baliatu beharreakoa, zalantzarik gabe.

Demokraziaren pribatizazioa. Kapitalismo Globala, Europa eta Euskal Lurraldeak.

Jule Goikoetxea. Elkar [2017]

Erria

Liburu hau ingelesezko *Pri-
bating Democracy: Global Ideals,
European Politics and Basque
Territories* [Oxford: Peter Lang,
2017] liburuaren bertsio bat da,
laburtua eta euskaratua [Danele
Sarriugarteren laguntzarekin] izan
dena Elkar editorialaren eskutik.
Aurrekoaren tonu akademikoa
leunduta, Jule Goikoetxeak azken
urteotako fenomeno bati izena
jartzen dio, hain zuzen, demokra-
ziaren pribatizazioa. Oximoron
bat dirudien arren —demokraziak
esparru publikoa zabaldu egiten
duen heinean—, Goikoetxeak feno-
meno baten berri eman nahi digu
hitz-jolas horrekin: demokrazia
esku pribatuetan jartzen denean,
erabakiak hartzeko ahalmena eta
ondasun kolektiboak pribatizatu
egiten direla, alegia. Aurreko ideia-
ri tiraka, liburuak erantzun nahi
duen galdera, autorearen hitzetan,
ondokoa da: “zer behar du herriak,
aro kapitalista global honetan,
demokrazia gisa bizirauteko?”

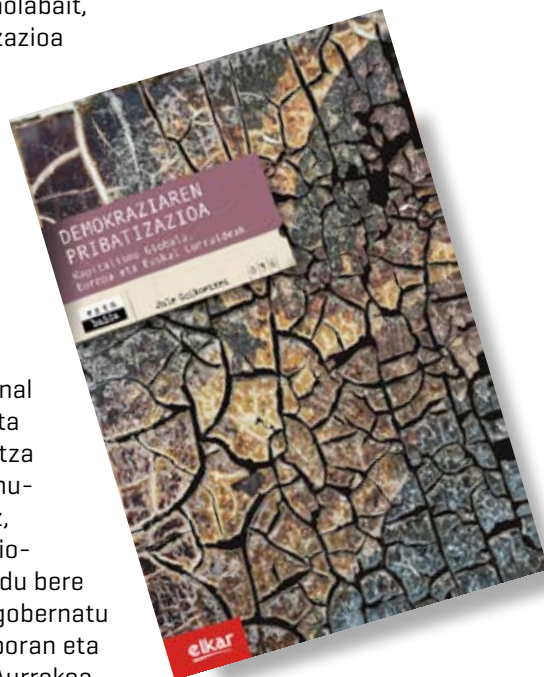
Liburuaren lehen zatian, liburuan
zehar landuko dituen kontzeptuen
eta ideien oinarri teorikoak ma-
mitzen dituen bitartean, bigarren
zatian, Europako eredu kapita-
listaren baitan demokratizazio
prozesuek zein joera eta garapen
izan dituen aztertzen du. Liburuak,
aurrerago, demokratizazioaren
teorizazio bat proposatu, eta
lurraldearekin lotzen du aurrekoa:
lurralde gisako eremurik ez bada-
go, populaziorik egon ezin daite-
keela ondorioztatuz, eta ondorioz,

ezin dela herririk egon, eta azke-
nik, herri burujabetzarik ere ez.
Bosgarren kapituluari, irakurleak
euskal lurraldeen demokratizazio
eredua aurkituko du mamitua,
gure sistema federalaren zuta-
been eta erlazioen azterketa bate-
kin. Euskal lurraldeek demokrazia
bezala beren burua iraunarazteko
gaitasun politiko eta publikoak
baliatu dituztela defendatuko du
Goikoetxeak. Ondorioa zera da:
lurralde eta identitate batek den-
boran eta espazioan bizirauteko
baliabideak eta instituzioak behar
dituela, hain zuzen. Seigarren eta
azken kapituluari, EAEko demokra-
tizazioa analizatzen du, erlazioak
eta gakoak aztertuz.

Liburuaren ondorioa, nolabait,
ondokoa da: demokratizazioa
mamitzeko funtsez-
koak direla, “bes-
teak beste, estatu
esaten diogun egitu-
ra publikoen multzoa
zein estatu eta herri
soberaniaren teoria eta
praktikak; izan ere, ko-
munitate politiko batek
zenbat eta botere insti-
tuzional eta konstituzional
gutxiago izan, orduan eta
soberania edo burujabetza
gutxiago lortuko du komu-
nitate horrek, eta, beraz,
orduan eta erreproduktio-
botere gutxiago izango du bere
burua komunitate autogobernatu
gisa iraunarazteko denboran eta
espazioan.” [19. Orria] Aurrekoa

burutzeko, gatazka ezinbesteko
baldintza dela defendatuko du, eta
boteretze indibiduala eta kolekti-
boa eskutik joan behar direla ere.

Liburu honek, hortaz, XXI. men-
deko galdera eta erronka berriak
pausatuz, euskal *demos*-aren eta
lurraldeen aurrera begirako erron-
kei erantzuteko tresna teoriko
berriak ematen dizkigu.

Nova il-lustració radical

Marina Garcés. Anagrama [2017]

Idoia Zengotitabengoa Laka. Iratzar Fundazioko kidea.

Mundu bizigarriago eta justuago bat ahalbidetzeko ariketa "No contamos ya con hacernos mejores a nosotros mismos sino solamente en obtener más o menos privilegios en un tiempo que no va a ninguna parte, porque ha renunciado a apuntar en un futuro".

Noiz arte? Noiz arte izango dut lana? Noiz arte bikotekidea? Noiz arte biziko naiz hemen, eta noiz arte beste han? Honek tempusarekin daukagun harremana aldatu du guztiz, denbora bera ulertzeko modua, oraina birdefinitu. Globalizazioak ekarri zuen iragana ezabatutako orainaldi betierekotik, pasa gara kondizio postum-era, etorkizunik gabeko gaurkotasunera, ametsik, zeruertzik, imajinaziorik gabeko, antieroiaren eta apokalipsiaren garaia. Denbora bera bukatu den orainaldia. Atzoa oroitzapena eta biharra ametsa ezabatuta beraz, zer geratzen da? Ilustrazioaren zera hori berreskuratzearen aldeko erabakimena erakutsiko du. Baina ez bere horretan XVII mendeko mendebaldar proiektu modernizatzailea, baizik eta jarrera kritikoa izatearena, ilustrazio erradikalaren ariketa. Bizitzaren periferiaz, duintasunaz, zeharkatzeaz dihardu. Politikaren zentzu zabalena berreskuratzen du, bizitza bera politizatuz. Mundu bizigarriago eta justuago bat ahalbidetzeko ariketa.

Marina Garcés [Bartzelona 1973], filosofia mundu akademikotik ateratzen duen autorea dugu.

Oraingoan gomendatzen den liburu hau [Nueva Ilustración radical] irakurterraza da oso, modu zuzen eta gordinetan gehienetan heltzen dio gaiari, baina betiere modu ederrean. Laburra bezain betea. Beste bere obra batzuen artean dago Filosofía Inacabada [Galaxia Gutemberg] edo Ciutat Princesa [Galaxia Gutemberg].

Mari-mutil handi baten bluesa

Leslie Feinberg [itz. Fermin Zabaltza]. Katakarak 2018.

Garazi Arrula Ruiz. Itzultzailea

Jess Goldbergen bizitza lehen pertsonan kontatzen zaigu eleberri honetan, aurrenekoz, 1993an, ingelesez kaleraturiko *Stone butch blues* izenekoaren itzulpe-nean. Jess judua, mari-mutila eta langile klasekoa aurkezten zaigu, 40-50eko urteetan New Yorkeko estatuan hazia; umetatik behin eta berriz entzun behar izan du neska ala mutila ote den, eta galdera horri erantzun beharrak ardazten du istorioa. Hain zuzen, genero identitatearen bilatze bat da kontaketa, sexu eta genero sistema binarioak kolokan jarri eta gorputzaren mugak moldatu nahia. Mari-mutila izateko modu anitz badirela ikasiko du Jesssek, ez larritasun, bortizkeria eta samin gutxirekin.

AEBn eta Kanadan mafiak kontrolaturiko tabernetan elkartzen ziren lesbianak, gayak, *drag queen*ak eta komunitate baztertuak 1960-70 inguruan. Bai giro hori bai askapen borrokaren hastapenak eta kontraesan edo eztabaidak ezin hobeki ezagutuko ditugu, ez soilik Jessen ahotsetik, baita inguratzen duten kideen ikuspegitik ere; horrela, gaiaren konplexutasun eta zalantzak agerian utziko dituzte. Poliziaren eta kaletarren biolentzia fisiko eta hitzekoa izugarri gogorra da pasarte batzuetan, nola desberdin

sentitzearen ondoriozko lotsak eta hersturak. Eguneroko ekintza txiki eta oharkabeetan borrokatu behar diren nekea ere azaleratzen da oso modu finean. Horregatik, Jess eta kideen arteko elkartasun eta babes sareek arnasa eman diote irakurle honi, istorio latzean argi printza itxaropentsuak baitira.

Generoaren konplexutasun osoaz gainera, arras interesgarria da kontaketa beste borrokekin egiten dituen lotura naturalak, interseksionalitateaz hainbeste mintzatzen garen honetan. Bereziki, langile klasearen lan eta bizi baldintzen berri eta sindikatuen antolaketaren berri ematen zaigu, kontaketa zati handi bat Buffaloko fabriketan gertatzen denez. Vietnamgo gerra ere agertzen da, AEBren parte hartze militararekin eta herritarren nahiz agintarien posizio hartzeekin batera. Natibo amerikarren egoera, arrazakeria eta klase zapalkuntza han eta

hemen tartekatuko dira transfobia eta beste identitate atxikimendu batzuekin, loturak behartu gabe. Ahots, bidegurutze eta ikuspegi horien guztien bidez jasoko dugu zinez gomendagarria den kronika-errelato politiko hau, Fermin Zabaltzaren lan handiari esker.

BIDEAK I: Bidea topatu nahi nuen. Iltze bat ziztatu zait oin azpian eta argi guztiak piztu dira orduan. Oier Zuñiga.

